

Lasten asema ja lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

Auri Bützow
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden laitos
Helmikuu 2013

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos.

BÜTZOW, AURI: Lasten asema ja lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma, 106 sivua, 5 liitettä (9 sivua)

Tutkielman ohjaajat: Professori Pirjo Pölkki ja Yliopisto-opettaja Marja Väänänen-Fomin

Helmikuu 2013

Avainsanat: lapsen asema, lastensuojelu, kaltoinkohtelu, uskonto

Lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on viime aikoina herättänyt keskustelua hyväksikäyttökohun myötä. Suomalaiset uskonnolliset yhteisöt ovat toimineet pitkälti omien sääntöjensä mukaan, eikä lasten asemaa yhteisöissä ole juuri tutkittu. Kohu osoitti kuitenkin, että yhteisöjä ja lasten asemaa on tutkittava yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Yhteiskuntatieteellisistä aloista nimenomaan sosiaalityön tutkimus vastaa hyvin tutkimuksen tarpeeseen, sillä sosiaalityön tavoite on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen, ja sosiaalityö perustuu ihmisoikeuksiin ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen.

Tutkimuskysymykseni ovat: Minkälainen on lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä, tarvitsevatko lastensuojelun työntekijät jonkinlaista erityisosaamista yhteisöjä kohdattaessa ja tulisiko lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin kehittää. Vastauksia näihin kysymyksiin hain tutustumalla olemassa olevaan tutkimustietoon ja toteuttamalla laadullisen tutkimuksen. Aiheesta on olemassa niukasti aiempaa tutkimustietoa, joten tutkimuksessani painottui oma aineistoni. Aineiston keräsin kahdelta asiantuntijaryhmältä. Haastattelin seitsemää suljetun uskonnollisen yhteisön entistä jäsentä ja kolmea lastensuojelun sosiaalityöntekijää, jotka olivat kohdanneet lastensuojelullisia ongelmia suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Omaa tutkimusaineistoa minulle kertyi runsaat 200 sivua ja analysoin sen sisällönanalyysin kautta.

Tutkimuksessa lasten asema yhteisöissä näyttäytyi melko huonona. Yhteisön oppien mukaan kasvaminen ei ole lapselle valinta. Lapsia kasvatetaan uskonnon kautta, ja heitä pelotellaan usein helvetillä ja maailmanlopulla. Lapset tuntevat ahdistusta ja syyllisyyttä siitä, etteivät koe olevansa riittävän hyviä uskovaisia ja pelkäävät jäävänsä osattomiksi pelastuksesta. Suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on myös kaltoinkohtelulle altistavia tekijöitä kuten yhteisön sulkeutuneisuus ja tapa käsitellä asioita yhteisön sisällä. Tekijät eivät joudu teoistaan vastuuseen, eivätkä uhrin saa oikeutta. Esimerkiksi hyväksikäytössä myös uhria syyllisestään syntisenä, mikä edesauttaa sitä, ettei tapauksia tuoda julki. Haastateltavieni mukaan yhteisöt uskovat enemmän raamattuun kuin lakeihin.

Lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin tulisi kehittää. Kymmenestä haastateltavasta yhdeksän oli sitä mieltä, että lastensuojelu tarvitsee tietoa yhteisöstä voidakseen työskennellä sen jäsenten kanssa. Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen yhteisöjen jäsenten kanssa on haastavaa salailun ja hyvin erilaisten katsantojen vuoksi. Kaksi kolmesta sosiaalityöntekijästä toivoi väliintuloja kehitettävän jonkinlaisen konsultaatiopalvelun avulla. Näin sosiaalityöntekijät saisivat objektiivista faktatietoa yhteisöstä ja lasten asemasta, ja lähtökohdat työskentelylle helpottuisivat. Suomessa aihetta olisi tarpeen tutkia perusteellisemmin nimenomaan lastensuojelullisesta näkökulmasta.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND. Faculty of Social Sciences and Business Studies. Department of Social Sciences, Social Work.

BÜTZOW, AURI: The status of children in closed religious communities and special characteristics in child protection when working with these communities

Master's thesis, 106 pages, 5 appendices (9 pages)

Advisors: Professor Pirjo Pölkki and University teacher Marja Väänänen-Fomin

February 2013

Keywords: status of children, child protection, maltreatment, religion

The status of children in closed religious communities has been brought up during the last two years. In 2010 many victims of sexual abuse in these communities told their story and it caused a social debate. The communities have been able to live in privacy and society has not intervened in their doings. The debate, however, showed that it is necessary to research the communities and the children who live in them.

My research problems are: What is the status of children in closed religious communities, do social workers who work in child protection need some kind of special knowledge in encounters with closed religious communities and is there a need to develop child protection interventions with the communities.

I researched the topic by examining existing research findings. The topic has not been studied in Finland so I had to examine studies worldwide. In addition I carried out an interview study of my own. I interviewed seven former members of closed religious communities and three child protection social workers who had worked with members of closed religious communities. My interviews amounted to more than 200 transcript pages and I analyzed this material via content analysis.

The study showed that the status of children in closed religious communities is quite poor. The children who are born into the communities do not have freedom of religion and they are brought up in a way that the community accepts. The children are intimidated by apocalyptic prophecies and posthumous life in inferno and they experience anxiety and guilt for not being a good enough believer. There are also factors that expose children to neglect and abuse in these communities. The abusers are not held accountable because the abuse is usually handled internally within the community. The victims are also held responsible for the abuse and they are seen as guilty sinners, which may result in keeping silent rather than telling somebody. The interviewees also pointed out that the community believes in the bible if there is a contradiction with the law and this way they entitle their function.

My study showed that child protection interventions with closed religious communities should be improved. Nine out of ten interviewees thought that social workers need knowledge and information about the communities in order to be able to work with them. It is also harder to build a confidential relationship with the members because of secrecy and different views. Two of three social workers hoped to improve the interventions by usage of some sort of consulting service. By consulting a professional entity, social workers would receive objective facts about the community and the children in them. It is also necessary to examine the topic more thoroughly from a perspective that emphasizes child protection.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 SULJETUN USKONNOLLISEN YHTEISÖN ERITYISPIIRTEET	6
2.1 Suljettu uskonnollinen yhteisö, lahko ja kultti.....	6
2.1.1 Yhteisö.....	6
2.1.2 Lahko ja kultti	7
2.1.3 Suljettu uskonnollinen yhteisö	9
2.2 Vaikeneminen suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä	9
2.2.1 Auktoriteetti ja manipulaatio	10
2.2.2 Vaikeneminen	11
2.2.3 Anteeksianto	12
2.3 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa	14
2.3.1 Suomalaiset uskonnolliset yhteisöt.....	14
2.3.2 Uskonnollisten yhteisöjen eettiset periaatteet	17
3 LASTENSUOJELU JA LASTEN ASEMA SULJETUISSA USKONNOLLISISSA YHTEISÖISSÄ	20
3.1 Lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä	20
3.2 Lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä	28
3.3 Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riski suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä	33
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	40
4.1 Tutkimusote ja tiedonhankintamenetelmät	40
4.2 Aineistotriangulaatio	41
4.3 Tutkimuksen kulku ja aineiston hankinta	41
4.4 Aineiston analyysi	43
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	47
5 TULOKSET	52
5.1 Lasten asema.....	52
5.2 Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riski	60
5.3 Lastensuojelun erityispiirteet	68
5.4 Yhteisön käyttämä valta ja auktoriteetti	79
5.5 Yhteisöllisyyden hyvät puolet.....	84
5.6 Keskeiset tulokset.....	85
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	91
LÄHTEET	102
LIITTEET.....	107

1 JOHDANTO

Viimeisen kahden vuoden aikana suljetut uskonnolliset yhteisöt ovat saaneet osakseen hyvin paljon negatiivista huomiota, ja lasten asema yhteisöissä on kyseenalaistettu. Aihe, jota Suomessa ei aiemmin tutkittu, herätti yhtäkkiä useiden mielenkiinnon. Vuonna 2010 suljetut uskonnolliset yhteisöt nousivat puheenaiheeksi valtakunnallisten sanomalehtien julkaistua artikkeleita lasten hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta yhteisöissä. Helsingin Sanomissa kerrottiin 29.9.2010, että lestadiolaisten keskeinen luottohenkilö oli vangittu lapsen törkeästä hyväksikäytöstä. Samasta artikkelista ilmeni, että Pietarsaareissa tuli vuodenvaihteessa 2010 ilmi ainakin 11 lapsen hyväksikäyttö lestadiolaisessa yhteisössä. Tämän jälkeen yhä useammat uhrin ovat uskaltaneet astua esiin ja kertoa kokemuksistaan suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä.

Englannissa ja Yhdysvalloissa uskonnolliset yhteisöt ovat olleet tutkimuskohteena jo pidemmän aikaa, mutta näissäkin tutkimuksissa on melko vähän keskitytty lasten asemaan. Suljetuista uskonnollisista yhteisöistä löytyy tutkimustietoa lähinnä liittymiseen ja eroamiseen liittyvistä syistä ja tekijöistä, mutta yhteisön lapset ovat jääneet aika lailla näkymättömiksi. Livia Bardinin mukaan Yhdysvalloissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä elää noin 1,5 miljoonaa alle 16-vuotiasta lasta (US Census Bureau 2005 ref. Bardin 2009, 116), joten on luonnollista, että aihetta on siellä tutkittu paljon pidempään kuin Suomessa. Suomessa aihetta on tutkinut YTT Johanna Hurtig vanhoillislestadiolaisissa yhteisöissä, ja kahden viime vuoden aikana on julkaistu myös teoksia, jotka eivät ole tieteellisiä, mutta kertovat henkilöiden kokemuksista yhteisöissä. Suljetut uskonnolliset yhteisöt ovat tulleet esiin eri näkökulmista, esimerkiksi Seija Ronimus väitteli viime vuonna otsikolla ”Vartiassa maailmaa vastaan – tutkimus Jehovan todistaja – yhteisöstä eronneiden kokemuksista”.

Tarkoitukseni on tutkia lasten asemaa ja lastensuojelun erityispiirteitä suomalaisissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Tutkielmani tarkoitus on sekä kartoittava että kuvaileva. Lasten asemaa ja lastensuojelun erityispiirteitä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä tunnetaan vähän, ja siksi tutkimukseni on kartoittava. Samalla tutkimus kuvaa entisten jäsenten näkemyksiä ja kokemuksia lasten asemasta yhteisöissä sekä myös sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työskentelystä yhteisöjen kanssa.

Päädyin tekemään laadullisen haastattelututkimuksen saadakseni mahdollisimman laajaa tietoa. Haluan tutkia sekä lasten asemaa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä että lastensuojelun erityispiirteitä yhteisöjen kanssa työskenneltäessä, joten käytin aineistohankinnassa aineistotriangulaatiota. Hankin siis aineistoni kahdelta eri asiantuntijaryhmältä. Haastattelin seitsemää entistä suljetun uskonnollisen yhteisön jäsentä ja kolmea lastensuojelun sosiaalityöntekijää, jotka olivat kohdanneet yhteisöissä lastensuojelullisia ongelmia. Yhteisöjen entiset jäsenet pystyvät parhaiten kertomaan lasten asemasta yhteisöissä, kun taas lastensuojelun sosiaalityöntekijät osaavat tehdä selkoa erityispiirteistä ja kehittämistarpeista yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Lisäksi entiset jäsenet kertoivat yhteisöjen näkökulmasta lastensuojelun mahdollisuuksista työskennellä yhteisöjen kanssa, ja sosiaalityöntekijät kuvasivat millaisena lasten asema yhteisössä oli heille näyttäytynyt. Muutama entinen jäsen oli itse ollut lastensuojelun asiakkaana yhteisöön kuuluessaan, joten heiltä sain varsin merkittävää tietoa työskentelymahdollisuuksista yhteisön näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat: Minkälainen on lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä, tarvitsevatko lastensuojelun työntekijät jonkinlaista erityisosaamista yhteisöjä kohdattaessa ja tulisiko lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin kehittää.

Toisessa luvussa käsittelen suljetulle uskonnollisille yhteisöille erityisiä piirteitä ja tunnusmerkkejä. Määrittelen käyttämäni käsitteen ”suljettu uskonnollinen yhteisö” ja perustelen sen käytön. Luvussa pohdin myös vaikenemista yhteisöissä ja sitä, vaietaanko yhteisöissä ikävistä ja hankalista asioista, ja aiheuttaako yhteisö rakenteillaan vaikenemista. Esimerkiksi vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä painotetaan anteeksiantoa, ja synnit on annettava katuvalle anteeksi. Sen jälkeen synneistä ei enää saa puhua. Pohdin toimintamallin vaikutusta myös lapsen asemaan. Lisäksi esittelen luvussa suomalaiset uskonnolliset yhteisöt. Kolmannessa luvussa käsittelen lasten asemaa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä ja lastensuojelun erityispiirteitä yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Lähestyn aihetta lasten oikeuksien ja lapsen edun kannalta. Koska viime aikoina on ollut paljon keskustelua seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja lasten kaltoinkohtelusta yhteisöissä, nostin sen yhdeksi aiheeksi luvussa. Sivuan myös sitä, saattavatko yhteisön rakenteet altistaa lapsia kaltoinkohtelulle.

Neljännessä luvussa esittelen oman laadullisen tutkimukseni toteutusta ja sen lähtökoh-
tia, ja pohdin tutkimustulosteni luotettavuutta ja eettisiä lähtökohtia. Viidennessä luvus-

sa esittelen tutkimustulokseni ja reflektoin niitä aiempaan tutkimustietoon. Kuudes luku sisältää johtopäätökset ja pohdinnan.

2 SULJETUN USKONNOLLISEN YHTEISÖN ERITYISPIIRTEET

2.1 Suljettu uskonnollinen yhteisö, lahko ja kultti

2.1.1 Yhteisö

Yhteisöä käytetään usein epätarkasti jonkin ryhmämuodostelman nimityksenä, joten käsitteen merkitys saattaa vaihdella paljonkin. Yhteisö nähdään yleensä ryhmänä, jonka perustana ovat taloudelliset, poliittiset tai alueelliset tekijät, mutta yhteisöllisyys voi rakentua myös jaetuista uskomuksista. Yhteisön koko saattaa vaihdella suuresti. Yhteisöt jaotellaan yleensä joko niiden tavoitteiden tai vuorovaikutuksen luonteen mukaan. Perinteisesti yhteisö on määritelty ryhmäksi, joka on alueellisesti rajattavissa, jossa on keskinäistä sosiaalista vuorovaikutusta, ja jossa yhteenkuuluvuuden tunne on huomattavaa. (Lehtonen 1990, 14–20.)

Yhteisöä määrittää pitkälti se, että sen jäsenillä on jotain yhteistä, eli he tuntevat yhteisyyttä. Vuorovaikutus ja yhteenkuuluvuuden tunne vahvistavat yhteisyyden kokemusta. Toiminnallista yhteisöllisyyttä luo yhteisön sisäinen vuorovaikutus, kun taas yhteinen aate luo symbolista yhteisyyttä. (mt. 23–27.)

Heikki Lehtosen mukaan yhteisöt voidaan jakaa sukuyhteisöihin, statusyhteisöihin ja sopimuksellisiin yhteisöihin. Sukuyhteisö on nimensä mukaan sukulaisuuteen perustuva yhteisö. Statusyhteisöllisyyttä ei Lehtosen mukaan oikeastaan enää nykyään esiinny, mutta se määrittyy syntyperän tai jonkin muun ominaisuuden perusteella, eikä yhteisöasemaan voi itse vaikuttaa. Sopimukselliseen yhteisöön liitytään omasta tahdosta, ja vuorovaikutus yhteisön sisällä tapahtuu vapaaehtoisesti (mt. 33–35, 108–109). Myös Kimmo Lapintie (1998, 271) toteaa moderneille yhteisöille olevan tyypillistä, että ne perustuvat pitkälti vapaaehtoisuuteen. Yhteisö saa säädellä liittymiseen ja erottamiseen liittyviä ehtoja, mutta yksilö voi itse päättää, liittykö yhteisöön.

Ronald Dworkinin mukaan on olemassa kolme erilaista yhteisömallia. Ensimmäinen on de facto –yhteisö, jossa jäsenet tottelevaisesti seuraavat yhteisöä. Toinen malli on sääntökirjamalli, jossa jäsenet tottelevat sääntöjä, jotka he ovat itse hyväksyneet ja jotka on yhdessä neuvoteltu. Kolmas malli on periaatteisiin perustuva malli. Jäsenet hyväksyvät

tietyt yhteiset periaatteet, jotka toimivat pohjana kaikille säännöille, oikeuksille ja velvollisuuksille. (Dworkin 1986 ref. Lagerspetz 1998, 168–170.)

2.1.2 Lahko ja kultti

Karl-Erik Nylundin (1998, 33) mukaan lahkoksi voi määritellä yhteisön, joka täyttää kolme peruskriteeriä. Ensimmäinen kriteeri liittyy yhteisön sosiaaliseen rakenteeseen ja siihen, miten ulkopuolisiin suhtaudutaan. Lahkot eivät yleensä hyväksy ulkopuolisia. Toisen kriteerin mukaan yhteisön perusideologia eroaa huomattavasti yhteisön ulkopuolisesta kulttuurista. Kolmannen kriteerin mukaan yhteisön uskonnollinen oppi eroaa vallitsevista valtauskonnoista.

Marc Galanterin määritelmä on melko samanlainen kuin Nylundin, mutta hän lisää siihen muutamia asioita. Galanterin mukaan kultteja kuvaa neljä psykologista elementtiä. Ensimmäinen elementti on jaettu usko johonkin asiaan. Toinen elementti on vahva yhteenkuuluvuuden tunne, jota kulteissa vahvistetaan tekemällä paljon asioita yhdessä. Kolmas elementti rakentuu tietyistä toimintanormeista ja käyttäytymismalleista, jotka näkyvät esimerkiksi jäsenten useissa yliluonnollisissa kokemuksissa. Neljäs elementti on karismaattisen johtajan valta. (Galanter 1999, 4–6.) Galanterin mukaan kultit toimivat tiiviinä ryhmänä, jotka varmistavat oman vakautensa manipuloimalla jäseniään toimimaan tietyllä tavalla. Jäseniä valvotaan usein eri tahoilta ja heitä kannustetaan myös tarkkailemaan toisiaan ja raportoimaan muiden vääränlaisesta käyttäytymisestä. Vakaus pyritään säilyttämään syylistämällä vastahakoisia jäseniä. Kultit pyrkivät niin ikään parhaamaan ulkopuolisia ja heidän tietoaan, jotta jäsenet eivät huomaisi epäsuhdetta ryhmän ja ulkopuolisten välillä. Lisäksi eräs tavallinen toimintamalli on ulkopuolisten halveksiminen ja soimaaminen, jotta jäsenet pelkäisivät eroamista yhteisöstä. (mt. 228–229.)

Janja Lalich määrittelee kultin erittäin tiiviiksi ryhmäksi, jota yhdistää vahva sitoutuminen karismaattiseen johtajaan ja tämän oppeihin. Lalich pitää tärkeänä elementtinä myös Nylundin mainitsemaa erilaista ideologiaa. Kulteilla on oman käsityksensä mukaan jokin ylivertainen ideologia, joka on lähes aina uskonnollinen. Lalich toteaa myös Galanterin tavoin, että kultit vaativat jäseniltään erittäin vahvaa sitoutumista, joka pitää osoittaa sekä sanoin että teoin. Kultit ovat totalitaarisia yhteisöjä, jotka poikkeavat us-

konnoltaan valtavirran uskonnosta. Lalichin mukaan useissa kulteissa esiintyy myös aivopesua. (Lalich 2004, 5–7.) Aivopesu on melko vahva termi, ja useat muut tutkijat puhuvatkin mieluummin manipulaatiosta.

Håkan Järvån toimittamassa kirjassa lahko määritellään manipuloivaksi uskonnolliseksi ryhmäksi, jonka uskomukset eroavat selvästi yhteiskunnan valtauskonnoista. Kultti määritellään manipuloivaksi uskonnolliseksi yhteisöksi, jota ohjaa epäselvä organisaatio, ja joka suhtautuu muihin uskonnollisiin yhteisöihin jyrkästi. (Järvå 2009, 18–21.)

Dominiek D. Coates nimittää suljettua uskonnollista yhteisöä karismaattiseksi yhteisöksi ja hänen määritelmänsä mukaan siihen kuuluvat jaettu usko, sosiaalinen koheesio, käyttäytymisnormit ja karismaattinen johtaja, jolla on valtaa. Coatesin tutkimuksen mukaan yhteisöihin liittyy useimmiten nuoria ihmisiä elämän muutosvaiheissa. Yhteisöihin liittyvillä on usein melko hyvä koulutustausta ja sosioekonomisesti hyvä tausta. (Dawson 2007, Levine 2007, Galanter 1989 ref. Coates 2011, 191–192.) Sebastian Murken ja Sussan Namini määrittelevät artikkelissaan esimerkiksi Jehovan todistajat lahkoksi (Murken & Namini 2007, 17).

Uskontojen uhrien tuki ry on määritellyt vaarallisen lahkun seuraavalla tavalla:

Vaarallinen lahko

- asettaa uskonyhteisön edun aina yksilön edelle
- kieltää käytännössä johtajien ja oppien arvostelun
- loukkaa ihmisen yksityisyyttä
- painostaa jäseniään uhraamaan kaiken vapaa-aikansa lahkoon toimintaan
- vaatii kohtuuttomia taloudellisia uhrauksia
- demonisoi kaikki johtajien valtaa uhkaavat tekijät
- etsii syyt ongelmiin joko ulkopuolelta tai jäsenten liian heikosta uskosta
- eristää jäsenensä psykologisesti muusta yhteiskunnasta tekemällä selväksi, että vain yhteisön sisällä voi pelastua kadotukselta tai muuten kurjalta kohtalolta
- kieltää yhteydenpidon yhteisöstä eronneisiin

(Vaarallinen lahko 2004, 12.)

Määritelmät poikkeavat hieman toisistaan, mutta kaikissa tuodaan jollain tavalla esiin se, että lahkojen uskonto eroaa valtavirran uskonnosta, ja ulkopuolisiin suhtaudutaan kielteisesti. Useimmissa määritelmissä mainittiin myös, että kultit vaativat vahvaa sitoutumista jäseniltään, ja jäseniä manipuloidaan eri tavoin.

2.1.3 Suljettu uskonnollinen yhteisö

Käsittelen siis tässä tutkielmassa yhteisöjä, joita usein kutsutaan kulteiksi ja lahkoiksi. Nämä termit herättävät vahvoja mielikuvia ja ennakkokäsityksiä, joten käytän niistä itse termiä suljettu uskonnollinen yhteisö. Suurimassa osassa käyttämistäni lähteistä puhutaan suljetuista uskonnollisista yhteisöistä termillä kultti, mutta koen itse, että sanoihin ”kultti” ja ”lahko” sisältyy erittäin negatiivinen vivahte, jota en automaattisesti halua tarjota. Jotkut tutkijat kuvaavat tämänkaltaisia yhteisöjä myös termillä karismaattinen yhteisö, ja tutkijat painottavat usein ryhmän karismaattisen johtajan valtaa. Näihin termeihin liittyy vahva etukäteisoletus, jota pyrin välttämään. Tämän takia olen päätenyt käyttämään mielestäni neutraalimpaa ilmaisua.

Uskonnollinen yhteisö -termi ei mielestäni myöskään riitä kuvaamaan käsittelemiäni yhteisöjä, joihin kuuluu olennaisesti sulkeutuneisuus ja jäsenten tiivis yhdessäolo. Koen, että suljettu uskonnollinen yhteisö -termi kuvaa käsittelemiäni yhteisöjä parhaiten, leimaamatta ja antamatta kielteistä kuvaa.

2.2 Vaikeneminen suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

Viimeaikaisessa keskustelussa suljetuista uskonnollisista yhteisöistä monet entiset jäsenet ovat painottaneet sitä, että yhteisö vaikenee ikävistä asioista. Esimerkiksi vanhoillislestadiolaista yhteisöä on arvosteltu vahvasti siitä, että yhteisön johtohenkilöt ovat jättäneet ilmoittamatta yhteisön sisällä tapahtuneita lasten hyväksikäyttötapauksia. On vaikea kuvitella, että yhteisön kaikki jäsenet vaikenevat oma-aloitteisesti, joten voi olla mahdollista, että vaikenemista ja hiljaisuutta tuotetaan yhteisöissä jollain tavalla. On syytä pohtia, miten yhteisö mahdollisesti tuottaa hiljaisuutta, ja mikä saa jäsenet vaikeutumaan.

2.2.1 Auktoriteetti ja manipulaatio

Yhteiskuntamme on täynnä erilaisia auktoriteetteja, joita ihmisten on toteltava. Ihminen saattaa joskus olla auktoriteetille niin alisteinen, että se saa hänet toimimaan tavalla, jolla hän ei muuten toimisi. Esimerkiksi sopii eräs tunnettu psykologinen koe, jonka Stanley Milgram toteutti 1960-luvulla. Kokeessa auktoriteetti painosti koehenkilöitä antamaan ihmisille sähköiskuja, joiden sanottiin olevan tappavia, ja suurin osa koehenkilöistä noudatti käskyä. Milgram itse tulkitsi tämän niin, että elämme yhteiskunnassa, jossa tottelevaisuus on sosiaalisen kasvatuksen perusta. Tämän teorian mukaan joissain tilanteissa ihminen määrittelee itsensä alisteiseksi auktoriteetille eikä koe olevansa vastuussa omista teoistaan vaan toimii ainoastaan auktoriteetin työvälineenä. Tällöin ihminen ei useimmiten myöskään lopeta auktoriteetin tottelemista, sillä jos hän tekisi sen, hän joutuisi itse vastuuseen aiemmista teoistaan. Totalitaariset liikkeet ovat aina hierarkkisesti rakennettuja, ja johtajat korostavat omaa auktoriteettiaan erilaisilla vallan symboleilla kuten titteleillä. (Milgram 1975 ref. Järvå 2009, 41–43.)

Yhteisön valtarakenteet kyseenalaistavat yksittäisen jäsenen aseman myös muilla keinoilla. Esimerkiksi Heikki Nenosen mukaan moraalikäsitys nähdään vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä individualistisen sijaan kollektiivisena, jolloin ihminen ulkoistaa oman moraalisen subjektiivensa yhteisölle. Nenosen mukaan tämä liittyy 1950-60 – luvuilla alkaneeseen modernisaatioon, joka koettiin uhkana yhteisölle. Tämän seurauksena liike kääntyi vahvasti sisäänpäin. Kollektivistinen moraalikäsitys johtaa Nenosen mukaan siihen, että muutamat vaikutusvaltaiset toimijat tekevät päätökset ja yksilöt ulkoistavat oman elämän moraalisen vastuun näille henkilöille (Nenonen 2012, 152–155.)

John Levi Martinin ym. mukaan uudet uskonnolliset yhteisöt rakentuvat yleensä yhden karismaattisen johtajan ympärille, joka vetoaa naisiin miehiä paremmin. Kuitenkin miehet saavat yleensä yhteisöissä enemmän valtaa kuin naiset ja johtaja määrää jäsenten arkielämästä. Tutkijoiden mukaan karismaattisilla ihmisillä on yhteisöissä korkeampi asema ja status, ja ryhmissä, joissa on karismaattinen johtaja, on usein passiivisia jäseniä. Tulosten mukaan karismaattinen johtaja passivoittaa ja heikentää yksilöiden alttuismia. (Martin & Van Gunten & Zablocki 2012, 20–27,37–38.)

Hannu Lauerma puhuu monen muun tavoin myös suggestion tärkeydestä manipulaatiossa. Suggestio on painava viesti, joka saa vastaanottajassaan aikaan psyykkisen tai fyysisen muutoksen ilman, että tämä prosessoisi asiaa järjen tai logiikan avulla. Suggestio voi olla positiivinen tai negatiivinen, eli se voi esiintyä esimerkiksi herjauksen tai kannustuksen muodossa. Kaikki ihmiset ovat jossain määrin alttiita suggestioille, sillä ihminen on laumaeläin. Ihmisten huijaamiseksi käytetään myös disinformaatiota, joka on tahallista harhaanjohtavan informaation levittämistä harhaanjohtamisen tarkoituksessa. Sitä saatetaan käyttää myös ihmisten saamiseksi suljettuun uskonnolliseen yhteisöön. (Lauerma 2007, 17, 59.)

Lauerman mukaan suljettujen uskonnollisten yhteisöjen johtohenkilöitä voi pitää huijareina. Lauerma toteaa, että tyypilliset huijarit ovat ihmisiä, jotka hallitsevat roolinoton hyvin ja kokevat suggestiiviseen rooliin eläytymisen normaalina. Lauerma mainitsee muun muassa entisen lahkonohtajan Maria Åkerblomin, joka Lauerman mukaan olisi harjoittanut yhteisöllistä transsipohjaista manipulaatiota pitääkseen jäseniä vallassaan. Åkerblom sai jäsenensä muun muassa syyllistymään murhayritykseen. (mt. 118, 130.)

2.2.2 Vaikeneminen

Vaikeneminen voi näkyä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä kahdella tavalla. Yhteisöt eivät välttämättä kerro rikollisista teoista viranomaisille vaan pyrkivät hoitamaan ne yhteisön sisällä. Lisäksi yhteisö saattaa vaieta pahoista asioista eikä halua uskoa, että yhteisössä tapahtuisi pahaa.

Juha Perttulan mukaan yhteisöön liittyvät ongelmat ja vallankäyttö alkavat silloin, kun yhteisö korotetaan yksilön yläpuolelle. Jos yhteisöt eivät ole yksilölähtöisiä vaan yhteisölähtöisiä, yhteisö saattaa käyttää jäseniä hyväkseen. Jos yhteisö eriytyy yksilön maailmasta, yksilö ei saa sitä osallisuutta ja sosiaalista pääomaa, joita hän osallistumisellaan tavoittelee. Yhteisön toimiessa yhteisölähtöisesti yksilö saattaa joutua toimimaan omien kokemustensa ja mielipiteidensä vastaisesti saavuttaakseen yhteisön määrittelemiä tavoitteita. (Perttula 2007, 149–151.)

Hannu Lauerman mukaan ryhmä toimii usein samalla tasolla kuin sen primitiivisin jäsen, mikä saattaa selittää sitä, miksi yhteisöt eivät ole yhteydessä viranomaisiin. Yhteis-

sössä eläessään ihminen oppii toimimaan yhteisön vaatimalla tavalla. Lisäksi ihmisen minäkuva voi vääristyä varsinkin ryhmissä, joissa käytetään systemaattisesti joukkoregressiota. (Lauerma 2007, 260.)

Håkan Järvå esittää teoksessaan Edgar Scheinin teorian, joka on melko samankaltainen kuin Lauerman. Schein käyttää termiä ”coercive persuasion” kuvaamaan muutosta, joka ihmisessä tapahtuu, kun hän liittyy uuteen yhteisöön. Prosessissa on kolme askelta, sulattaminen, muuttaminen ja uudelleenjäädäyttäminen (unfreezing, changing, refreezing). Sulattaminen vaatii tekoja, jotka mahdollistavat muutoksen, muutoksessa ihminen löytää uuden sanoman, ja uudelleenjäädäyttämisessä ihminen saadaan säilyttämään uusi sanoma. (Schein 1961 ref. Järvå 2009, 64–65.) Steven Hassanin mukaan se tarkoittaa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä käytännössä sitä, että ihmistä manipuloidaan ja ”aivopestään” ottamaan uusi valmis identiteetti, johon saattaa kuulua esimerkiksi asioista vaikeneminen (Hassan 1990 ref. Järvå 2009, 65–66).

Margaret Kennedy taas toteaa, että kristinuskoon perustuvissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä viranomaisten apua ei välttämättä nähdä tarpeellisena, sillä kristinusko perustuu pitkälti anteeksiantoon, ja anteeksianto saa usein merkittävän roolin myös hyväksikäyttötapauksissa. Jos tekijä pyytää tekojaan anteeksi ja katuu niitä, hänen katsotaan parantuneen, eikä viranomaisia tarvita. Pahasta vaietaan Kennedyn mukaan siksi, että siihen ei haluta uskoa. Suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä halutaan uskoa, ettei pahaa tapahdu hyvissä perheissä tai ryhmissä, joten yhteisö sulkee silmänsä pahalta. (Kennedy 2000, 132–135.) Livia Bardin kutsuu tätä elitismiksi. Yhteisön jäsenillä on yhteisön silmissä asema hyvinä ihmisinä, eikä yhteisö siksi halua uskoa heistä pahaa. Hän mainitsee lisäksi toisen vaientavan tekijän, joka liittyy tottelevaisuuteen. Koska johtaja on aina oikeassa, se joka seuraa johtajaa menestyy. Syytösten esittäminen on merkki siitä, ettei seuraa johtajaa ja tekee jotain väärää, mikä vaikeuttaa henkilön asemaa yhteisössä. (Bardin 2009, 130.)

2.2.3 Anteeksianto

Anteeksianto ja anteeksi pyytäminen korostuvat usein kristinuskoon pohjautuvissa uskonnollisissa yhteisöissä. Kristinusko perustuu pitkälti anteeksiantoon, ja uskonnollisissa yhteisöissä painostetaan usein kaltoinkohtelun uhria antamaan tekijälle anteeksi, siksi

että sitä pidetään oikeana. Margaret Kennedyn mukaan tähän liittyy erittäin vahvaa sosiaalista kontrollia, jossa syyllistetään uhria ja suojellaan tekijää. Kennedy toteaa myös, että mitä nopeammin uhri antaa hyväksikäyttäjälleen anteeksi, sitä nopeammin teoista voi vaieta. Hänen mukaansa anteeksiantoa käytetään avaimena hiljaisuuteen. Jotkut kristityt myös uskovat tekijän parantuvan anteeksiannon kautta. Kennedyn mukaan anteeksiannon tuomat paineet vaikuttavat siihen, että uskonnollisissa yhteisöissä uhreilla on pienempi todennäköisyys paljastaa heihin kohdistuvaa hyväksikäyttöä. Useissa kristillisissä yhteisöissä tekijän anteeksipyyntö nähdään myös merkinä katumuksesta ja parantumisesta, jolloin yhteisön on annettava tekijälle anteeksi ja sallittava hänen elää yhteisössä. Seurakunta saattaa myös antaa tekijälle anteeksi uhrin puolesta, jos uhri ei suostu täyttämään velvollisuuttaan. (Kennedy 2000, 132–135.)

Maijan tarina –nimisessä kirjassa vanhoillislestadiolainen Maija kertoo kokemastaan hyväksikäytöstä yhteisön sisällä samoin kuten siitä, miten asiaa pyrittiin hoitamaan anteeksiannon kautta. Johanna Hurtig, toinen kirjan toimittajista, on kirjoittanut kirjaan asiantuntijatekstin. Hurtigin mukaan väkivalta nähdään hengellisestä näkökulmasta, syntinä. Tämä vuoksi yhteisö yrittää itse hoitaa asian anteeksisaamisen avulla rikosprosessin välttämiseksi. (Hurtig 2012, 118–119.) Väkivalta nähdään Hurtigin mukaan yhteisössä ensisijaisesti moraalisenä hairahduksena ja lankeemuksena, joka on sovittava anteeksiannon kautta. Hurtig kertoo, että synti sovitetään, annetaan anteeksi ja unohdetaan. Hurtigin mukaan yhteisö ei hyödy siitä, että väkivalta käsitellään pintapuolisesti, vaikka yhteisö yrittää toimintatavallaan toimia enemmistön näkökulmasta vähiten kuormittavalla tavalla. Hurtig on myös tehnyt oman tutkimuksen ja kerännyt omaa tutkimusaineistoa, eivätkä yhteisön hylkimisreaktiot myöskään siinä olleet epätavallisia, vaan useissa tapauksissa rikosoikeudellinen näkökulma ohitettiin anteeksiantamisella. (Hurtig 2012, 129–130, 137.) Myös Heikki Nenonen painottaa omassa asiantuntijatekstissään sitä, että teot ovat yhteisön näkökulmasta moraalisia vääryyksiä, joita tulee hoitaa uskonnollisella synninpäästöllä. (Nenonen 2012, 150)

Anteeksianto on vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä tärkeä asia. Anteeksiannossa synnit paljastetaan toiselle uskovalle, joka kuittaa synnit anteeksiannetuiksi, minkä jälkeen asioista ei enää puhuta. Hurtigin mukaan anteeksianto vilpillisesti hoidettuna luo vakavan lastensuojelullisen, ihmisoikeuksiin ja turvaan liittyvän ongelman. (Hurtig 2011, 127.)

2.3 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa

Suomessa on erilaisia uskonnollisia yhteisöjä, joiden jäsenmäärä vaihtelee hyvin paljon. Uskonnonvapaus on määritetty Suomen perustuslain (1999/731) 11 §:ssä. Tarkemmin uskonnonvapaudesta on säädetty uskonnonvapauslaissa. Uskonnollisen yhdyskunnan voi uskonnonvapauslain 8 §:n mukaan Suomessa perustaa vähintään 20 henkilöä. Yhdyskunnan perustajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt. Lain 7 §:n mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. (Uskonnonvapauslaki 453/2003.)

2.3.1 Suomalaiset uskonnolliset yhteisöt

Taulukossa 1 on esitetty uskonnollisten yhteisöjen kehityssuuntia Suomessa viime vuosina. Taulukossa näkyvät jäsenmäärät Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa ja sellaisissa yhteisöissä, joita aiemmin esiteltyjen kriteerien mukaan ehkä voidaan pitää suljetuina uskonnollisina yhteisöinä. Lisäksi taulukossa on uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomat, jotta tämän ryhmän kehityssuuntaa voi verrata yhteisöihin.

TAULUKKO 1. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluminen vuosina 2006 – 2010 (Mukailtu Väestö uskonnollisen yhdyskunnan mukaan 2003 – 2010. Tilastokeskus.)

Uskonnollinen yhdyskunta	Vuosi				
	2006	2007	2008	2009	2010
Suomen ev.lut. kirkko	4 355 949	4 334 586	4 299 186	4 273 425	4 207 192
Muut luterilaiset	1 032	1 017	1 076	1 196	1 292
Jehovan todistajat	18 306	18 177	18 025	19 142	19 094
Suomen vapaakirkko	13 895	14 022	14 233	14 292	14 485
Suomen Helluntaikirkko	2 485	3 455	4 648	5 440	6 281
Adventtikirkot	3 986	3 821	3 751	3 688	3 648
Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko	3 282	3 264	3 251	3 239	3 225

Baptistiyhdyskunnat	2 419	2 398	2 382	2 372	2 356
Metodistikirkot	1 281	1 267	1 279	1 301	1 301
Buddhalaiset yhdyskunnat	135	110	103	353	509
Muut	916	1 119	1 204	1 239	1 284
Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomat	798 242	840 723	898 828	945 330	1 032 429

Taulukosta 1 näkee, että evankelisluterilaisen kirkon jäsenmäärä on Suomessa laskenut melko paljon vuodesta 2006 vuoteen 2010, ja uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomia on vuonna 2010 ollut yli 230 000 enemmän kuin vuonna 2006. Nämä luvut kertovat uskonnon vetovoiman vähenemisestä viime vuosina. Muut taulukossa olevat uskonnolliset yhdyskunnat ovat kehittyneet toiseen suuntaan. Muista yhdyskunnista ainoastaan adventtikirkon, Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon ja Baptistikirkon jäsenmäärät ovat laskeneet vuodesta 2006 vuoteen 2010. Jotkut yhteisöt ovat kasvaneet huomattavasti muutaman vuoden aikana, esimerkiksi helluntailaisten jäsenmäärä on yli kaksinkertaistunut vuosina 2006 - 2010. Buddhalaisen yhdyskuntien jäsenmäärä on yli kolminkertaistunut vuodesta 2006 vuoteen 2010, ja suurin muutos on tapahtunut vuosien 2008 ja 2009 välillä. On huomioitava se, että yhteisöt ovat pieniä ja niiden on helpompi kaksin- tai kolminkertaistaa jäsenmääränsä, joten räjähdysmäisestä kasvusta ei voi puhua. On silti todettavissa, että usean suljetun uskonnollisen yhteisön jäsenmäärän kehityksen suunta on erilainen kuin evankelisluterilaisen kirkon.

Taulukkoa tarkasteltaessa on huomioitava myös, että lestadiolaiset lasketaan evankelisluterilaisen kirkon jäsenlukuihin, sillä yhteisö toimii kirkon sisällä. Tämä vuoksi lestadiolaisten määrästä Suomessa on vaikea saada tarkkaa tietoa, eikä yhteisöjen jäsenmäärästä ja sen kehityssuunnista ole tehtävissä johtopäätöksiä. Lestadiolaisten määrän Suomessa arvioidaan olevan noin 100 000. Harri Heino toteaa, että vanhoillislestadiolaisten suviseuroihin kokoontuu yleensä noin 60 000 – 70 000 osanottajaa (Heino 1995, 124).

Taulukossa 2 on esitetty ikäjakaumia erilaisissa uskonnollisissa yhdyskunnissa. Taulukkoon 2 on kerätty samat yhteisöt kuin taulukkoon 1. Vertailukohteena toimii jälleen

evangelisluterilainen kirkko, koska suurin osa suomalaisista kuuluu siihen. Muita taulukon yhteisöjä voidaan ehkä tiettyjen kriteerien mukaan pitää suljettuina uskonnollisina yhteisöinä.

TAULUKKO 2. Väestö uskonnollisen yhdyskunnan ja iän mukaan 31.12.2010 (Mukailtu Väestö uskonnollisen yhdyskunnan ja iän mukaan 31.12.2010. Tilastokeskus.)

Uskonnollinen yhdyskunta	Yhteensä	0-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-
Suomen ev.lut. kirkko	4 207 192	758 429	526 169	477 511	483 650	557 418	605 957	798 058
Muut luterilaiset	1 292	187	155	167	172	186	192	233
Jehovan todistajat	19 094	1 895	1 916	2 837	2 285	2 909	3 309	3 943
Suomen Vapaakirkko	14 485	1 910	1 755	2 009	1 812	2 347	2 338	2 314
Suomen Helluntaikirkko	6 281	815	786	982	726	730	942	1 300
Adventtikirkot	3 648	242	376	380	376	547	661	1066
Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko	3 225	549	500	460	371	424	396	525
Baptistiyhdyskunnat	2 356	201	259	283	289	330	387	607
Metodistikirkot	1 301	157	105	139	165	210	242	283
Buddhalaiset yhdyskunnat	509	69	69	102	121	93	36	19
Muut	1 284	149	149	163	163	202	246	212

Yhteisöissä, joita saatetaan pitää suljettuina uskonnollisina yhteisöinä, elää taulukon 2 mukaan tuhansia alaikäisiä lapsia. Tulokset on esitetty niin, että alaikäisten lukua voidaan tarkastella ainoastaan alle 15-vuotiaiden määränä, sillä 15–24 –vuotiaat on jaoteltu yhdeksi ryhmäksi. Laskemalla yhteen mahdollisten suljettujen uskonnollisten yhteisöjen alle 15-vuotiaat jäsenet, summaksi saadaan 6174. Tämän lisäksi on oletettavissa, että lähes kolmasosa 15–24-vuotiaiden ryhmästä on alle 18-vuotiaita. On huomioitava, ettei lestadiolaisia ole laskettu mukaan näihin lukuihin. On vaikea saada tarkkoja lukuja siitä,

kuinka paljon alaikäisiä lapsia elää suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä Suomessa. Kaikki uskonnolliset yhteisöt eivät ilmoita tarkkoja jäsenmääriään, ja lisäksi voi olla vaikea arvioida, täyttääkö yhteisö suljetun uskonnollisen yhteisön kriteerit. Jotta se olisi mahdollista, olisi jokaista uskonnollista yhteisöä tutkittava kattavammin. Joka tapauksessa voi tehdä johtopäätöksiä siitä, että Suomessa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä elää tuhansia alaikäisiä lapsia.

2.3.2 Uskonnollisten yhteisöjen eettiset periaatteet

Suomen Mielenterveysseuran uskonto ja mielenterveys -projekti on kehittänyt eettiset periaatteet uskonnollisille yhteisöille. 3.12.1992 eettiset periaatteet esiteltiin uskonnollisille yhteisöille, ja niitä pyydettiin soveltamaan periaatteita toiminnassaan.

Suomessa toimivat uskonnolliset yhteisöt

1. Edistävät kaikkien Suomen lakiin, YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, Euroopan ihmisoikeusyleissopimukseen ja muihin maamme ratifioimiin, kansalaisten perusoikeuksia koskeviin sopimuksiin liittyvien uskonnonvapautta ja muita perusoikeuksia koskevien sitoumusten noudattamista.
2. Kunnioittavat jokaisen oikeutta päättää ilman minkäänlaista painostusta tai syrjintää uskontokuntaan liittymisestä.
3. Pyrkivät edistämään eri uskontokuntiin kuuluvien keskinäistä kunnioitusta sekä julkisessa että jäseniinsä kohdistuvassa tiedotus- ja valistustoiminnassa.
4. Ilmaisevat avoimesti ja selkeästi mistä uskontokunnasta on kyse tiedottaessaan toiminnastaan julkisuudessa ja kutsuessaan toimintansa piiriin kyseiseen uskontokuntaan kuulumattomia.
5. Varmistuvat siitä, että jokaisella uskontokuntaan liittymistä harkitsevalla - alaikäisten vanhemmilla tai laillisilla huoltajilla - on oikea käsitys uskontokunnan tarkoituksesta ja sen toiminnan luonteesta samoin kuin sen jäsenyyteen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista.
6. Kunnioittavat alaikäisen lapsen vanhempien ja laillisten huoltajien oikeutta päättää hänen uskonnollisesta kasvatuksestaan ja uskontokuntaan kuulumisestaan.
7. Huolehtivat siitä, että uskontokunnasta voi halutessaan erota joutumatta minkäänlaisen painostuksen tai syrjinnän kohteeksi tai minkään elimen tai uskontokunnan edustajan kuulusteltavaksi tai puhuteltavaksi.
8. Huolehtivat siitä, että jokaisella, jota uhkaa erottaminen tai jäsenoikeuksien rajoittaminen uskontokunnassaan on oikeus tulla ennen päätöksentekoa kuulluksi ja että hänellä voi päätöksenteon jälkeen halutessaan hakea muutosta päätökseen uskontokunnassa korkeampaa päätäntävaltaa käyttävältä elimeltä.

tä.

9. Huolehtivat, että jäsenillä on oikeus

- yksityisyyteen
- käyttää äänioikeuttaan valtiollisissa ja muissa vaaleissa tai olla äänestämättä
- vapaasti päättää siitä, saattaako asiansa riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi vai ei
- valita vapaasti aviopuolisonsa ja perustaa perhe tai erota tai olla perustamatta perhettä
- omistaa ja hallita omaisuutta tai luopua siitä.

10. Tukevat jäseniään henkisissä ja hengellisissä kriiseissä ja auttavat heitä tarvittaessa turvautumaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

(Heino ym. 1995, 10–11.)

Eettiset periaatteet näyttävät vastaavan yleisiä normeja. Ohjeet ovat yleisten normien mukaisia malleja, ja kaikkien ihmisten odotetaan toimivan niiden mukaisesti. Uskonnollisten yhteisöjen eettisten periaatteiden lähtökohdat näkyvät myös Suomen laissa. Suomen perustuslain (1999/731) 2 luvun 6 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, sukupuolen, uskonnon tai muun perusteella. Saman lain 2 luvun 10 §:ssä on säädetty yksityiselämän suojasta, jonka mukaan kaikkien yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja, 11 §:n mukaan kukaan ei ole velvollinen harjoittamaan uskontoa tahtonsa vastaisesti. Uskonnonvapauslain (2003/453) 1 luvun 3 §:n mukaan kaikilla on oikeus päättää yhdyskuntaan liittymisestä tai yhdyskunnasta eroamisesta. 2 luvun 7 §:n mukaan yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Eettisten periaatteiden kohdat 1, 2, 5, 6, 7 ja 9 ovat lakisääteisiä normeja, joita kaikkien on noudatettava. Silti uskonto ja mielenterveys -projekti on katsonut aiheelliseksi kirjoittaa uskonnollisille yhteisöille eettisen ohjeistuksen ohjaamaan yhteisön toimintaa. Eettisten periaatteiden allekirjoittaminen on täysin vapaaehtoista, eivätkä kaikki yhteisöt ole allekirjoittaneet niitä.

Yhteisöjen arvot ja sosiaalityöntekijän arvot eivät välttämättä kohtaa sosiaalityön väliintuloissa, vaikka yhteisöjä on pyydetty soveltamaan yleisiä normeja vastaavaa eettistä ohjeistoa. Sosiaalityöntekijän on toimittava ammattieettisen ohjeiston mukaisesti, mikä saattaa olla hankalaa yhteisössä, joka eroaa valtavirran väestöstä. Merja Laitinen ja Sanna Väyrynen puhuvat eroja kunnioittavasta sensitiivisestä etiikasta, joka varmasti korostuu suljettuja uskonnollisia yhteisöjä kohdattaessa. Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka kunnioittaa samoja periaatteita kuin tavallinen sosiaalityön etiikka, mutta lisäksi painotetaan moniäänisyyden ja –kulttuurisuuden huomioimista. Tarkoitus on

huomioida monimerkityksisyys, jotta ilmiön voi nähdä moniulotteisesti. Perheen kulttuurista ja uskonnollista taustaa kunnioitetaan ja huomioidaan, eikä asiakkaita kategorisoida. Näin pystytään tekemään lapsen etua ja vanhempien oikeuksia kunnioittavia ratkaisuja, vaikka tilanteet ovat normaalista poikkeavia. (Laitinen & Väyrynen 2011, 165–184.)

3 LASTENSUOJELU JA LASTEN ASEMA SULJETUISSA USKONNOLLISISSA YHTEISÖISSÄ

3.1 Lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

Lasten oikeudet ja lasten suojelu on huomioitu jo vuonna 1948 YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa. Julistuksen 3. artiklan mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja 22. artiklaan mukaan jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on oikeus sosiaaliturvaan ja taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin. Julistuksen 25. artiklan mukaan äideillä ja lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon ja apuun, ja kaikkien lasten tulee nauttia samaa yhteiskunnan suojaa. Tarkemmin lasten suojelusta on säädetty YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa vuonna 1989.

Lasten oikeuksien sopimuksen (1989) 3. artiklan mukaan julkisessa ja yksityisessä sosiaalihuollossa on huomioitava ensisijaisesti lapsen etu, ja lapsen hyvinvoinnin kannalta välttämätön suojelu ja hyvinvointi on taattava riittävällä valvonnalla ja soveltavuudella. Sopimuksen 5. artiklan mukaan apu ja turva lapsille on ensisijaisesti turvattava vanhempien ja huoltajien kasvatusvelvollisuus huomioiden, mutta 9. artiklan mukaan lapsi on erotettava vanhemmistaan, mikäli se on toimivaltaisten viranomaisten arvion mukaan lapsen edun mukaista. Viranomaisten on 19. artiklan mukaan ryhdyttävää kaikkiin asianmukaisiin toimiin lapsen suojelemiseksi kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä ja hyväksikäytöltä. Lasten oikeuksien sopimuksen pääperiaatteet ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomiointi, oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemyksen kunnioittaminen. Sopimus hyväksyttiin kansainvälisesti vuonna 1989 ja Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 1991. Sopimus sitoo kaikkia sopimuksen allekirjoittaneita maita muuttamaan lainsäädäntöään sopimuksen mukaiseksi.

Lasten oikeuksien sopimus toimii myös pohjana Suomen lastensuojelulaille (2007/417), jonka pääperiaate on lapsen edun huomiointi ja sen mukaan toimiminen. Lastensuojelulain 1 luvun 3 §:n mukaan lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista suojelua. Lastensuojelua on lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, avohuollon tukitoimien järjestäminen, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lisäksi tehdään ehkäisevää lastensuojelua jolla 3b §:n mukaan edistetään ja

turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakas. Lain 4 §:n mukaan lastensuojelun keskeisiä periaatteita on lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatuksessa sekä lapsen ja perheen ongelmien ehkäiseminen.

Lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu, aivan kuten lapsen oikeuksien sopimuksessa. Laissa ei määritellä mikä etu on, mutta sitä arvioitaessa on huomioitava lapsen tasapainoinen kehitys ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä, mahdollisuus koulutukseen, turvallinen kasvuympäristö, kasvaminen vastuullisuuteen, mahdollisuus vaikuttaa omissa asioissa sekä kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Lastensuojelulain 6 §:n mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta. Lain 7 §:n mukaan lastensuojelun on edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia ja ehkäistävä ja poistettava kasvatukseen liittyviä epäkohtia. Lastensuojelun tulee ensisijaisesti suojella lasta avohuollon tukitoimin. Lain 36 §:n mukaan avohuollon tukitoimia ovat muun muassa tuki ongelmatilanteen selvittämiseen, taloudellinen tukeminen, tukihenkilö tai –perhe, perhetyö, koko perheen sijoitus ja vertaisryhmätoiminta.

Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelun on taattava lapselle turvallinen kasvu- ympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus. Vaikka lastensuojeluviranomaisilla on salassapitovelvollisuus, on 25 §:n mukaan salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsen on kasvu- ympäristössään kohdistettu rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tämä tarkoittaa sitä, että pahoinpitelyepäilyissä tai hyväksikäyttöepäilyissä lastensuojelun on suojeltava lasta ilmoittamalla asiasta poliisille ja annettava poliisille salassa pidettävää tietoa. Lastensuojelulain tärkein periaate on lapsen etu, mikä tarkoittaa sitä, että vaikka kotikasvatus on perheen yksityisasia, yhteiskunnalla on velvollisuus puuttua tilanteeseen, jos lapsen etu on vaarassa (Upanne 2004, 341). Huoltajilla on velvollisuus turvata lapselle myönteiset ja läheiset ihmissuhteet, ja lapsella on oikeus hyvään hoitoon ja kasvatukseen (Kangas 2004, 105).

Lastensuojelun sosiaalityötä määrittää ja ohjaa hyvin tarkka ja kattava lainsäädäntö, ja lastensuojelulle on luotu tietty normiperusta. Lastensuojelu suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä saattaa kuitenkin erota perinteisestä lastensuojelusta. Suljetut uskonnolliset yhteisöt ovat rakenteeltaan, kulttuuriltaan ja normeiltaan erilaisia kuin yhteiskunta, jossa suurin osa sosiaalityöstä tehdään. Tämän takia on myös mahdollista, että lastensuojelu-

työ näissä yhteisöissä eroaa tavallisesta lastensuojelutyöstä. Sosiaalityö saattaa myös olla haastavaa, mikäli työntekijä ei ymmärrä yhteisöä.

Pohjoismaissa vallitsee vahva tasa-arvon periaate, mikä tarkoittaa sitä, että monikulttuurinen yhteiskunta edellyttää kahden keskenään ristiriitaisen periaatteen noudattamista; oikeutta tasa-arvoon ja samanlaiseen kohteluun sekä oikeutta erilaisuuteen ja erilaiseen kohteluun. Ihmisillä on oikeus toteuttaa itseään ja saada tarvitsemiaan palveluita heidän kulttuuriset taustansa huomioiden, mutta palveluja on silti tarjottava yhdenvertaisesti. Periaate herättää kysymyksiä siitä, kuka tällöin määrittelee hyväksytyin erilaisuuden rajat, ja kuinka pitkälle esimerkiksi vanhemmat voivat määritellä lapsen kasvatuksen käytäntöjä ja tavoitteita. Tasa-arvo on hyvä lähtökohta, mutta liialliset tasa-arvon ja samanlaisen kohtelun periaatteet johtavat helposti siihen, ettei asiakkaiden eroja huomioida, vaan pyritään ainoastaan kohtelevaan asiakkaita samoin. (Brekke 2002 ref. Anis 2008, 46.)

Sosiaalityön asiakkaat eivät ole yhtenäinen joukko, ja heidän elämäntilanteensa ovat monenlaisia, joten tavat joilla sosiaalityöntekijät kohtaavat asiakkaitaan ja heidän tilanteitaan eivät voi olla samanlaisia. Yhteiskunnassa tarvitaan eroihin perustuvaa sosiaalityötä, jossa kunnioitetaan moninaisuutta. Sosiaalityön ammattieettisen ohjeiston mukaan kaikkia ihmisiä on kohdeltava tasa-arvoisesti, mutta sen yksioikoinen noudattaminen saattaa johtaa erot kadottavaan hetero-olettamukseen. (Juhila 2006, 109–110.) Jos eroja ei nähdä, ei myöskään huomioida erityistarpeita (Banks 2001 ref. Juhila 2006, 110). Työntekijän on oltava eroille sensitiivinen, sillä vaikka eroja ei tiedostaisikaan, ne ovat läsnä kohtaamisissa (mt. 111).

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian ammattieettisessä ohjeistossa on korostettu tasa-arvoista ja yhtäläistä kohtaamista, mutta ohjeistossa on myös mainittu erilaisuuden kunnioittamisperiaate, jonka mukaan ammattilaisen on työssään huomioitava yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen erot. Lisäksi asiakkaalla on ohjeiston mukaan oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti, jolloin työntekijän on huomioitava asiakkaan kaikki elämänalueet, ja asiakas on huomioitava osana perhettään, yhteisöään ja yhteiskuntaa. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, ammattieettinen lautakunta 2005, 8–9.)

1900-luvun alussa tapauskohtaisesta sosiaalityöstä muodostui sosiaalityön keskeisin työtapa. Tapauskohtaisessa työskentelyssä painotetaan suoraa vuorovaikutusta ja tapauskohtaista harkintaa ja räätälöintiä. Timo Toikon mukaan suurin osa sosiaalityöntekijöistä työskentelee edelleen tapauskohtaisten periaatteiden mukaisesti. Tapauskohtaisessa työskentelyssä painotetaan muun muassa asiakkaan sosiaalisen kontekstin huomiointia. (Toikko 2009, 271–273.) Sosiaalisen roolin käsitteen mukaan ihminen on sekä yhteisönsä luoma että luoja. Näin ollen ihmisen ympäristö on otettavan huomioon työskentelyssä, jotta ymmärrys olisi suurempi. (Perlman 1968 ref. Toikko 2009, 278–279.)

Livia Bardin toteaa tutkimuksessaan, että lastensuojelun työskentely suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa on hyvin haastavaa ja usein tuloksetonta (Malcarne & Burchard 1992 ref. Bardin 2009, 114). Bardinin mukaan lastensuojelun työntekijät tarvitsevat tietoa yhteisöstä, sen normeista ja käytännöistä. Hänen mukaansa työskentely yhteisön kanssa ei onnistu, ellei työntekijä ymmärrä mihin jäsen uskoo. Työntekijän ei tarvitse hyväksyä jäsenen ja yhteisön uskoa ja käytäntöjä, mutta uskon arvostelua tai oman uskon markkinoimista on vältettävä. Jos työntekijällä ei ole tietoa kulttuurista, hän tekee helposti virhearviointeja perheen tilanteesta. (Bardin 2009, 133.)

Myös Merja Anis painottaa kulttuuriin tuntemusta työskentelyssä. Sosiaalityöntekijöiden ja asiakasvanhempien suhde kriisiytyy helposti, jos yhteistä ymmärrystä perheen tilanteesta ei saavuteta. Kuten Bardin mainitsi; jos työntekijä ei tunne perheen kulttuuria, hän saattaa helposti tehdä virhearviointeja ja jättää huomioimatta jotkut asiakkuuden kannalta tärkeät asiat. On myös huomioitava, että lastensuojelu ja sen työskentely ymmärretään eri tavoin riippuen kulttuurisista ja uskonnollisista tekijöistä. Lastensuojelu saattaa saavuttaa perheen liian myöhään, jos tilanteisiin ei osata puuttua sen takia, että jotkut käytännöt nähdään yhteisön kulttuuriin kuuluviksi. (Anis 2008, 48–49.) Lapsiin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia eri tahoilta, kuten valtayhteiskunnan instituutioista, nuorisokulttuurista sekä kulttuurisista ja uskonnollisista yhteisöistä. Lastensuojelun velvollisuus on kuulla lasta ja tukea hänen hyvinvointiaan ja oikeuksiaan näissä ristipaineissa. (Anis 2008, 50.)

Margaret Kennedy pohtii artikkelissaan voivatko työntekijät, jotka ovat ateisteja tai agnostikkoja, työskennellä lasten kanssa, jotka ovat kokeneet kaltoinkohtelua uskonnollisessa yhteisössä. Ymmärtävätkö he lasten näkemyksen jumalasta ja uskonnosta, ja pysyvätkö he ymmärtämään lasta? (Kennedy 2000, 124.) Sosiaalityöntekijän voi olla vai-

keampi ymmärtää lasta ja tämän perhettä, mikäli hän ei ymmärrä yhteisöä ja yhteisön uskomuksia. Philip Gilliganin mukaan asiakkaan uskonto pitäisi huomioida sosiaalityössä paremmin. Hänen mielestään ihmisten kanssa työskentelevien on osattava ottaa huomioon asiakkaiden uskonto, jotta he pystyisivät auttamaan ihmisiä parhaalla mahdollisella tavalla. Uskonto vaikuttaa suuresti elämäntapoihin, ja sen merkitys on osattava arvioida. Gilliganin mukaan työntekijöille ei tarjota tarpeeksi koulutusta siitä, miten pitäisi toimia ryhmän kanssa, jossa uskonto on erittäin keskeinen tekijä. (Gilligan 2009, 94–96.) Myös Chris Bourlet ja Hannah Miller ovat esittäneet samantapaisia teorioita. Heidän mukaansa lastensuojelutyöntekijöillä ei ole tarpeeksi tietoa eikä taitoja kulttuuriin ja uskontoon liittyvissä lastensuojelutapauksissa. Bourletin ja Millerin mukaan työntekijät tarvitsisivat erikoiskoulutusta tämänkaltaisten ongelmien kohtaamiseen, sillä kommunikointi suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa saattaa olla erittäin vaikeaa, ja varsinkin uskontoon ja uskomuksiin liittyviin asioihin on suhtauduttava hyvin hienovaraisesti. (Bourlet & Miller 2005, 30–31.)

Philip Gilliganin mukaan työntekijöiden tiedon ja taidon puute suljettujen uskonnollisten yhteisöjen parissa työskenneltäessä johtuu osittain siitä, ettei yhteisöjä ole tutkittu tarpeeksi. Hänen mukaan pitäisi pyrkiä varmistamaan paremmin, että työntekijät toimivat asianmukaisesti tilanteissa, joissa uskonnolla ja lasten kaltoinkohtelulla on jokin yhteys. Gilligan uskoo tämän onnistuvan niin, että lastensuojelutyöntekijät hankkivat enemmän tietoa eri uskonnollisista yhteisöistä. Työntekijät voisivat mahdollisesti olla yhteydessä myös muihin tahoihin, jotka voivat tarjota oikeaa informaatiota tietyistä uskonnoista ja siitä, miten niiden kanssa kannattaa työskennellä. (Gilligan 2009, 103–106.) Se, että työntekijät voisivat konsultoida jotain tahoa, vaatii tietysti tällaisen palvelun tarjontaa. Myös Livia Bardin on sitä mieltä että, työntekijöiden on yritettävä saada mahdollisimman paljon tietoa yhteisöstä, jossa lapsi elää, voidakseen työskennellä lapsen kanssa. Bardin kehottaa siksi lastensuojelun työntekijöitä tutustumaan yhteisöjen internetsivuihin ja hyödyntämään entisiltä jäseniltä saatavaa tietoa, jos suinkin mahdollista (Bardin 2009, 133).

Livia Bardinin mukaan lastensuojelutyö suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä eroaa muusta lastensuojelutyöstä siksi, että yhteisö on kulttuuriltaan hyvin erilainen. Hän on sitä mieltä, että kaikissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä vallitsee samanlainen kulttuuri, joka eroaa valtavirran ryhmistä. Ryhmän dynamiikka ja rakenne ovat ryhmis-

sä yleensä samanlaisia, ja asenteet ja käyttäytymismallit ovat toistensa kaltaisia, vaikka ideologiat eroaisivatkin toisistaan suuresti. Bardinin mukaan nämä tekijät hankaloittavat lastensuojelutyötä ja lisäävät lasten kaltoinkohtelun riskejä yhteisöissä. Bardin toteaa kuitenkin myös, ettei ryhmän tarvitse olla ideologialtaan uskonnollinen, vaan riskit ovat samanlaisia myös esimerkiksi suljetussa yhteisössä, jossa ideologia on poliittinen. (Bardin 2009, 114–116.)

Bardinin mukaan lastensuojelutyötä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä hankaloittaa myös se, että lapset eivät ehkä uskalla antaa tietoa yhteisön ulkopuolisille työntekijöille, koska heille on saatettu opettaa, ettei ulkopuolisiin pidä luottaa. Bardinin mukaan myös yhteisöissä esiintyvä ulkopuolisten välttely ja riippuvuus yhteisöstä tekevät lastensuojelutyöstä entistä haastavampaa. Tämän vuoksi yhteisöstä ei tehdä helposti lastensuojeluilmoituksia, eivätkä sosiaalityöntekijät saa tietoa tapahtumista. Haastavinta lastensuojelutyössä on luottamuksen puute. Lasten luottamusta on vaikea saavuttaa lapsille opettujen uskomusten vuoksi. (Bardin 2009, 127–134.)

Tamara N. Lewis Arredondo on tutkinut poliisin työtä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen parissa Yhdysvalloissa ja toteaa muiden kirjoittajien tavoin, että työ näiden yhteisöjen kanssa on haastavampaa kuin työ yleensä. Kirjoittaja mainitsee vaikeuttavina tekijöinä yhteisön rakenteen, salailun ja jäsenten eräät uskonnolliset opit. (Lewis Arredondo 2008, 112.) Lewis Arredondo on myös sitä mieltä, että yhteisön kanssa työskentelevien pitäisi etukäteen saada yhteisöstä mahdollisimman paljon tietoa asiantuntijoilta, jotta heillä olisi olosuhteista etukäteiskuva. Lewis Arredondo toteaa, että yhteisöjen kanssa pitäisi pyrkiä yhteistyöhön ja niitä pitäisi myös valvoa tarkemmin. Hänen mukaan molemminpuolinen luottamus auttaa ennaltaehkäisemään ja huomaamaan yhteisössä tapahtuvat rikokset paremmin. (mt. 139–140.) Kirjoittaja käsittelee ainoastaan poliisin työtä, mutta on huomattava, että hänen ajatuksensa vastaavat muiden kirjoittajien käsityksiä sosiaalityön roolista ja sen kehittämisestä.

Livia Bardin on Lewis Arredondon kanssa samaa mieltä siitä, että sosiaalityön yhteistyötä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa tulisi parantaa. Hänen mielestään yhteistyön kehittäminen saattaisi onnistua siten, että yhteisölle tarjottaisiin yleisiä ennaltaehkäiseviä palveluita tavalla, jonka yhteisö hyväksyy. Bardinin näkemyksen mukaan sosiaalityöntekijöiden olisi myös huomioitava johtajan valta yhteisöissä. Hänen mieles-

tään on tärkeää, ettei työntekijä uhkaa johtajan valta-asemaa vaan keskustele johtajan kanssa tasa-arvoisesti, jolloin häntä ei koeta uhkana. (Bardin 2009, 132–134.)

Kirjassa *Uskonnon kahdet kasvot* työryhmä pohtii, miten suljettujen uskonnollisten yhteisöjen jäsenille voitaisiin tarjota mielenterveyspalveluja. Työryhmä suosittaa, että jäsenet käyttäisivät julkisia palveluja, mutta samalla todetaan että palvelua tarjoava työntekijä tarvitsee erillistä informaatiota yhteisöstä työnsä pohjaksi. (Heino ym. 1995, 64–65.)

Heikki Nenosen mukaan uskonnollisissa yhteisöissä koetaan usein, että uskova ihminen on moraalisesti korkeammalla tasolla kuin ei-uskova, ja hänellä on uskonsa vuoksi ymmärrystä siitä, kuinka tulisi elää (Nenonen 2012, 147). Tämä saattaa aiheuttaa ristiriitoja yhteisön jäsenen ja yhteisön ulkopuolisen sosiaalityöntekijän välillä, jos yhteisöön kuuluva kokee, että hänen moraalisensa on korkeampi kuin työntekijän, joka yrittää neuvoa häntä ja selvittää lasten tilannetta. Jos jäsen uskoo, että hänellä on uskonsa puolesta vuoksi tietämystä siitä kuinka tulisi elää, hän ei ehkä pysty vastaanottamaan sosiaalityöntekijän yhteiskunnallista näkemystä, joka saattaa poiketa uskonnollisesta näkemyksestä.

Johanna Hurtigin mukaan vääränlainen kulttuurinen sensitiivisyys ja tiedon puute voivat estää ulkopuolisia työntekijöitä kysymästä asioita, jotka sijoitetaan uskon ja yhteisön alueelle. Jos ammattilainen kysyy ainoastaan kysymyksiä, jotka eivät liity uskoon, hänelle myös kerrotaan asioita valikoivasti, eikä hän voi nähdä tilannetta kokonaisvaltaisesti. (Hurtig 2011, 119.) Sosiaalityöntekijä saattaa ajatella, ettei asiakkailta voi kysyä uskonasioista, mutta ymmärtääkseen asiakasta, hänen lähtökohtiaan ja kulttuuriaan, työntekijän on voitava keskustella myös uskonnosta. Hurtigin mukaan on myös mahdollista, että raittiin ja uskovaisen perheen ongelmat saattavat helposti jäädä huomaamatta esimerkiksi lastensuojelussa, kun taas vanhempien alkoholinkäyttö herättää helposti lastensuojelun huomion. Hurtig toteaa, että perheillä voi olla suojaava kuori, jonka taakse esimerkiksi lastensuojelun tulee nähdä ja uskovaisissa perheissä tämä kuori voi olla moninkertainen. (Hurtig 2011, 116.)

Vanessa L. Malcarne ja John D. Burchard käsittelevät artikkelissaan tapausta, jossa Yhdysvalloissa yritettiin selvittää hyväksikäyttö- ja pahoinpitelyepäilyjä Community in Island Pond -yhteisössä. Sosiaalityöntekijöitä ei päästetty koteihin, eikä kukaan suostunut kertomaan työntekijöille nimiään. Lopulta 94 poliisia ja 50 sosiaalityöntekijää meni

yhteisöön ja sijoitti 112 lasta, jotta heidän terveydentilansa saataisiin tutkittua. Lapset kuitenkin palautettiin pian koteihinsa, koska Yhdysvalloissa asioista päättävä tuomari ei pitänyt terveydentilan tutkimista välttämättömänä. Viranomaiset yrittivät kahden vuoden ajan selvittää lasten tilannetta, mutta tuloksia ei syntynyt. Tutkijoiden mukaan suljettujen uskonnollisten yhteisöjen jäsenten kanssa on vaikea työskennellä, koska aikuiset eivät halua osallistua eivätkä tehdä yhteistyötä. Tutkijoiden mukaan yhteisön jäsenet saattavat nähdä ulkopuoliset uhkana elämäntavalleen ja saattavat siksi pyrkiä hoitamaan yhteisön sisällä kaikki asiat, myös terveydenhoidon. Myös lapset kasvatetaan olemaan luottamatta ulkopuolisiin. Tutkijoiden mukaan Yhdysvalloissa ongelmana on se, että kaikki yhteisöt eivät välttämättä ilmoita viranomaisille edes lapsen syntymästä, jolloin väestötiedoissa lasta ei ole olemassa, eivätkä viranomaiset saa lapsesta mitään tietoa. (Malcarne & Burchard 1992, 76–87.)

Island of Pond -yhteisön asianajaja ja jäsen on kirjoittanut artikkelin tapahtuneesta omasta näkökulmastaan. Hänen mielestään ihmiset eivät voi hyväksyä toisinajattelua, ja se synnytti hyväksikäyttöepäilyt, joita media ruokki. Kirjoittajan mukaan poliisit ja sosiaalityöntekijät tunkeutuivat lasten elämään ja sijoittivat lapset vanhempien uskon vuoksi. Kirjoittaja väittää, että väkivaltasytökset ovat ihmisten juoni heidän vähemmistöuskonsa tuhoamiseksi, ja tapaus rikkoo uskonnonvapauslakia. (Swantko 2000, 341–351.) On kiinnostava huomata kuinka suuresti tutkijoiden ja yhteisön oman asianajajan näkemykset poikkeavat toisistaan. Asianajaja keskittyi artikkelissaan kritisoimaan ja moittimaan sosiaalityöntekijöitä, jotka haluavat riistää lapset uskovilta vanhemmilta. Tutkijoiden kanta asiaan oli se, että sosiaalityöntekijät olivat saaneet yhteisön lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja pahoinpitelyepäilyjä, joten heidän oli pakko selvittää asiaa. Ainakin tässä tapauksessa näkemykset ovat lähtökohtaisesti niin erilaiset, ettei yhteiselle työskentelylle näytä löytyvän minkäänlaista pohjaa.

Lastensuojelussa joudutaan usein kohtaamaan vaikeita asiakastapauksia ja pahuutta, mikä on aina vaikeaa huolimatta siitä, onko kyseessä suljettu yhteisö tai valtavirran väestön perhe. Jotta työntekijä pystyy havaitsemaan ja kohtaamaan pahan, hänellä on oltava kokonaisvaltainen ihmiskäsitys, joka näkee ihmisen sekä positiivisena että negatiivisena. Työntekijän on helppo pyrkiä väistämään tai kieltämään pahan olemassaolo eri ammattikäytännöillä. On vaarana, että työntekijöiden välttelevä suhtautuminen pahaan vahingoittaa asiakkaita. Sen kohtaaminen edellyttää työntekijältä herkkyyttä ja empatiaa sekä tietoisuutta ja rohkeutta. Hänen on altistuttava sille, että hän saattaa joutua neuvot-

tomaksi. Työntekijän ei pidä estää syyllisyyden tai häpeän tunteita eikä pyrkiä yliymmärtämään kokemuksia, vaan hänen on kohdattava ne empaattisesti esimerkiksi jakamalla kärsimys. Paha kohdatessa myös eettinen toiminta korostuu, sillä työntekijän tulee reflektoida valintojaan ja ratkaisujaan hyvään ohjeistoon. Pahojen tekojen eliminoimiseksi ei ole olemassa tiettyä toimintamallia, vaan pahaan on joka kerta perehdyttävä erikseen. (Laitinen & Hurtig 2007, 192–197.)

3.2 Lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

YK:n julistuksen kaikenlaiseen uskontoon ja vakaumukseen kohdistuvan suvaitsemattomuuden ja diskriminoinnin poistamiseksi (1981) viides artikla käsittelee lapsen oikeuksia, ja artiklan viides kappale kuuluu: ”Uskonnon tai vakaumuksen muodot, joihin lapsi on kasvatettu, eivät saa olla vahingollisia hänen ruumiilliselle tai henkiselle terveydelleen tai koko hänen kehitykselleen, ottaen huomioon tämän julistuksen 1. artiklan kolmannen kappaleen.”

Silti on olemassa uskontoja ja vakaumuksia, joihin kuuluvaa lasta saatetaan kohdella tavalla, joka on hänen kehityksensä kannalta haitallista. Vuonna 1991 kirkon tutkimuskeskus selvitti Suomen Gallupin kanssa hengellisen väkivallan yleisyyttä (N=469). Tutkimuksessa selvisi, että uhrin olivat muita useammin (36 %) uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Uskonnollisen väkivallan käyttäjiksi vastaajat nimesivät Jehovan todistajat (31 %), helluntailaiset (24 %), evankelis-luterilaisen kirkon jäsenet (11 %), vapaan seurakunnan (8 %), lestadiolaiset (8 %), mormonit (3 %) ja Krishna-yhteisön (2 %). (Heino ym. 1995, 21.)

Suomessa kaikilla on uskonnonvapaus, ja erilaiset uskonnolliset yhteisöt ja liikkeet toimivat Suomessa suhteellisen vapaasti. Uskonnonvapauslain 3 §:n mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus itse päättää kuulumisestaan uskonnolliseen yhteisöön liittymällä yhteisöön tai eroamalla siitä. Toteutuuko uskonnonvapaus kuitenkin niiden lasten kohdalla, jotka syntyvät suljettuun uskonnolliseen yhteisöön? Lain 3 §:n mukaan lapsen huoltajat päättävät lapsen kuulumisesta uskonnolliseen yhteisöön, ja lapsi tarvitsee 18-vuotiaaksi asti huoltajiensa suostumuksen liittymiseen ja eroamiseen. (Uskonnonvapauslaki 2003/453.) Näin ollen lapsi saa sellaisen uskonnollisen kasvatuksen kuin hänen

vanhempansa haluavat. Tämä koskee yleensä kaikkia eri uskontoja; valtionkirkkoa, ateismia ja suljettuja uskonnollisia yhteisöjä.

Kuten Heikki Nenonen (2012, 147) totesi, yhteisöissä voi oman ylivertaisen moraalikäsitteyksen vuoksi olla jako ”meihin ja heihin”. Tällöin lapselle luodaan kuva väärinuskovista ulkopuolisista, jotka eivät koe pelastusta. Saako lapsi tällöin vapaasti valita uskontonsa ja perehtyä eri vaihtoehtoihin, vai onko valinta tehty hänen puolestaan jo ennen syntymää? Jotkut suljetut uskonnolliset yhteisöt kohtelevat myös uskon kyseenalaistavia brutaalisti ja tekevät eroamisen yhteisöstä hyvin vaikeaksi. Esimerkiksi Jehovan todistajat karttavat entisiä jäseniään, joten jos haluaa erota yhteisöstä, menettää samalla kaikki läheisensä ja omaisensa. Minkälaiset mahdollisuudet lapsella on siis vapaaseen tahtoon ja päätöksiin uskon suhteen, jos opetetun uskon kyseenalaistaminen tarkoittaa eristämistä ja koko aikaisemman lähipiirin ja oman identiteetin menettämistä? Suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä lapset eivät ehkä saa avoimesti tietoa muista vaihtoehdoista, ja yhteisön manipulaatio voi olla vahvaa. Voiko tällöin tosiaan sanoa, että lapsen oikeudet yhteisössä toteutuvat?

Uskonnonvapauslain (2003/453) 7 §:n mukaan uskonnollisen yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Perusoikeuksien 11 §:ssä on säädetty, ettei kukaan ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen (Suomen perustuslaki 1999/731). Suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä jäseniä saatetaan kuitenkin painostaa harjoittamaan uskontoa, läheisten menettämisen uhalla. Kristiina Kouros toteaa myös, että koska yhteisössä on annettu kuva koko maailmankaikkeudesta ja oma identiteetti on rakentunut yhteisössä, sen taakse jättäminen on hyvin vaikeaa (Kouros 2011, 137–139.)

Johanna Hurtig painottaa, ettei usko tee vanhemmista hyviä rakastavia vanhempia, ja siksi lasten elämä yhteisöissä vaihtelee. Jokainen perhe toimii omalla tavallaan, ja vanhempien valmiudet sekä lasten oikeuksien tiedostaminen vaikuttavat siihen, kuinka turvallisenä ja todellisena usko lapselle näyttäytyy. Hurtig painottaa myös, että väkivaltaisia ihmisiä on kaikissa eri yhteiskuntaluokissa ja eri uskonnollisissa yhteisöissä. (Hurtig 2012, 121–126.) Ongelmia ja luonnehäiriöitä on kaikissa yhteiskuntaluokissa ja kaikissa uskonnoissa, mutta uskonnollisessa yhteisössä ilmiö voi olla tuhoava siksi, että todellisuus ei paljastu muille, ja jonkun ongelmista kärsiviä voidaan kehottaa ymmärtämään ja antamaan anteeksi. Hurtigin mukaan avun hakeminen voi esimerkiksi vanhoillislesta-

diolaisille olla vaikeampaa kuin tavallisille perheille, sillä lohdutusta ja turvaa on ensisijaisesti etsittävä uskosta. Avun hakemista ei liikkeessä kuitenkaan kielletä, vaan siihen kannustetaan. (Hurtig 2011, 117–119.)

Hurtigin mukaan lapsen oikeuksia yhteisöissä on helppo polkea. Uskonnollinen yhteisö, joka opettaa lasta kuuliaisuuteen ja vanhempien kunnioittamiseen opettaa samalla, että aikuinen on aina oikeassa. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa valta on aikuisilla, eikä lapsen ääni ehkä kuulu. (Hurtig 2011, 129–131.) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön mahdollistaa lapsen ja aikuisen välinen epätasa-arvo. Hurtigin mukaan usko ei itsessään ohjaa vääristyneeseen ajatteluun, mutta tiiviissä yhteisössä ei ehkä ole valmiuksia puuttua ja tunnistaa väkivaltaa normalisoiviin ja lapseutta loukkaaviin asenteisiin. Suurissa perheissä emotionaalinen suhde lasten ja vanhempien välillä voi joidenkin lasten osalta jäädä ohueksi. Hurtig kertoo, että hänen omassa tutkimuksessaan, jossa hän on haastatellut lapsuudessaan hyväksikäyttöä kokeneita vanhoillislestadiolaisia, uhrin ovat kertoneet, etteivät uskaltaneet kertoa hyväksikäytöstä vanhemmilleen, koska eivät luottaneet siihen, että vanhemmat ovat heidän puolellaan. Yhteisössä myös yksilön tulee vaalia yhteisön yhteistä etua, mikä merkitsee sitä, että uskonkäsityksessä on valmius uhrata yksilö yhteisön puolesta. (Hurtig 2012, 131–137.)

Hurtigin mukaan hyväksikäyttökohun myötä vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä paljastui vaikea lastensuojelullinen ongelma. Hänen mielestään yhteisö tarvitsee apua ilmiön kohtaamisessa ja omien toimintamalliensa ja tietoisuutensa kehittämisessä. Lasten oikeuksien parantaminen edellyttää valmiuksien ja tiedon punnitsemista. Hurtigin omassa aineistossa uhrin olivat kokeneet, että yhteisö asettui tekijän puolelle, ja Hurtig painottaakin sitä, että hyväksikäyttö vaikuttaa koko yhteisöön, sillä kaikki ottavat jollain tavalla kantaa tapahtuneeseen. (Hurtig 2011, 120–124.)

Hurtig toteaa lapsen aistivan, että väkivaltakokemukset ovat hävettäviä ja salattavia, ja jako ”meihin ja heihin”, eli vanhoillislestadiolaisiin ja liikkeen ulkopuolisiin, saattaa joskus luoda suojaa perheväkivallalle (Hurtig 2011, 125). Hurtig toteaa myös, että mitä vähemmän yhteisö on tottunut rauhan rikkomiseen ja vastaavanlaisten asioiden kohtaukseen, sitä yksinäisemmäksi uhri asiansa kanssa jää (Hurtig 2012, 139).

Vanhoillislestadiolaisten perheiden elämää leimaavat Hurtigin mukaan myönteiset asiat kuten perhekeskeisyys, perhesuhteiden kestävyys, sisarusuhteet, aikuisten raittius ja sitoutuminen perheeseen sekä etiikka ja moraalikäsitteet. Suurperheissä vanhemmat

lapset joutuvat kuitenkin ottamaan paljon vastuuta, ja eri-ikäisten lasten erityistarpeiden huomioiminen ja tunnistaminen voi olla haastavaa. Lapset eivät ehkä saa tarvitsemaansa huomiota, ja sisaruksista huolehtiminen tuo velvoitteita. (Hurtig 2011, 109–110.) Hurtigin mukaan yhteisössä tapahtuvaa lapsen tarpeiden jatkuvaa ohittamista ja oikeuksien loukkaamista ei voi suvaita, ja on aikuisten ja yhteiskunnan vastuulla suojella lapsia (Hurtig 2011, 112–114).

Jehovan todistajien yhteisössä taas terveydenhuoltoa laiminlyödään uskon perustein. Jehovan todistajat kieltävät jäseniltään esimerkiksi verensiirrot, eivätkä lapsetkaan saisi ottaa vastaan verensiirtoja. Laissa potilaan asemasta ja oikeuksista on 6 §:ssä säädetty potilaan itsemääräämisoikeudesta, jonka mukaan potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta. Lain 9 §:n mukaan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla ei ole oikeutta kieltää potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi annettavaa tarpeellista hoitoa. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785.) Toisin sanoen vaikka Jehovan todistajat yrittäisivät kieltää alaikäiseltä lapseltaan verensiirrot, hoitohenkilökunnan on silti annettava se lapselle, jos se on lapselle tarpeellinen. Jos vanhemmat yrittävät kieltää alaikäiseltä lapselta verensiirron, vaikka hän tarvitsisi sitä, toteutuvat myös kiireellisen sijoituksen perusteet. Lastensuojelulain (2007/417) 38 §:n mukaan lapsi on sijoitettava kiireellisesti, jos hän on välittömässä vaarassa. 40 §:n mukaan sijoituksen perusteita ovat muun muassa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä.

Lita Linzer Schwartzin ja Florence W. Kaslow'n mukaan viime vuosina on kehittynyt uusia suljettuja uskonnollisia yhteisöjä, jotka vaativat johtajan tottelemista, joissa saakovia rangaistuksia sääntöjen kyseenalaistamisesta, ja joissa esiintyy usein lasten hyväksikäyttöä (Schwartz & Kaslow 2001, 13–14). Väite on raju ja tutkijoilla on joitain hieman erilaisia näkemyksiä kuin muilla tutkijoilla. Schwartzin ja Kaslow'n mukaan jokaisessa yhteisössä on jonkinlainen karismaattinen johtaja, kun taas esimerkiksi John Martinin ym.(2012) aiemmin mainitussa tutkimuksessa, todettiin ettei suljettu uskonnollinen yhteisö välttämättä rakennu karismaattisen johtajan ympärille. Useat muut tutkijat määrittävät lahkoon karismaattisen ihmisen johtamaksi yhteisöksi. Schwartzin ja Kaslow'n mukaan yhteisöt ovat viime aikoina muuttuneet, koska yhteisöjä on ollut olemassa niin kauan, että niihin on syntynyt lapsia. Kirjoittajien mukaan lapset joutuvat kokemaan hyväksikäyttöä ja kaltoinkohtelua, eivätkä he saa terveydenhoitoa, ja oikea koulutus on korvattu kotiopetuksella. Kirjoittajien mukaan lasten hyväksikäyttöpäilyjä yhteis-

söissä on vaikea tutkia, koska lapsilla ei ole yhteyttä ulkopuolisiin. (Schwartz & Kaslow 2001, 15–17.) Väitteet ovat rohkeita ja saattavat kuvata marginaaliryhmiä, joita ei ehkä ole Suomessa. Suomessa suljettujen uskonnollisten yhteisöjen lapset käyvät koulua ja ovat osa yhteiskuntaa. Tutkijoiden mukaan yhteisöt ovat kuitenkin kansainvälistyneet, ja esimerkiksi Ruotsissa on pidetty konferenssi suljettujen uskonnollisten yhteisöjen toiminnasta ja niiden laajentumisesta. Tutkijat painottavat, että yhteisöjä on ehdottomasti tutkittava enemmän, ja niistä on saatava tietoa, jotta tiedetään minkä kanssa toimitaan. (mt. 17–21.)

Janja Lalichin mukaan ideologinen ääriajattelu luo mahdollisuudet potentiaaliselle väkivallalle. Lalich nimeää esimerkkeinä suljettuja uskonnollisia yhteisöjä, joissa lapsia on kohdeltu kaltoin, tai joissa lapsia on jopa kuollut yhteisön toiminnan seurauksena: Jonestownin yhteisössä kuoli vuonna 1978 yli 900 seuraajaa – joukossa 314 lasta, jotka myrkytettiin ensimmäiseksi; Branch of Davidians -yhteisössä kuoli vuonna 1993 80 jäsentä, heistä 22 lapsia; Solar Temple -yhteisössä (Kanadassa, Sveitsissä ja Ranskassa) kuoli vuosina 1994–1997 74 jäsentä, heistä osa lapsia jotka saivat surmansa erilaisissa rituaaleissa. Lalich mainitsee lisäksi vuonna 2000 nostetun joukkokanteen, joka koski Hare Krishna –liikkeen sisäoppilaitoksessa tapahtunutta lasten seksuaalisesta hyväksikäyttöä. Lalichin mukaan tällaiset tapahtumat eivät olisi mahdollisia ilman yhteisöissä tapahtuvaa vahvaa manipulaatiota. Manipulaatiolla jäseniä alistetaan ja pakotetaan toimimaan tietyllä tavalla. Lalichin mukana lahkojen epätasapainossa olevat valtasuhteet ja ultra-autoritaarinen kontrolli ovat hyvin vaarallisia. Lalich painottaa, että lahkoja on tutkittava, koska lahkot elävät usein omaa elämäänsä. (Lalich 2008, 282–300.)

Kristiina Kouroksen mukaan hierarkia ja vallankäyttö ovat keskeisiä aiheita joka yhteisössä. Lapset ovat hierarkiassa alhaalla ja naiset alempana kuin miehet (Kouros 2011, 7). Kouros painottaa, että eläminen yhteisössä valtavirrasta poiketen ei automaattisesti tarkoita ihmisoikeusloukkauksia, jos valinta elää yhteisössä on aidosti vapaa (Kouros 2011, 9). Lapsen kohdalla eläminen yhteisössä ei ole koskaan vapaa valinta, koska lapsi kasvatetaan vanhempien uskon ja arvojen mukaan. Lapsen ollessa kyseessä vapaan vallan määrittäminen on hyvin vaikeaa.

3.3 Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riski suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä

WHO:n määritelmän mukaan lasten kaltoinkohtelu on alle 18-vuotiaan hyväksikäyttöä tai laiminlyömistä. Kaltoinkohtelu käsittää kaikenlaisen fyysisen ja emotionaalisen pahoinpitelyn, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin ja huolimattomuuden, joka voi aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai ihmisarvolle. Lapsi saattaa altistua kaltoinkohtelulle myös epäsuorasti perheväkivallan kautta. (Child maltreatment 2010.)

Margarete Parrishin mukaan lasten kaltoinkohtelun määritelmä vaihtelee kulttuurista ja ajasta riippuen, mutta kaltoinkohtelun yleinen määritelmä kattaa laiminlyönnin ja pahoinpitelyn eri muotoja. Näihin kuuluu muun muassa fyysinen, kasvatuksellinen tai lääkinällinen laiminlyönti, fyysinen ja henkinen väkivalta sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Parrish luokittelee myös perheväkivallan kaltoinkohtelun lähikäsitteeksi. (Parrish 2010, 151–157.) Annlis Söderholmin mukaan kaltoinkohtelu käsittää näiden lisäksi myös lapselle seipitetyn tai aiheutetun sairauden, esimerkiksi Syndroma Münchausen by proxy (Söderholm 2004, 11).

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä käytetään monia eri termejä kuten seksuaalinen pahoinpity, seksuaalinen riisto, seksuaalinen ahdistelu ja inesti (Antikainen 1994, 10–11). Näistä yleisin on luultavasti termi lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, joka mielestäni myös kuvaa ilmiötä parhaiten. Käytän myös itse tätä termiä tutkielmassani. Termille lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää, minkä vuoksi käsitteen määrittely saattaa hieman vaihdella eri tutkimuksissa. Myös suomalaisessa keskustelussa määritelmät ovat hiukan vaihdelleet. (mt. 11.) Jorma Antikainen on tehnyt yhteenvedon kriteereistä, jotka esiintyvät useimmissa käytetyissä määritelmässä. Näitä kriteerejä ovat:

- Hyväksikäyttäjä on hyväksikäytettyä selvästi vanhempi
- Hyväksikäyttäjä käyttää hyväkseen lapsen riippuvuusasemaa
- Hyväksikäyttäjä käyttää valtaa
- Hyväksikäyttö lähtee aikuisen tarpeista
- Hyväksikäyttö sisältää monenlaisia seksuaalisia toimintoja
- Hyväksikäyttö loukkaa lapsen koskemattomuutta
- Hyväksikäyttö on tapahtuma johon lapsi ei ole kypsä

(mt. 12–13.)

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä sanotaan rikoslain 20 luvun 5 §:ssä seuraavaa.

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

- 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,
- 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsyyttä,
- 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai
- 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö määritellään seuraavanlaisina tekoina.

- 1) on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa,
- 2) koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai
- 3) saa hänet ryhtymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon,

on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

(Rikoslaki 1889/39.)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on siis sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai muu seksuaalinen teko, joka vahingoittaa lapsen kehitystä. Törkeä hyväksikäyttö on hyväksikäyttöä, joka aiheuttaa lapselle iän tai kehitystason vuoksi erityistä vahinkoa, tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla, tai tekijä on henkilö, johon lapsi erityisesti luottaa tai josta hän on riippuvainen, ja rikos on kokonaisuutena törkeä. Myös alle 18-vuotiaasen kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö on kriminalisoitu, jos tekijä väärinkäyttää asemaansa ja uhri on alisteisessa suhteessa tekijään. (Väkivallan muodot ja rikoslaki. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle.)

Pelastakaa lapset ry:n julkaisussa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö määritellään lapsen altistamiseksi ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, johon lapsi ei voi antaa suostumusta (Laiho 2007, 11). Kaikkien näiden määritelmien mukaan seksuaalinen hyväksikäyttö on aikuisen käyttämää valtaa, joka vahingoittaa lasta ja loukkaa tämän koskemattomuutta.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön mahdollistaa lapsen ja hyväksikäyttäjän valtasuhde, joka on varsinkin läheissuhteissa erityinen. Lapsen alistamiseen ei useimmiten tarvita voimakeinoja ja hyväksikäyttäjä voi käyttää eriasteista valtaa alistaakseen lapsen. Valta voi olla esimerkiksi uhkaavaa, manipulatiivista tai hoivaavaa valtaa. Hoivaavassa vallassa väitetään hyväksikäytön olevan molemminpuolinen rakkaudenosoitus. Lisäksi on uhriuttavaa valtaa, joka tuottaa salaisuuden, josta uhri ei voi kertoa kenellekään. Uhri tuntee usein myös häpeää tapahtuneen johdosta. Häpeä ja syyllisyys ovat tilanteisiin sidottuja, niitä koetaan suhteessa normien säätelymään asiaan, ja ne määrittyvät kulttuurissa. (Laitinen 2004, 107–117).

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on tabu, eikä siitä yleensä haluta puhua. Hyväksikäytöstä syntyvä trauma liittyy suhtautumiseen ulkopuoliseen todellisuuteen. Jos lapsi ei saa puhua traumastaan, kääntyy trauma sisäänpäin ja vaikuttaa myös lapsen omakuvaan. Ympäröivässä kulttuurissa tabuja pidetään yllä häpeän ja halveksunnan keinoin, mikä johtaa siihen, että uhri jää yksin kantamaan häpeän tunnetta. (Persson 2007, 21.) Uskonnossa otetaan usein kantaa myös seksuaalisuuteen ja seksiin liittyviin asioihin. Raamattua on tulkittu tavalla, jolla yritetään kieltää muun muassa homoseksuaalisuus. Ihmisten oikeanlaista seksuaalisuutta pyritään määrittelemään, mikä aiheuttaa syrjiviä käytäntöjä. (Vilka 2011, 66.)

Kirjassa *Eikö se kuulu kenellekään – rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori*, kirjoittajat pohtivat kaltoinkohtelulle altistavia ja siltä suojaavia tekijöitä. Kirjassa todetaan, että nuorelle, joka on varttunut seksuaalisuuteen terveellä kunnioituksella suhtautuvassa ilmapiirissä, muodostuu käsitys oikeasta ja väärästä, ja hän tietää, mitä hänelle saa ja ei saa tehdä (Brusila ym. 2009, 31.) Teoksessa ei määritellä, minkälainen on terveellä kunnioituksella suhtautuva ilmapiiri, mutta suljettu uskonnollinen yhteisö ei ehkä aina täytä näitä kriteerejä. Monissa Suomessa esiintyvissä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä, kuten Jehovan todistajien (Leinonen 1995, 81), Krishna-liikkeen jäsenten (Virkamäki 1995, 90), mormonien (Roto 1995, 97) ja adventtikirkon jäsenten

(Arasola 1995, 113) keskuudessa seksuaalisuuteen suhtaudutaan erittäin kielteisesti, eikä siitä puhuta. Täten nuorelle ei myöskään kehity seksuaalisuudesta oikeaa kuvaa, joka Brusilan ym. mukaan auttaa nuorta suojaamaan itseään.

Hannu Lauerma toteaa, että suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä seksuaalista hyväksikäyttöä ei välttämättä nähdä hyväksikäyttönä, koska ryhmän jäsenet ovat päättäneet, että hyväksikäyttöä ei ole. Hänen mukaansa jäsenet eivät näe seksuaalista hyväksikäyttöä hyväksikäyttönä vaan rakkauden osoituksena, joka ei katso ikää. (Lauerma 2007, 259.) Myös Chris Bourlet ja Hannah Miller esittävät hieman samankaltaisia väitteitä. He kertovat Lontoon poliisin muodostaneen itsenäisen ryhmän selvittämään, miten eri kulttuurit ja vähemmistöryhmät suhtautuvat lastensuojeluun. Kävi ilmi, että eri ryhmät määrittelivät eri tavalla sen, mikä on lapsen hyväksikäyttöä, ja määritelmään kytkeytyi myös kulttuurin arvot kuten kunnia ja kunnioitus. Kulttuurilla, perinteillä ja uskonnolla pyrittiin kieltämään tai oikeuttamaan lapsille aiheutuvat vakavat haitat, ja useilla ryhmillä oli ajattelutapoja, jotka jossain muodossa oikeuttivat lapsen hyväksikäyttöä. Kirjoittajien mukaan kaikki nämä tekijät edesauttoivat sitä, että lapsia vastaan tehdyt rikokset jätettiin ilmoittamatta. (Bourlet & Miller 2005, 30.)

Margaret Kennedyn mukaan kristilliset yhteisöt eivät ole sen turvallisempia kuin maalliset yhteisötkään. Kennedyn mukaan kirkon opit vanhempien kunnioittamisesta ja tottelemisesta altistavat hyväksikäytölle, varsinkin jos hyväksikäyttäjä väittää lapselle toimivansa jumalan tahdosta. Uskonnoissa etenkin ikäviä tapahtumia pyritään selittämään jumalan tahdolla, mikä Kennedyn mukaan saattaa johtaa lapsia harhaan. Kennedyn mukaan lapset saattavat kokea, että jumala rankaisee heitä lähettämällä jonkun kohtelemaan heitä kaltoin. Hänen mukaan kristillisissä uskonnollisissa yhteisöissä lapsia myös painostetaan eri tavoin vaikenemaan teoista. Yksi näistä tavoista on synnin painottaminen. Lisäksi kristillisessä uskossa painotetaan neitseellisyyttä ja puhtautta, joilla lapsia syyllistetään syntisiksi ja pahoiksi, ja heidät saadaan häpeämään ja vaikenemaan. (Kennedy 2000, 125–131.) Bette Bottomsin ym. mukaan uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuva hyväksikäyttö voi olla enemmän traumatisoivaa, jos uhrille uskotellaan, että hyväksikäyttö tapahtuu jumalan tahdosta, tai hyväksikäyttö on rangaistus uhrin omista synneistä (Bottoms ym. 1995, 107).

Bottoms ym. ovat tehneet kyselyn, jossa he pyrkivät selvittämään uskontoon liittyvän lasten kaltoinkohtelun yleisyyttä. Kysely suunnattiin psykiatreille, psykologeille ja sosi-

aalityöntekijöille, ja siinä kysyttiin, olivatko he työssään kohdanneet uskontoon liittyvää kaltoinkohtelua 1980-luvulla. Käyttökelpoisia vastauksia tutkijat saivat 6939 (37 %), ja näistä vastaajista 2136 (31 %) kertoi kohdanneensa ainakin yhden tapauksen. Tutkimus osoitti myös, että uskonnollisissa yhteisöissä uhri ilmoittaa kaltoinkohtelutapauksista poliisille huomattavasti todennäköisemmin vasta aikuisiässä eikä lapsena. (Bottoms ym. 1995, 91–95.)

Livia Bardin referoi artikkelissaan yhdysvaltalaisesta tutkimuksesta, jossa haastateltiin 23 suljetussa uskonnollisessa yhteisössä varttunutta henkilöä. Haastatelluista 43,5 % oli lapsena joutunut väkivallan uhriksi ja 61 % seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. (Kendall 2006, ref. Bardin 2009, 114–118.) Bardin toteutti itse samankaltaisen tutkimuksen Yhdysvalloissa ja haastatteli kahden toisistaan eroavan suljetun yhteisön entisiä jäseniä, jotka olivat eläneet yhteisössä alle 16-vuotiaina vähintään kaksi vuotta. Ensimmäisestä yhteisöstä vastaajia oli 14 ja toisesta 25. Ensimmäisestä ryhmästä 86 % kertoi joutuneensa väkivallan uhriksi yhteisön sisällä, 71 % seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi, ja 79 % oli kokenut tulleensa lapsena laiminlyödyksi. Toisesta ryhmästä jokainen vastaaja oli kokenut väkivaltaa, 96 % seksuaalista hyväksikäyttöä yhteisön sisällä, ja jokainen vastaaja koki tulleensa laiminlyödyksi. Ensimmäisen ryhmän vastaajista kaikki kertoivat hyväksikäytön alkaneen 10 vuoden iässä, ja myös toisessa valtaosa kertoi hyväksikäytön alkaneen samassa iässä. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että yhteisössä hyväksytään sekä lapsen kohdistuva väkivalta että lapsen laiminlyönti. Molemmissa ryhmissä noin puolet kaltoinkohdelluista lapsista ei ollut kertonut tapahtumista kenellekään. Niistä vastaajista, jotka olivat kertoneet tapahtumista, ensimmäisestä ryhmästä ainoastaan 18 % ja toisesta ryhmästä 19 % koki, että tilanne oli parantunut kertomisen jälkeen. Tutkija kuitenkin toteaa, että 39 tutkittavan tuottamaa aineostoa ei voi pitää yleistettävänä, eikä saatuja lukuja voi rinnastaa siihen, kuinka yleistä kaltoinkohtelu tai hyväksikäyttö suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on. Tutkimus kertoo ainoastaan vastaajien omista kokemuksista. (Bardin 2009, 118–131.) Bourlet ja Miller (2005, 31) toteavat myös, että mediasta ja muista lähteistä saa helposti väärän kuvan suljettujen uskonnollisten yhteisöjen sisällä tapahtuvasta hyväksikäytöstä, ja he painottavat, että lastensuojelu hoitaa suhteellisen vähän kulttuuriin ja uskontoon liittyviä lastensuojelutapauksia.

Margaret Kennedy on silti sitä mieltä, että jotkut evankeliset uskonnot ovat vaarallisia. Hänen mielestään yhteisöjä voi pitää jäsenilleen vaarallisina siksi, että niissä uskotaan jumalan tuomaan parannukseen, eikä uhreilla sen tähden ole lupaa hakea maallista tukea ja apua. Kennedyn mukaan kirkon ja valtion yhteistyötä pitäisi parantaa ja kirkoille tulisi tarjota koulutettuja lastensuojelutyöntekijöitä. Työntekijöiden on osattava ottaa huomioon uhrin uskonto, sillä jos sitä ei huomioida tarpeeksi, saattaa auttamisyrytyksistä koitua uhrille haittaa. (Kennedy 2000, 137–139.) Myös Bottoms ym. ovat sitä mieltä, että uskonnollisille yhteisöille pitäisi tarjota koulutettuja lastensuojelutyöntekijöitä. (Bottoms ym. 1995, 109).

Suomessa uskonnollisten yhteisöjen ja lastensuojelun yhteistyö onkin huomioitu lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä, jonka mukaan seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevalla henkilöllä on lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutapauksissa. Tosin tämä ilmoitusvelvollisuus ei koske yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa uskottua asiaa, sillä evankelisluterilaisen kirkon kirkkolain (1054/1993) 5 luvun 2 §:n mukaan papilla on rippisalaisuus. Lastensuojelulain 25.3 §:n mukaan ilmoitusvelvollisuus ei koske rippisalaisuutta. Kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä todetaan, että papin on varovasti kerrottava viranomaisille, jos henkilö on ilmaissut aikovansa tehdä jotain rikollista eikä itse suostu kertomaan siitä. Jos tekijä siis kertoo jo tapahtuneesta hyväksikäytöstä, papilla ei ole oikeutta kertoa asiasta poliisille, mutta jos tekijä ilmaisisi suunnittelevansa hyväksikäyttöä, pappi saisi ilmoittaa siitä poliisille.

Merja Laitinen puhuu seksuaalisen hyväksikäytön tiedetyksi tulemisesta. Tiedetyksi tuleminen on hyväksikäytön tunnistamisen ja kohtaamisen perusedellytys. Laitisen mukaan hiljaista tietämättömyyttä on se, että asiasta tiedetään korkeintaan alitajuisella tasolla, eikä siitä siksi puhuta. On myös olemassa tietoista hiljaisuutta ja tietämättömyyttä. Tietoinen hiljaisuus on tilanne, jossa hyväksikäytöstä ollaan tietoisia, mutta siitä vaietaan. Tietämättömässä puheessa taas tilanteesta tiedetään ja siitä puhutaan, mutta ei uhrin näkökulmasta tai kokemuksesta. Kummassakin tapauksessa hyväksikäyttö selitetään siten, että siihen ei tarvitse puuttua. Tietoisessa puheessa uhri kertoo oman yksilöllisen kokemuksensa suhteessa aikaan ja paikkaan. (Laitinen 2012, 158–159.)

Hyväksikäyttöä saatetaan myös pyrkiä kuittaamaan anteeksiannolla. Johanna Hurtigin mukaan vastuunkantamisesta irrotettu anteeksiantaminen voi olla yksilön ja yhteisön kannalta tuhoisaa. Yhteisön tulisi käydä teologisia keskusteluja siitä, minkälainen sie-

lunhoito missäkin tilanteessa on turvallista kaikkien osapuolten näkökulmasta. Hurtigin mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on ilmiö, joka kiinnittyy yhteisön prosesseihin, rakenteisiin ja uskontulkinnosta johtuviin kulttuurisiin erityispiirteisiin. (Hurtig 2012, 145.)

On huomioitava, että suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on myös hyviä puolia. Yhteisön yhteisöllisyys voi olla tärkeä positiivinen voimavara, jolla on myönteinen vaikutus esimerkiksi masentuneisuuteen ja henkiseen kuormitukseen. Yhteisöstä jäsenet saavat sosiaalista pääomaa, jolla voi olla hyvin positiivisia vaikutuksia. On todettu, että uskonnollisuus voi toimia myös selviytymismenetelmänä ihmisen kohdatessa kriisin tai ollessa masentunut. Kun ihminen kuormittuu henkisesti, uskonnollisuus voi tukea psyykkistä tasapainoa, joka auttaa henkilöä jaksamaan ja selviytymään. (Sorri 1995, 59–61.)

Kristiina Kouros painottaa, että tiiviissä yhteisössä on paljon positiivisia asioita kuten toisista välittäminen, läheisyys, yhteenkuuluvuus, henkinen ja aineellinen tuki ja turva, joissain yhteisöissä myös terveellisten elämäntapojen noudattaminen. Usein ihminen saa nauttia yhteisöllisyydestä niin kauan kuin pystyy elämään yhteisön oppien mukaan. Jos hän haluaa kyseenalaistaa toimintamallit, tilanteeseen saattaa liittyä väkivaltaa, vallan väärinkäyttöä, painostusta, valinnan vapauden rajoittamista sekä yksityisyyden alueelle astumista. (Kouros 2011, 8–9.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusote ja tiedonhankintamenetelmät

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja aiheen kokonaisvaltainen tutkiminen. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tutkittavia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, ja aineisto myös tulkitaan sen mukaisesti. Lisäksi tietoa ja aineistoa kerätään ihmisiltä, ja kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 161–165.) Laadullinen tutkimusote on sopiva menetelmä tutkimusongelmiini vastaamiseen, joten olen käyttänyt sitä.

Tarkemmin määriteltynä tutkimusotteeni kiinnittyy fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologis-hermeneuttiselle tutkimusperinteelle on keskeistä se, että tutkija perehtyy subjektiivisiin kokemuksiin jostain aiheesta. Tutkimuksen tarkoitus on käsitteellistää merkitys, jonka ihminen kokemukselleen antaa. Fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä uskotaan, että tutkittava ilmiö on elämismaailmassa läsnä, mutta muodossa joka ei avaudu ymmärtämiselle suoraan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35.) Ymmärtääkseni näitä kokemuksia ja voidakseni hyödyntää haastateltavieni kokemuksia aineistona, minun oli kerättävä heidän kokemustietoaan laadullisen tutkimuksen kautta.

Aineistoa keräsin teemahaastattelun kautta. Haastattelua pidetään sopivana aineistonkeruumuotona silloin, kun tutkitaan intiimejä tai emotionaalisia asioita, kartoitetaan tutkittavaa aluetta, halutaan kuvaavia esimerkkejä ja tutkitaan aihetta, josta ei ole objektiivisia testejä (Hirsjärvi & Hurme 1985 ref. Metsämuuronen 2008, 39). Nämä kriteerit täyttyivät omassa tutkimuksessani, joten pidin haastattelua sopivana aineistonkeruutapana. Teemahaastattelua pidetään sopivana nimenomaan tilanteissa, joissa kohteena ovat arat aiheet, ja joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita. Teemahaastattelu vaatii paneutumista aiheeseen, mutta sen avulla tutkija saa syvää tietoa aiheesta. (mt. 41.) Vaikka fenomenologisessa lähestymistavassa käytetään usein avointa haastattelua, tulin siihen tulokseen, että teemahaastattelu sopii parhaiten omaan tutkimukseeni. Jäsensin tutkimusongelmieni perusteella teemahaastattelurungon, joka ohjaisi haastattelua niin, että saisin vastaukset kysymyksiini. Teemahaastattelun kautta varmistin, että saisin jokaiselta haastateltavalta vastaukset samoihin kysymyksiin.

4.2 Aineistotriangulaatio

Koska tutkimuskysymykseni kattaa sekä lasten aseman yhteisöissä että sosiaalityöntekijöiden työskentelymahdollisuudet yhteisöjen kanssa, oli luontevaa hankkia tietoa eri tiedon antajilta. Vastatakseni tutkimuskysymyksiini tarvitsin kaksi asiantuntijaryhmää, joilta keräisin aineistoa. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 143) mukaan triangulaatiossa tutkija ei voi sitoutua vain yhteen näkökulmaan, vaan tutkimusta on laajennettava. Juuri tähän pyrin haastatellessani sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä että suljettujen uskonnollisten yhteisöjen entisiä jäseniä. Molemmat ryhmät tuottivat tietoa tietystä aiheesta ja laajensivat täten näkökulmaani aiheeseen.

Haastattelin kolmea lastensuojelun sosiaalityöntekijää, jotka olivat työskennelleet suljettujen uskonnollisten yhteisöjen jäsenten kanssa. Heiltä sain tietoa lastensuojelun mahdollisuuksista toimia ja työskennellä yhteisöjen kanssa sekä näkemyksiä mahdollisista kehittämistarpeista yhteisöjä kohdattaessa. Lisäksi haastattelin seitsemää kahden eri suljetun uskonnollisen yhteisön entistä jäsentä, jotka tuottivat tietoa lasten asemasta ja elämästä yhteisössä. Yhteinen rajapinta eri asiantuntijaryhmille muodostui kahdesta samasta teemasta. Sosiaalityöntekijöiltä selvitin myös heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan lasten asemasta kohdatuissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä, ja entisiltä jäseniltä selvitin heidän näkemyksiään lastensuojelun mahdollisuuksista toimia yhteisön kanssa. Aineistotriangulaatio toi laajan näkökulman aiheeseen, ja kahden asiantuntijaryhmän haastatteleminen antoi kattavaa tietoa. Muutamalla haastateltavalla entisellä jäsenellä oli itsellään taustalla lastensuojeluasiakkuus, ja etenkin nämä henkilöt pystyivät antamaan omaa kokemustietoa lastensuojelun kehittämistarpeista yhteisöjä kohdattaessa, vaikka olin alun perin ajatellut saavani ajatuksia kehittämistarpeista sosiaalityöntekijöiltä.

4.3 Tutkimuksen kulku ja aineiston hankinta

Tutkimusaiheeni on hyvin sensitiivinen ja osittain marginaali-ilmiöön liittyvä, ja siksi sosiaalityöntekijähaastateltavia oli vaikea löytää. Pyrkimyksenäni oli alun perin saada yhtä suuret haastatteluryhmät molemmista asiantuntijaryhmistä, mutta sain lopulta haastateltavaksi kolme sosiaalityöntekijää ja seitsemän entistä jäsentä.

Haastateltavia sosiaalityöntekijöitä pyrin saamaan lähettämällä haastattelupyynnön haastattelukaupunkini kaikille lastensuojelun johtaville sosiaalityöntekijöille, jotka välittivät pyynnön tiimiensä sosiaalityöntekijöille. Olin myös itse yhteydessä sosiaalityöntekijöihin, joiden olin kuullut kohdanneen lastensuojelullisia tapauksia suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä.

Entisiä jäseniä sain haastateltavaksi Uskontojen uhrien tuki ry:n kautta. Toiminnanjohtaja liitti haastattelupyyntöni uutiskirjeeseen ja laittoi sen myös Facebook - yhteisöpalvelun suljetuille vertaistukisivuille. Haastattelupyyntöni kautta sain todella paljon kiinnostuneita haastateltavia, enkä voinut haastatella kaikkia. Jos olisin haastatellut kaikkia halukkaita, olisi tutkimus paisunut liikaa. Haastateltavat määräytyivät osittain maantieteellisin perustein, jotta matkustaminen ja työmäärä pysyisivät kohtuullisina. Lisäksi ilmoittautumisjärjestys vaikutti haastateltavien valintaan.

Haastattelin kahta entistä vanhoillislestadiolaista, viittä entistä Jehovan todistajaa ja kolmea sosiaalityöntekijää. Jehovan todistajista yksi haastateltava kuului edelleen yhteisöön. Henkilö ei kuitenkaan enää miellä itseään Jehovan todistajaksi. Haastateltava otti suuren riskin osallistuessaan tutkimukseeni, sillä Jehovan todistajille yhteisöstä ja uskosta pahan puhuminen on anteeksiantamaton synti, joka johtaa erottamiseen ja karttamiseen. Entisistä jäsenistä neljä oli syntynyt yhteisöön, ja muut olivat liittyneet yhteisöön myöhemmin. Yksi haastateltava oli sijoitettu yhteisöön kuuluville vanhemmille, jotka alkoivat kasvattaa häntä yhteisön oppien mukaan. Kaikki haastateltavat olivat kuuluneet yhteisöön useita vuosia.

Haastateltavat kolme sosiaalityöntekijää olivat kaikki kohdanneet lastensuojelullisia tapauksia hyvin pienissä ja marginaalissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Yhteisöjen nimiä ei tunnistettavuustietojen vuoksi voi mainita.

Toteutin kymmenen yksilöhaastattelua, jotka olivat kestoltaan 40 min – 2 h 20 min. Haastattelujen keskimääräinen pituus oli noin 1 h 20 min. Litteroitua aineistoa haastatteluista kertyi runsaat 200 sivua. Aineistoni on runsas ja hyvin monipuolinen. Haastateltavat olivat keskenään hyvin erilaisia. He olivat eri-ikäisiä, eronneet tai erotettu yhteisöstä eri aikoihin, heillä oli erilaiset koulutukset ja ammatit, mutta heitä yhdisti samanlainen lapsuus ja samanlainen elämäntarina suhteessa yhteisöön, siitä eroamiseen ja eroamisen jälkeisiin kokemuksiin.

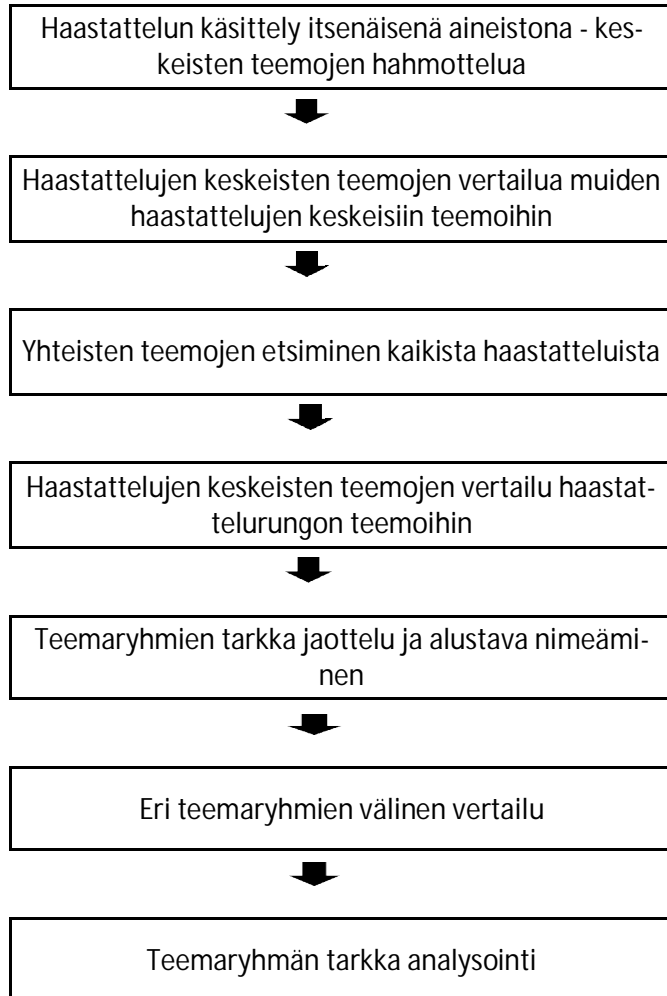
4.4 Aineiston analyysi

Litteroituani haastatteluni minulla oli runsaat 200 sivua aineistoa, jonka analysoin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Eija Syrjäläisen mukaan sisällönanalyysin vaiheita ovat perinpohjaisen tuntemuksen hankkiminen tutkimusaiheesta, aineiston sisäistäminen ja teoretisointi, aineiston karkea luokittelu, tutkimustehtävän täsmennys, poikkeusten toteaminen, ristiinvalidointi ja johtopäätösten vetäminen (Syrjäläinen 1994 ref. Metsämuuronen 2009, 256). Toteutin nämä vaiheet tutustumalla ensin kirjallisuuteen ja kirjoittamalla teoriatiedon perusteella kirjallisuuskatsaukseni. Kirjallisuuskatsauksen myötä tutkimuskysymykset selkiintyivät, ja tein tarkentuneiden tutkimuskysymysten perusteella teemahaastattelurunkoni. Teemahaastattelurunkojen avulla keräsin kattavan tutkimusaineiston. Aineistossa esiintyi useita teemoja, jotka olivat osittain samoja kuin aiemmassa teoriatiedossa. Luokittelin teemoja, jotka oli osittain jo luokiteltu valmiiksi teemahaastattelurungon avulla. Analyysin avulla pystyin vetämään johtopäätöksiä, jotka tukivat suurilta osin aiempien tutkimusten tuottamaa tietoa.

Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2002, 105–116) mukaan sisällönanalyysin tehtävä on kuvata aineiston sisältöä tiivistetysti. Laadullinen sisällönanalyysi toteutetaan tiivistämällä aineistoa ja etsimällä siitä eroja ja yhtäläisyyksiä. Aineiston tiivistäminen tapahtuu jakamalla se pieniin osiin, jonka jälkeen osat käsitteellistetään ja järjestetään uusiksi kokonaisuuksiksi. Kirjoittajien mukaan aineiston järjestely on hyvä tehdä teemoittelun kautta (mt. 92).

Kuviossa 1 on esitetty tarkemmin teemoittelun eteneminen. Aluksi luin litteroidun materiaalin useita kertoja läpi ja perehdyin siihen perinpohjaisesti. Aineistoa lukiessani erotin jo selvästi ne muutamat teemat, jotka nousivat esiin kaikissa haastatteluissa. Ensin tarkastelin jokaista haastattelua itsenäisenä aineistona ja ryhmittelin haastattelun teemoja. Tämän jälkeen vertasin haastatteluja toisiinsa ja teemoittelin haastattelut loogiseksi kokonaisuuksiksi. Kokosin yhteen otteita, joita pelkistin niin, että niistä kävi ilmi asian varsinainen merkitys. Pelkistämisen jälkeen vertasin vielä teemaryhmiä keskenään ja varmistin, että kaikki asiat sopivat juuri oikeaan teemaryhmään. Merkityksellisiksi teemoiksi nousivat entisten jäsenten haastatteluissa lasten asema, kaltoinkohtelu ja hyväksikäytön riski yhteisöissä, yhteisön käyttämä valta sekä yhteisöstä irtautuminen. Teemat olivat osittain myös päällekkäisiä, sillä esimerkiksi lasten asema, kaltoinkohte-

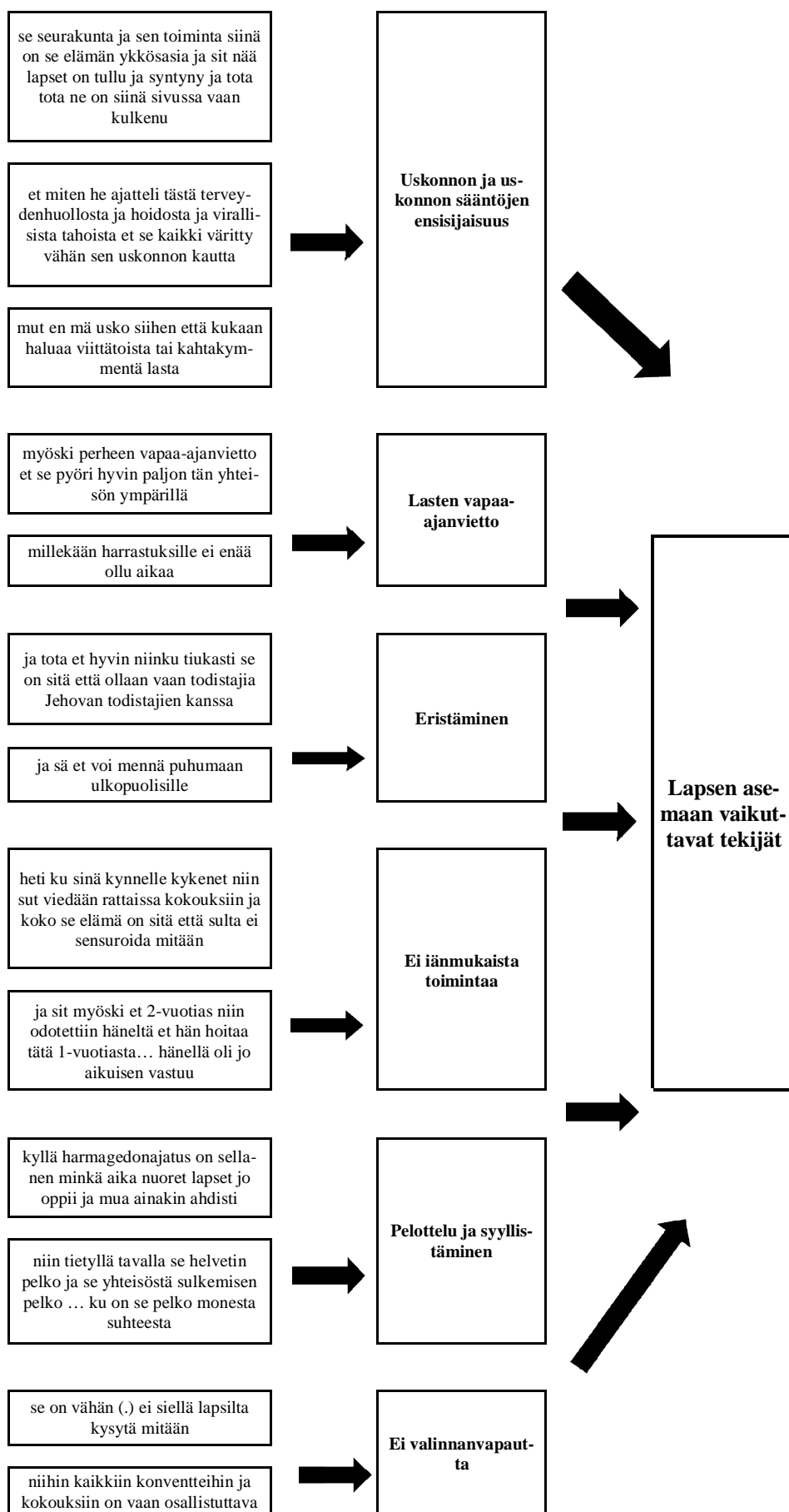
lun riski ja yhteisön käyttämä valta liittyvät vahvasti toisiinsa. Selkeyden kannalta tuntui kuitenkin olennaiselta jakaa ja eriyttää ne omiksi teemoikseen. Päällekkäisyyksien vuoksi teemoittelu oli osittain hankalaa, ja jouduin pohtimaan, mikä asia kuuluu mihinkin teemaryhmään. Kun teemoittelu oli valmis, analysoin teemat erikseen ja vertasin niiden tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin.

KUVIO 1. Teemoittelun vaiheet

Aineiston teemoittelun jälkeen ryhmät piti vielä analysoida tarkemmin. Analysoin tekstin värikoodaamalla tärkeitä kohtia litteroidusta aineistosta. Keräsin eri haastatteluista samanlaisia otteita yhteen ja aloin pelkistää niitä niin, että otteen olennainen merkitys säilyi. Kuten kuvioista 2 on nähtävissä, pelkistin esimerkiksi otteet lapsen pelottelusta harmagedonilla ja helvetillä yhdeksi alaryhmäksi, jonka nimeksi tuli pelottelu ja syyllis-

täminen. Käsittelin koko litteroidun aineistoni saman kaavan mukaan. Sen seurauksena minulla oli monta alaryhmää, jotka kaikki liittyvät tavalla tai toisella toisiinsa. Tässä vaiheessa hahmottelin, mitkä alaryhmät liittyvät vahvasti toisiinsa, ja mitkä voisivat toimia saman pääotsikon alla. Esimerkiksi kuviosta 2 on nähtävissä, että tässä esimerkissä alaotsikot *uskonnon ja uskonnon sääntöjen ensisijaisuus, lasten vapaa-ajanvietto, eristäminen, ei iänmukaista toimintaa, pelottelu ja syyllistäminen* sekä *ei valinnanvapautta* muodostivat mielestäni loogisen kokonaisuuden. Totesin kaikkien kyseisten ilmiöiden olevan seikkoja, jotka vaikuttavat lapsen asemaan, joten annoin ryhmälle nimen *lapsen asemaan vaikuttavat tekijät*. Analysoin koko aineiston samaa mallia noudattaen.

KUVIO 2. Esimerkki analyysin etenemisestä

Analysoituani aineistoni minulla oli yhteensä viisi pääotsikkoa, joiden alle olin jaotellut koko litteroidun aineistoni. Nämä pääotsikot ovat: Lapsen asemaan vaikuttavat tekijät, kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riskiin vaikuttavat tekijät, lastensuojelun erityispiirteet, yhteisön käyttämä valta sekä yhteisöllisyyden hyvät puolet.

Tutkimuskysymyksissäni oli tarkoitus selvittää lasten asemaa yhteisöissä, joten oli luonnollista, että esiin nousseet teemat painoutuivat myös omien kysymysteni vuoksi. Aikaisemman tutkimustiedon mukaan yhteisöissä käytetään valtaa tavalla, joka voi altistaa lapsen huonolle asemalle, ja myös haastateltavani liittivät lapsen aseman yhteisön vallankäyttöön. Irtautumiskokemukset saivat myös hyvin paljon huomiota etenkin entisten Jehovan todistajien haastatteluissa.

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa eniten huomiota sai yhteisöjen kanssa työskentelyn haastavuus, työskentelyn eroaminen valtavirran väestön kanssa työskentelystä ja harkinta tiedontarpeesta. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut noudattivat pitkälti kysymys-vastaus –sekvenssiä, mikä osiltaan vaikutti siihen, ettei yllättäviä teemoja noussut esiin, koska työntekijät tuottivat tietoa ainoastaan aiheista, joista kysyin.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Pyrin toteuttamaan tutkimukseni mahdollisimman eettisesti. Hain tutkimuslupaa kaupungilta, jossa toteutin sosiaalityöntekijöiden haastattelut, kerroin hakemuksessani avoimesti tutkimuksen tarkoituksista ja esitin kattavan tutkimussuunnitelman. Haastateltaville kerroin avoimesti tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Haastateltavilla oli mahdollisuus perua osallistuminen tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Litteroidessani haastatteluja jätin tutkimuksen kannalta merkityksettömät tunnistetiedot litteroimatta, ja muita tunnistetietoja muokkasinkin niin, ettei haastateltavia tai haastateltavien mainitsemia henkilöitä voi tunnistaa. En mainitse haastattelupaikkakuntia tunnistettavuuden vuoksi. Sosiaalityöntekijöiden henkilöllisyyksien ja heidän asiakkaidensa henkilöllisyyksien turvaamiseksi en mainitse sosiaalityöntekijöiden kohtaamia yhteisöjä nimeltä.

Entisten jäsenten taustayhteisöt mainitsen nimeltä, koska vanhoillislestadiolaiset ja Jehovan todistajat ovat jäsenmääriltään niin suuria yhteisöjä, ettei taustayhteisön mainit-

seminen aiheuta riskiä tunnistetietojen kannalta. Lisäksi haastateltavat antoivat luvan siihen, että yhteisö mainitaan. Tunnistetietojen takia en ole koodannut haastateltavia, jotta eri otteita ei voida yhdistää saman ihmisen lausumaksi. Tämä aiheuttaa sen, ettei tutkimuksen analyysi ole kovin läpinäkyvä, mutta se oli välttämätöntä haastateltavien henkilöllisyyksien salaamiseksi. En ole myöskään koodannut sosiaalityöntekijähaastateltavia, jottei heidän asiakkaitaan voisi tunnistaa. Olen ainoastaan erottanut keskenään entiset jäsenet ja sosiaalityöntekijät. Entisistä jäsenistä käytän lyhennettä ”Hva” ja sosiaalityöntekijöistä lyhennettä ”Stthva”.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan (2010, 161) tutkija ei voi missään vaiheessa sanoutua irti omista arvolähtökohdistaan, ja omat arvot vaikuttavat siihen miten tutkittavaa ilmiötä tarkastelee ja ymmärtää. Kirjoittajien mielestä objektiivisuuttakaan ei voi saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tutkijan oma tieto vaikuttaa tutkimukseen. Tämän tiedon valossa olen pyrkinyt ymmärtämään ja parhaani mukaan sivuttamaan omat ennakkoluuloni ja arvolähtökohtani, jotka vaikuttavat tutkimukseeni. Viime aikoina yhteisöistä on ollut esillä paljon negatiivisia asioita, jotka oletettavasti vaikuttavat käsitykseeni. Olen kuitenkin kaikin keinoin pyrkinyt välttämään hypoteesien tekemistä ja suhtautumaan aiheeseen avoimesti. On muistettava, että yhteisöllisyyden positiiviset asiat eivät ylitä uutiskynnystä, eikä niistä niin ollen saa tietoa. Olen tutkinut aihetta vuodesta 2010, jolloin tein kandidaatin tutkielmani samasta aiheesta. Aihe on välillä tullut hieman liian läheiseksi, ja objektiivisuuteni säilyttämiseksi olen välillä pitänyt taukoa tutkimuksessani. Neutraalia suhtautumistani edesauttaa se, että uskonto ei ole koskaan ollut osa elämääni. Minua ei ole kasvatettu mihinkään uskontoon, eikä usko tai uskonto ole minulle henkilökohtainen asia. Kasvuympäristössäni ei ole arvotettu kielteisesti mitään uskontoa eikä maailmankuvaa. Näin ollen en ole sitoutunut mihinkään uskonnolliseen suuntautumiseen, enkä näe mitään uskontoa muita oikeampana.

Tutkimani aihe on sensitiivinen, ja sen tutkiminen voi olla hankalaa, sillä työssä voi kohdata yleisten normien vastaisia tekoja, jotka saattavat aiheuttaa vahvoja ristiriitoja. Merja Laitisen ja Tuula Uusitalon (2007, 319–322) mukaan tutkija ei saisi jäädä kiinni omiin arvoihinsa, mutta hänen pitäisi silti tunnistaa ja käydä läpi omat tunteensa. Olen pyrkinyt toimimaan näin refleктоimalla omaa ajatusmaailmaani ja suhtautumistani yhteisöihin. Yksi merkittävimmistä haasteista sensitiivisessä tutkimuksessa on kunnioittava tiedonkeruu. Tutkimus ei saisi aiheuttaa vahinkoa tutkimuskohteelle, ja sitä pyrin välttämään. Tein itse haastattelututkimuksen, jossa haastattelin sosiaalityöntekijöitä ja

yhteisöjen entisiä jäseniä. Varsinkin entisten jäsenten kohdalla jouduin kauan työstämään teemahaastattelurunkoani ja miettimään, mitä on soveliasta kysyä. Koska en tuntenut haastateltavia, oli vaikea arvioida etukäteen, minkälaiset kysymykset ovat heidän mielestään sopivia, ja mitkä saattavat olla heille liian henkilökohtaisia tai huonoja muistoja herättäviä. Kulttuurisensitiivinen ote on hyvä, mutta liiallinen sensitiivisyys saattaa vääristää tuloksia. Johanna Hurtigin mukaan työskenneltäessä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa vääränlainen kulttuurisensitiivisyys voi estää kysymästä asioita, jotka sijoitetaan uskon alueelle, jolloin saatu tieto jää vajaaksi (Hurtig 2011, 119). Uskon tämän koskevan myös haastattelutilanteitani, ja pyrin siksi rohkeasti kysymään asioita loukkaamatta kuitenkaan haastateltaviani. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus olla vastaamatta kysymyksiini. Lisäksi haastateltavat saivat käyttöönsä teemahaastattelurunkoni ja heillä oli mahdollisuus ilmoittaa etukäteen, mitä teemaa eivät halunneet käsitellä.

Sensitiivisen aiheen tutkiminen vaatii tutkijalta, että hän karttaa uskomusta paremmin tietämisestä (Laitinen & Uusitalo 2007, 323). Minunkin oli mietittävä sitä tarkasti, sillä minulla ei ole omakohtaisia kokemuksia suljetuista uskonnollisista yhteisöistä vaan yritän ymmärtää niitä aineistoni pohjalta. On niin ikään tärkeää asennoitua kunnioittavasti, vilpittömästi ja ei-tuomitsevasti tutkimusilmiötä kohtaan, mikä saattaa tuntua vaikealta aiheen ollessa tunteita herättävä. Laitisen ja Uusitalon mukaan juuri siksi tutkimuksesta on välillä irtaannuttava. (mt. 324,329.) Tieteellisessä tutkimuksessa on aina tärkeää arvioida lähteiden luotettavuus ja harjoittaa tarkkaa lähdekritiikkiä, mutta sensitiivisessä tutkimuksessa se korostuu entisestään, sillä aiheen sensitiivisyys ja väärät johtopäätökset saattavat loukata useita.

Haastattelututkimuksessa on aina riskinä, että haastateltava pyrkii vastaamaan kysymyksiin oikein ja yrittää sillä tavoin miellyttää tutkijaa. Se riski on tiedostettava, mutta haastateltavat henkilöt osallistuivat tutkimukseeni vapaaehtoisesti, juuri siksi, että uskoivat omien kokemustensa ja mielipiteidensä olevan tärkeitä. Toivon, että haastateltavat ovat sen tähden tuoneet esiin juuri omat mielipiteensä. Haastattelut entisten jäsenten kanssa olivat melko vapaamuotoisia siten, että haastateltavat ohjasivat myös itse keskustelua ja nostivat esiin itselleen tärkeitä teemoja.

Uskon, että haastateltavani vilpittömästi jakoivat kanssani omat henkilökohtaiset kokemuksensa ja mielipiteensä yhteisöstä ja lapsen asemasta yhteisössä. Uskon, että tutkimustulokseni kuvaavat tämän joukon kokemuksia ja näkemyksiä, mutta laajemmin tulokset eivät ole yleistettävissä. Voi olla, että haastateltavaksi valikoitui henkilöitä, joiden näkemyksen mukaan lapsen asema yhteisössä on huono, ja tutkimustulokseni olisivat varmasti hyvin erilaiset, jos olisin haastatellut yhteisöjen nykyisiä jäseniä. Päädyin kuitenkin haastattelemaan entisiä jäseniä, koska nykyisiä jäseniä haastatteleamalla en ehkä olisi saanut oikeaa faktatietoa. Haastateltavat entiset jäsenet toivat esiin sen, ettei yhteisöstä saa puhua mitään pahaa eikä antaa huonoa kuvaa, joten uskon, etten ehkä olisi saanut vilpittöntä tietoa nykyisiltä jäseniltä. On kuitenkin tiedostettava, että haastateltavani ovat jostain syystä itse eronneet tai heidät on erotettu yhteisöstä, joten on luonnollista, että he suhtautuvat yhteisöön kriittisesti. Tulokseni kuvaavat kuitenkin heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään, ja ne olivat keskenään hyvin samanlaiset.

Kaikki haastateltavat sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet jonkin hyvin pienen ja marginaalisen yhteisön. Sosiaalityöntekijöitä on aina vaikea saada haastateltavaksi jatkuvien työkiireiden vuoksi ja oletinkin, etten saisi kovin monta sosiaalityöntekijähaastateltavaa. Olin yllättynyt siitä, että kaikki sosiaalityöntekijähaastateltavat olivat kohdanneet niin marginaalisia yhteisöjä. Ehkä tapaukset ylittivät heillä jonkin kynnyksen osallistua tutkimukseen, kun taas sosiaalityöntekijät, jotka olivat kohdanneet esimerkiksi vanhoillislestadiolaisia tai Jehovan todistajia, eivät nähneet omaa asiakastapaustaan riittävän erilaisena tai kiinnostavana haastattelua varten. Näin ollen sosiaalityöntekijöiden kokemukset ovat myös erilaisia ja kuvaavat marginaali-ilmiötä.

Aineistotriangulaation merkitystä suhteessa tutkimuksen luotettavuuteen on myös arvioitava. On arvioitava, tuottavatko molemmat asiantuntijaryhmät yhtä arvokasta tietoa, ja voidaanko ryhmät nähdä toisiaan täydentävinä asiantuntijaryhminä vai täysin erillisinä haastatteluryhminä. Haasteena aineistotriangulaatiossa on mielestäni se, että eri ryhmät saadaan rikastuttamaan aineistoa eikä hajanaistamaan sitä. Aineistotriangulaatiossa voi olla se riski, ettei eri haastatteluryhmillä ole minkäänlaista yhteistä rajapintaa, jolloin suuri haastattelujoukko jää arvottomaksi. Jos yhteistä rajapintaa ei ole, tulokset jäävät väistämättä hajanaisiksi ja epäluotettaviksi. Omilla asiantuntijaryhmilläni yhteinen rajapinta syntyi näkemyksistä lasten asemasta sekä lastensuojelun erityispiirteistä. Oman asiantuntijuutensa kautta haastateltavat nimenomaan rikastuttivat aineistoa, sillä eri

haastatteluryhmät tuottivat hyvin samanlaista tietoa toisiaan täydentävistä näkökulmista. Asiantuntijaryhmilläni oli keskenään hyvin samanlaiset näkemykset lapsen asemasta ja lastensuojelun erityispiirteistä. Sosiaalityöntekijöistä yksi oli eri mieltä kuin muut sosiaalityöntekijät, mutta kahden sosiaalityöntekijän ja entisten jäsenten vastaukset olivat kuitenkin keskenään linjassa. Entiset jäsenet pohtivat tarkemmin ja syvemmin lasten asemaa yhteisöissä, kun taas sosiaalityöntekijät pohtivat lastensuojelun kehittämistarpeita ja –mahdollisuuksia realistisemmalta kannalta.

Tutkielmani aineistotriangulaatiossa on huomioitava myös se, että vaikka ryhmilläni oli yhteinen rajapinta, olivat entiset jäsenet eri yhteisöistä kuin sosiaalityöntekijöiden kohtaamat asiakkaat. Itse en kuitenkaan usko tämän olevan ongelma, sillä vaikka haastateltavat sosiaalityöntekijät eivät ole kohdanneet juuri niitä uskonnollisia yhteisöjä, joista entiset jäsenet ovat irtautuneet, ovat yhteisöt rakenteiltaan ja säännöiltään hyvin samanlaisia. Vaikka usko yhteisöissä on eri, uskon että juuri yhteisön valtarakenteet ja struktuuri vaikuttavat esimerkiksi lasten asemaan ja lastensuojelun työskentelyyn. Näin ollen sosiaalityöntekijöiden tuottamaa tietoa voi mielestäni verrata entisten jäsenten tuottamaan tietoon, vaikka taustalla ovat eri yhteisöt.

5 TULOKSET

5.1 Lasten asema

Kirjallisuuskatsauksessani kävi ilmi, että lapsen asema suljetussa uskonnollisessa yhteisössä voi olla alisteinen ja verrattain huono. Tutkijoiden mukaan yhteisön vallankäyttö ja lapsen asema hierarkian pohjalla huonontavat lapsen asemaa.

Tutkijat painottivat yhteisön dynamiikkaa tekijänä, joka voi altistaa lasta huonolle kohtelulle. Tämän lisäksi painotettiin lapsen asemaa yhteisössä, jossa opetetaan tiukasti vanhempien kunnioittamista ja kuuliaisuutta. Lapsella, joka syntyy suljettuun uskonnolliseen yhteisöön, ei ehkä ole uskonnonvapautta tai mahdollisuutta tutustua toisenlaiseen elämäntapaan. Omista haastateltavistani kaikki ajattelivat, että lapsella, joka syntyy suljettuun uskonnolliseen yhteisöön, ei ole uskonnonvapautta. Haastateltavat korostivat sitä, ettei lapsilla ole muita vaihtoehtoja kuin seurata yhteisön oppeja, ja lapsille opetetaan pienestä pitäen, miten uskon mukaan tulee toimia. Haastateltavat painottivat myös lapsen alisteista asemaa vanhempien päätöksiin nähden.

Hva: No se on aika semmonen että ei sulla paljon vaihtoehtoja oo (.) et niihin kaikkiin konventteihin ja kokouksiin on vaan osallistuttava (.) ja ei kauheesti oo sananvaltaa siinä ... sun on oltava siinä sillon ku vanhemmat määrää (.) ja sä et voi mennä puhumaan ulkopuolisille ja sä et ees uskaltais koska sut on niin aivopesty (.) mä ihmettelen lapsia jos joku lapsi uskaltais siitä irrottautumaan lähtemään

Hva: Se on vähän (.) ei siellä lapsilta kysytä mitään (.) ne tekee miten vanhemmat haluaa ja vetää uskonnon kautta kaiken (.) että jos lapsi vaikka sanoo ettei lähe seuroihin niin kyllähän sinne lähetään... ja eihän sitä sitte vastaan sanota ku on tarpeeks alistettu

Hva: ...et siellä puhutaan (.) ja nyt mä korostan sanaa puhutaan (.)että pitää olla mahdollisuus valita ... mutta tavallaan lapsia niin pienestä asti kannustetaan siihen (.) että sä saat kehuja siitä kun sä vastaat ja saat kehuja siitä ku käyt kentällä ja saat kehuja siitä ku pidät puheita (.) ja niinku ei siinä oikein oo vaihtoehtoja (.) ja koska sä et saa mennä uskonnontunnille niin sä et saa koskaan edes tietää muista uskonnoista (.) ja tota et hyvin niinku tiukasti se on sitä että ollaan vaan todistajia Jehovan todistajien kanssa ... ja kyllä minä tiedän tapauksia että on lapsia potkittu ihan ulos perheestä alaikäsinäkin sen takia ja uhkailtu sillä että mikäli nyt et ala Jehovan todistajaksi niin lennät pihalle (.) että ei se oikeesti oo valinta ...

Kaikki haastateltavani toivat esiin, ettei yhteisössä elävällä lapsella ole minkäänlaisia valinnan mahdollisuuksia. Haastateltavien mukaan lapset eivät voi vaikuttaa uskontoonsa mitenkään, vaan heidän on otettavaa vastaan usko, jota yhteisö heille opettaa. Jehovan todistajat painottavat sitä, ettei heillä ole lapsikastetta, vaan jokainen ihminen saa itse valita, haluaako elää Jehovan todistajien oppien mukaan. Näin ollen jokaisella Jehovan todistajalla on heidän oppien mukaan uskonnonvapaus, mutta omat haastateltavani kokivat kuitenkin, ettei heillä ollut kasteelle mennessään minkäänlaisia valmiuksia tehdä tätä päätöstä.

Hva: ... minulleki se kasteelle meno oli niin hämärä tilaisuus (.) en minä tajunnu sen tärkeyttä ollenkaan (.) vaikka olin sillon 16 niin jollaki tavalla se oli ihan auki oleva asia (.) ja ku sitäki nuoremmat menee kasteelle niin eihän ne tajua yhtään mihin ne lupautuu (.) puhutaan vaan hyvistä asioista että ku meet kasteelle niin saat ikuisen elämän ja saat siellä sitte leikkiä leijonien kanssa (.) mutta ei puhuta siitä että jos et haluukaan enää uskoa niin sinusta tulee tyliin saatanaa pahempi olento

Hva: ...13-vuotiaana kävin itse kasteella (.) tosi ironista että he muka uskoo aikuiskasteeseen ja ovat tosi tuomitsevia ev.lut. kirkkoo tai kaikkia muita jotka kastaa pikkulapsia (.) et pitäis niinku tietää mitä tekee (.) mut niinku 13-vuotias (.) yhtään en tienny mitä teen (.) se oli semmonen niinku että ... et siis hyväksynnän hakemista ihan täysin

Haastateltavat toivat esiin, että suljettuun uskonnolliseen yhteisöön syntyvällä lapsella ei heidän mielestään ole uskonnonvapautta. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että puheet valinnanvapaudesta ovat näennäisiä, eikä lapsi, joka syntyy yhteisöön, välttämättä saa edes tietoa muista uskonnoista.

Suurin osa haastateltavistani kertoi eläneensä lapsuutensa erilaisissa peloissa, jotka liittyivät uskontoon. Uskonnolla pelottelu on hyvin vahingollista. Kaikki haastateltavani kokivat, että heidän yhteisössään peloteltiin lapsia, ja muutama kertoi edelleen pelkäävänsä asioita, joista lapsina varotettiin. Entiset Jehovan todistajat kertoivat pelänneensä harmagedonia (maailmanloppua), ja vanhoillislestadiolaisia taas oli peloteltu helvetillä. Lisäksi lapset olivat kokeneet syyllisyyttä ja pelkoa siitä, etteivät kokeneet olevansa tarpeeksi hyviä uskovaisia.

Hva: ... niin tietyllä tavalla se helvetin pelko ja se yhteisöstä sulkemisen pelko ... ku on se pelko monesta suhteesta (.) et menettääkö kaiken ja kaikki ihmissuhteet ja nää kaikki...

Hva: ... kyllä harmagedonajatus on sellanen minkä aika nuoret lapset jo oppii ja mua ainakin ahdisti ... oli lapsille suunnattu (kirja) ja siinä käytiin raamattua läpi vähän niinku lapsen tasolla (.) ja ne kuvat siellä oli kyllä tosi pelottavia (.) siis siellä oli sellasia punasävyyisiä kuvia jossa maa avautuu ja pahat ihmiset tippuu sinne ja sen tyyppistä ... ja sitte kun mä kuuntelin sitä harmagedonjuttua ja sitä niin mä jo lapsena tiesin että mä en ikinä tuu pääsemään paratiisiin (.) mä oon niin paha ihminen (.) mä en pystyny todellakaan puhumaan niistä asioista (.) kyllä mä ainaki kasvoin sellasessa täydessä pelottelussa ja syyllisyydessä (.) ja kyllä mä uskon että monilla voi olla sama kokemus

Kaikilla haastateltavilla on samanlaisia kokemuksia pelottelusta ja pelossa elämisestä. Usean entisen Jehovan todistajan haastattelussa peloista keskusteltaessa esille tuli juuri lapsille suunnattu kirja, jossa oli kuvia maailmanlopusta.

Ulkopuolisena saattaa olla vaikea ymmärtää, kuinka todellista maailmanlopun odottaminen yhteisön jäsenille voi olla jo lapsena. Maailmanlopun odottaminen oli monelle haastateltavalle osa arkea ja vaikutti myös heidän elämäänsä ja valintoihinsa. Jehovan todistajat eivät esimerkiksi kannusta jäseniään kouluttautumaan, koska eletään lopun aikoja. Myös minun haastateltavistani osa oli vilpittömästi odottanut maailmanloppua ja suunnitellut tulevaisuutensa sen varaan, että maailma loppuu pian. Valtavirran perheissä lapset kasvavat ajatellen, että heillä on edessään pitkä elämä ja tulevaisuus, mutta Jehovan todistajien yhteisössä lapset varttuvat siinä käsityksessä, että nykyinen maailma tuhoutuu hyvin pian, eikä tulevaisuutta kannata suunnitella.

Useiden haastateltavien mielestä lapsille aiheutuu pelkoa siitä, ettei heiltä sensuroida mitään, vaan pienetkin lapset kuuntelevat aikuisten kanssa samoja puheita, jotka saattavat olla hyvin pelottavia ja ahdistavia. Haastateltavani toivat esiin, ettei lasta aina nähdä lapsena vaan ihmisenä, joka kykenee kantamaan saman taakan kuin aikuinen ja vastaanottamaan saman informaation samassa muodossa kuin aikuinen. Esimerkiksi vanhoillislestadiolaiset saattavat haastateltavieni mukaan antaa pienille lapsille vastuun aikuisen syntien kuittaamisesta.

Hva:... ku lapsi on niin herkkä niin sieltä [seuroista]voi ihan oikeasti tulla tosi pahoja traumoja ihan yksittäisestäki käynnistä ... et ei voi koskaan tietää mitä sieltä tulee (.) kuinka voimakasta tekstiä (.) kuinka syyllistävää ... nää saarnat ja muut niin ne voi olla niin syyllistäviä ja semmosii et lapsi ei pysty käsittelee niitä niinku tietyllä tavalla (.) et jos lapselle tulee paha olo ja sitä ahdistaa se (.) niin sitä ei välttämättä saa ees tuoda esille ... ku niitä ei saa arvostella ... ja ne jää tietyllä tavalla sitte sinne sisälle ja sit tää

just tää anteeksiantokulttuuri (.) että mulla oli just niin että mun äiti oli niin (.) mä olin mun äidin tällanen rippihenkilö tietyllä tavalla (.) et hän kerto mulle ihan mun lapsuudesta alkaen kaikki hänen ongelmansa ja syntinsä mitä hän on tehny (.) ja mun piti niinku kuitata ne anteeksannolla (.) ku yhteisössä ajatellaan että lapsiki voi toimia tällasena (.) siis ihan pieniki alle kouluikäinen

Hva: ...ja ihan että heti ku sinä kynnelle kykenet niin sut viedään rattaissa kokouksiin ja koko se elämä on sitä että sulta ei sensuroida mitään (.) että ihan niinku aikuisten mukana kuuntelet ne samat puheet ja et siellä ei mitään erillistä ohjelmaa ole lapsille niinku minkään suhteen ... just ton takia ku monet näkee niitä painajaisia (.) niin ei ehkä kannattais ihan sitä kaikkea niin perheen pienimmille sanoa (.) ja ois ehkä ihan hyvä että heillä ois sitte lapsille erikseen jotain vähän pienemmille koska kun pienenä kuitenkin mielikuvitus on aika hieno asia

Haastateltavani kertoivat, että heidät oli yhteisössä altistettu lapsena asioille, jotka eivät kuulu lapsen elämään. Lapsille ei ollut omaa toimintaa eikä lapsilta sensuroitu puheita. Lasten oletetaan osaavan vastaanottaa samat puheet kuin aikuiset ja ymmärtävän asiat samalla tavalla. Haastateltavat kertoivat sen olleen ahdistavaa ja pelkoja herättävää.

Haastateltavat toivat myös esiin, että uskon harjoittaminen lapsena ja nuorena vei niin paljon aikaa, ettei sitä jäänyt harrastuksille tai muille aktiviteeteille. Useat haastatellut entiset Jehovan todistajat kertoivat käyneensä kahden tunnin kokouksissa vähintään kaksi kertaa viikossa, ja lisäksi he olivat käyneet viikoittain kentällä tekemässä saarnaamistyötä. Vanhoillislestadiolaisilla haastateltavilla uskonto ei vienyt yhtä paljon aikaa kuin Jehovan todistajilla, mutta uskonto määräitti arkea ja vapaa-aikaa uskovaisille sopivien ihmiskontaktien kautta.

Hva: ... millekään harrastuksille ei enää ollu aikaa (.) että kaikki vapaa-aika tavallaan meni siinä arjessa ja siinä että tiistaisin piti tulla suoraan koulusta kotiin ja valmistautua kokouksiin ... ja lauantaisin ja sunnuntaisin käytiin sitte kokousten lisäksi kentällä saarnaamassa ihmisille (.) että paljon tekemistä tuli ja samaan aikaan paljon muuta tekemistä jäi

Hva: Kyl mä varmaan maksimimäärän (.) mä olin kyllä tosi innokas (.) että jos no 10 tuntia kuussa koululainen käy kentällä niin se on aika paljon (.) ja mä olin monesti sit kesällä vielä osa-aikainen tienraivaaja[saarnaamistyöhön keskittynyt henkilö] mikä tarkoitti 60 tuntia kuussa (.) ja joskus ihan koulunki ohella

Haastatellut entiset Jehovan todistajat kertoivat jo lapsena osallistuneensa kenttätyöhön eli kiertäneensä ovelta ovelle. Yhden haastateltavan mukaan lapsilla ei ole velvollisuutta osallistua kentällä käymiseen, mutta lapsia käytetään ”maskotteina”, jotta ihmiset olisivat vastaanottavaisempia. Haastateltavillani oli erilaisia kokemuksia kentällä käymisen mielekkyydestä. Yksi haastateltava kertoi kentällä käymisen olleen rentoa ja mukavaa, mutta muut sanoivat sen olleen enimmäkseen noloa ja pelottavaa. Yksi haastateltava toi esiin, että ovelle tulevat ihmiset saattavat todella suuttua ja huutaa, vaikka paikalla on lapsi. Ajankäyttö ja mielekäs tekeminen vaikuttavat lapsen hyvinvointiin.

Hyvinvoinnin kannalta mahdollisuus apuun ja tukeen vaikeissa asioissa on lapsille tärkeä asia. On tärkeää, että lapset saavat tukea ja turvaa läheisiltä aikuisilta yhteisön sisällä, mutta on myös tärkeää, että lapset voivat tarvittaessa kääntyä yhteisön ulkopuolisen henkilön puoleen. Monet haastateltavat kokivat, että ensisijainen apu erilaisiin ongelmiin oli löydettävä uskon kautta, mutta heistä tuntui myös ettei avun hakemista uskon ulkopuolelta kielletä. Haastateltavat kyseenalaistivat kuitenkin lapsen mahdollisuudet hakea apua yhteisön ulkopuolelta ja kertoa ongelmistaan ja huolistaan avoimesti.

Hva: kyllä tietyt Jehovan todistajat pitää sitä hyvänä asiana että haet apua (.) mutta yleensä kannustetaan hakemaan apua ja rukoilemaan ... yritetään keskustella ja lukea raamattua ja käydä kokouksissa

Hva: Siis tällä hetkellä kulttuuri on se (.) että lapselle haetaan apua perheneuvolasta tai mitä ikinä siihen tarviiki (.) tai siis ainaki täällä meidän alueella (.) tietyllä tavalla kuitenkin se että puhuuko lapsi niistä huolista (.) et siinä on kuitenkin sellanen tietty jarru joka tulee (.) että kun se uskonto on sekoitettu siihen hommaan (.) niin mä luulen että hyvin vaikea on avoimesti puhua niistä asioista (.) se syyllistäminen ja se ku halutaan sillä anteeksiantamisella näitä huolia ... pistää hiljaseks tavallaan (.) niin tota mä uskon että (.) vaikka nykyään sitä apua haetaan (.) niin sinä on jotain sellasta (.) mä muistan omasta kokemuksesta et on hyvin vaikea puhua omista asioista sillee et siitä olis oikeesti apua (.) et vaikka sitä ei suoraan kielletä et sä et saa näistä puhua (.) niin ne vaan tulee tietyllä tavalla et niistä ei vaan puhuta

Myös Johanna Hurtigin (2011,117–119) ja Margaret Kennedyn (2000, 137–139) mukaan avun hakeminen yhteisössä voi olla hankalampaa, koska lohtu tulisi ensisijaisesti löytää uskosta. Jos lapsi jää yksin huoliensa kanssa, on häntä kenenkään vaikea auttaa. Haastateltavat kertoivat myös, ettei yhteisön sisälläkään voi tuoda esiin ongelmia ja huolia, sillä sielläkin on pidettävä yllä kuvaa hyvästä uskovaisesta perheestä. Jos on-

gelmia tuodaan esiin, saatetaan usko kyseenalaistaa. Haastateltavien mukaan lapset eivät puhu ongelmistaan ja jäävät niin ollen yksin. Jokainen lapsi tarvitsee ainakin yhden turvallisen aikuisen, jolle voi kertoa murheensa, mutta haastateltavien mukaan yhteisöjen lapsilla ei välttämättä sellaisia ole. Yhden haastateltavan mukaan vanhemmat vaikuttavat siihen, minkälainen lapsen asema on ja miten paljon lapsi voi turvautua heihin. Haastateltavat kertoivat, että puheita ja uskontoa ei kuitenkaan saa arvostella, eli jos lasta ahdistaa esimerkiksi jokin puhe tai kirjoitus, asiasta ei voi keskustella, vaikka suhde vanhempiin olisi hyvä ja turvallinen. Haastateltavien mukaan lapsi voi siis saada turvaa vanhemmiltaan, mutta ei asioissa, joihin liittyy jonkinlainen uskontokriittisyys.

Vanhoillislestadiolaiset perheet ovat ehkäisykiellon takia usein suuria, mikä tarkoittaa sitä, että jokaiselle lapselle jää vähemmän aikaa ja huomiota. Myös Johanna Hurtig (2011, 109–110) pohtii suurten perhekokojen vaikutuksia lapsiin. Kahdesta haastateltavasta entisestä vanhoillislestadiolaisesta vain toinen mainitsi ehkäisykiellon vaikutukset lapsen asemaan. Jehovan todistajilla ei ole ehkäisykieltoa, eivätkä Jehovan todistajat suoranaisesti kannusta lisääntymiseen, koska he uskovat harmagedonin koittavan pian.

Hva: ...et se on mun mielestä tullu vasta 60-luvulla tää ehkäisykielto ... ja nyt tavallaan niinku et kaikenlainen pidättäytyminen ja selibaatti ja tämmöset ovulaatio- kautta muut laskurit on periaatteessa kiellettyjä ... et kylhän se luo sen naisen aseman täysin alarvoiseksi pahimmillaan (.) tietenki se jos sä oot hyvä synnyttjä ja raskaudet on helppoja ja lapset on helppoja ja rahaa on ja mies auttaa ja saa lastenhoitajan palkattua (.) niin kylhän se sillon voi olla kivaa et on suurperhe (.) mut en mä usko siihen että kukaan haluaa viittätoista tai kahtakymmentä lasta (.) se ei vaan oo mahdollista

Ehkäisykielto johtaa siis usein siihen, että perheissä on paljon lapsia. Samalla se tarkoittaa sitä, että vihitty pariskunta ei voi itse päättää haluavatko he lapsia, minkä takia kaikki lapset eivät ehkä aina ole toivottuja. Lapsen asema suurperheessä voi olla hankala, jos lapsia on niin paljon, ettei vanhempien aika riitä kaikille. Suurissa perheissä vanhemmat lapset joutuvat ottamaan vastuuta nuoremmista sisaruksista, ja heille annetaan enemmän vastuuta kuin lapsille yleensä. Nuoremmat lapset ovat hyvin riippuvaisia vanhemmista sisaruksista, jotka eivät ikänsä ja kehityksensä puolesta ehkä ole valmiita kantamaan vastuuta lastenhoidosta.

Yksi haastatelluista sosiaalityöntekijöistä toi esiin lapsen vastuun pienemmistä sisaruksistaan ja vanhempien sisarusten hoitovelvoitteen. Sosiaalityöntekijän kohtaamassa ta-

pauksessa vanhemmat painottivat, että heidän uskossaan vanhin lapsi huolehtii nuoremista sisaruksista ikään katsomatta. Vanhemmat sovelsivat tätä niin, että heidän 2-vuotias lapsensa oli hoitovastuussa 1-vuotiaasta. 2-vuotiaalle annettiin myös muita ikäkauteen kuulumattomia vastuutehtäviä kuten ruoanlaitto, mikä johti tulipalloon.

Sthva: ... ja sit myöski et 2-vuotias niin odotettiin häneltä et hän hoitaa tätä 1-vuotiaasta... hänellä oli jo aikuisen vastuu

Suurissa perheissä on luontevaa, että vanhemmat sisarukset auttavat nuorempien lasten hoidossa ja ottavat enemmän vastuuta, mutta yleensä vastuu ja tehtävät arvioidaan iän mukaan, eikä niin, että vanhin lapsi automaattisesti on kykenevä huolehtimaan sisaruksistaan. Sosiaalityöntekijän asiakasperheessä vanhemmat olivat perustelleet 2-vuotiaan vastuuta juuri uskonnolla.

Sosiaalityöntekijät painottivat lasten asemassa sellaisia asioita, jotka ulkopuolisen työntekijän on helppo nähdä. Yhteisön lasten vapaa-ajan vietto oli asia, johon sosiaalityöntekijät entisten jäsenten tavoin kiinnittivät huomiota ja näkivät sen asiana, joka vaikutti lasten asemaan.

Sthva: Kyl se [lasten asema] varmaanki poikkes (.) paha tietysti sanoo (.) mut tietenki ihan jo nää käytännönasiat et miten he ajatteli tästä terveydenhuollosta ja hoidosta ja virallisista tahoista et se kaikki värity vähän sen uskonnon kautta... ja myöski perheen vapaa-ajanvietto et se pyöri hyvin paljon tän yhteisön ympärillä... et lapsilla ei sitte ollu semmosia tavallisia harrastuksia ja kaverit ei niinkään käyny kotona ja he ei ollu sitte kavereiden luona (.) jollain tavalla se ehkä eristi (.) lapsia ... ja lasta vietiin seurakunnan kokouksiin iltamyöhään ... ku niitä oli aika tiheesti uskosin (.) et aika paljonki vaikutti arkeen...

Kaksi sosiaalityöntekijää toi esiin lasten terveydenhuollon laiminlyömisestä uskonnon perusteella. Kolmannen sosiaalityöntekijän kohtaamassa tapauksessa taas äidin terveydenhuoltoa laiminlyötiin uskonnon perusteella. Asiakasperheen äidillä oli vakava mielenterveysongelma, jota yritettiin parantaa rukoilemalla. Perheen isä kielsi äitiä käyttämästä lääkkeitä koska uskoi parannuksen tulevan aikanaan jumalan armosta. Sairaus vaikutti äidin kykyyn huolehtia lapsista, joten työntekijä piti lääkkeitä kieltäytymistä erittäin huolestuttavana. Toinen sosiaalityöntekijä totesi, että terveydenhuolto väritytti uskonnon kautta, ja toinen mainitsi myös: ”että me ei voida jäädä odottamaan sitä että jos lapsella on jotain kehitysviivästymiä tai tarpeita että jumala hoitaa sitte aikanaan ...”. Myös

entiset jäsenet olivat kokeneet, että yhteisössä oli pyritty hoitamaan terveydenhuoltoon kuuluvia asioita uskon kautta.

Hva: ... ja justiinsa sitä miten asioita halutaan käsitellä niin sanotusti evankeliumin kautta (.) et itelläki just sillon ku oli ekan kerran syvä depressio (.) niin sitä on yritetty ikään ku tehä siitä uskonnollinen juttu (.) ja kyl mä oon ite nyt sitä mieltä että se ois vaatinu ehdottomasti sairaalahoitoa

Hva: ... ja sit mä tota niin masennuin ja mä hain hoitoa (.) ja sekään ei ollu hyvä (.) koska kun syö masennuslääkkeitä niin saatana vaikuttaa mieleen ja unohtaa Jehovan

Varsinkin lasten terveydenhuollon laiminlyöminen on lastensuojelun näkökulmasta hyvin huolestuttava ja vakava asia. Terveydenhuollon laiminlyöminen on myös peruste sijoitukselle, jos laiminlyöminen on uhka lapsen terveydelle (Lastensuojelulaki 2007/417, 40§). Myös vanhempien terveydenhuollon laiminlyöminen on huolestuttavaa, koska se vaikuttaa usein vanhemman kykyyn huolehtia lapsesta. Jos yhteisössä uskotaan jumalan parantavan kaikki sairaudet, eikä lääkkeitä siksi saisi käyttää, työntekijän ja asiakkaan näkemykset ovat lähtökohtaisesti niin erilaiset, että työskentely voi olla todella vaikeaa. Viranomainen voi vaatia, että lapsen terveydenhuolto järjestetään tavalla, joka on ristiriidassa asiakaslapsen uskon kanssa, mikä varmasti aiheuttaa jännitteitä työskentelyyn. Se näkyy kärjistyneenä tilanteissa, joissa Jehovan todistajat pyrkivät kieltämään verensiirrot alaikäiseltä lapselta.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin lasten aseman yhteisöissä myös siinä mielessä, että yhteisössä asioita ehkä priorisoidaan eri tavalla kuin lapsiperheissä yleensä. Eräs sosiaalityöntekijä oli asiakastapauksessaan kokenut, että hänen asiakasvanhempansa asettivat uskonsa ja yhteisönsä etusijalle lapsiin nähden.

Sthva: Joo kyl se tosi paljon eros [valtavirran väestön lasten asemasta] just siinä suhteessa et en mä oo koskaan tavannu sellasia vanhempia jotka on niinku noin tietämättömiä lastensa asioista ku nää vanhemmat ... heidän aikansa täytti se seurakunta ja se ööh asioitten hoitaminen ...se oli hyvin sellasta outoa se suhtautuminen et siin tuli selvästi sellanen ajatus et se (.) se seurakunta ja sen toiminta siinä on se elämän ykkösasia ja sit nää lapset on tullu ja syntyny ja tota tota ne on siinä sivussa vaan kulkenu ...

Toinenkin sosiaalityöntekijä mainitsi, että hänen mielestään hänen asiakasperheessä lapsia oli siksi, että usko edellytti sitä, mutta lapsista ei kuitenkaan huolehdittu. Hän

näki asian niin, että perheen ykkösprioriteettina oli uskonnon normien mukaan toimiminen, ja lapset kuuluivat normeihin.

Sthva: ... et niitä on vaan pakko olla (.) jotenki tällanen roolipeli mutta niitä vaan kuljettiin ku pelinappuloita

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ja yhteisöjen entisillä jäsenillä oli jonkin verran samankaltaisia ajatuksia lasten asemasta, esimerkiksi vapaa-ajan vietosta ja terveydenhuollon laiminlyömisestä. Entiset jäsenet painottivat niiden lisäksi sitä, ettei lapsella ole mahdollisuutta valita omaa uskoaan, vaan lapsi pakotetaan siihen. Lisäksi entiset jäsenet korostivat lapsen alisteista asemaa, lasten pelottelua ja jatkuvaa syyllistämistä uskoon liittyvillä asioilla.

5.2 Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riski

Haastateltavista suljetun uskonnollisen yhteisön entisistä jäsenistä neljä oli kokenut seksuaalista hyväksikäyttöä lapsuudessaan. Useimmilla oli taustalla myös perheväkivaltaa ja kaltoinkohtelua. Hyväksikäytön uhriksi joutuneiden kokemukset asian käsittelystä olivat hyvin samanlaisia. Rikosoikeudellinen prosessi oli sivuutettu kaikissa tapauksissa.

Yhden haastateltavan hyväksikäyttökokemuksia ei ollut käsitelty yhteisön sisällä millään tavalla, vaikka lähipiirin aikuiset olivat olleet tietoisia tapahtuneesta. Hänen tapauksessaan oli pidetty kyseenalaisena sitä, oliko tekijä voinut syyllistyä hyväksikäyttöön vaikka oli kunnollinen Jehovan todistaja. Asiaa ei yhteisön sisällä käsitelty sen enempää, mutta haastateltava muisti olleensa sairaalassa hyväksikäyttöepäilyn vuoksi.

Muut hyväksikäytön uhriksi joutuneet kertoivat, että hyväksikäyttöasiat oli käsitelty Jehovan todistajien keskuudessa oikeuskomiteoissa ja vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä puhujan kanssa. Oikeuskomiteat ovat istuntoja, joissa seurakunnan johto kuulustelee syytettyä epäillyistä synneistä. Hyväksikäyttöä kokeneille oli korostettu, ettei asiasta sovi kertoa yhteisön ulkopuolisille, ja uhreja oli myös syyllistetty osallisina tapahtumaan. Yhden haastateltavan hyvä ystävä oli joutunut hyväksikäytön uhriksi, ja hänen kokemuksensa ystävän hyväksikäytön käsittelemisestä olivat samanlaisia kuin muiden.

Yhden haastateltavan nuoruudessa yhteisön ulkopuolinen aikuinen mies oli hyväksikäyttänyt useampaa alaikäistä Jehovan todistajaa pitkän aikaa. Kun asia kävi ilmi, yhden hyväksikäytetyn tytön vanhemmat kertoivat yhteisön vanhimille aikovansa ilmoittaa asiasta poliisille. Poliisille kertominen kiellettiin ehdottomasti, ja yhteisö pyrki käsittelemään hyväksikäytettyjen tyttöjen asiat oikeuskomiteoissa.

Hva: ... sitte siinä kävi niin että tän yhen tytön vanhemmat halus viedä tän jutun poliisille (.) mut tää vanhimmisto [paikallisseurakunnan johto] kielsi sen tosi jyrkästi et ei missään nimessä (.) et seurakunnan maine menee pilalle jos asia tuodaan julkisuuteen (.) ja tota sitte en mä tiä mitä kaikkee siinä tapahtu (.) ne on saattanu menettää tai et on sanottu et erotetaan tai et saatte vastauskiellon jotain jos menette ja puhutte poliisille (.) mut se kiellettiin ehdottomasti et mitään tosta asiasta ei saa puhua julkisuuteen (.) et sit on lehdistö kimpussa ja kaikkee ... mun vanhemmat kielsi mua ikinä puhumasta tästä kellekään ihan niinku vanhimmistokin (.) et ei saa puhua

Hyväksikäytön seurauksena haastateltava erotettiin lopulta Jehovan todistajista täysi-ikäisyyden kynnyksellä, sillä seurakunnan johto piti häntä syyllisenä hyväksikäyttöön, eikä hänen katsottu katuvan syntejään. Haastateltavan vanhemmat noudattivat myös vanhimpien ohjeita eivätkä enää antaneet tyttärensä asua kotona. Haastateltava menetti perheensä ja koko sosiaalisen verkostonsa hyväksikäytön seurauksena. Myös muut hyväksikäytön uhrit olivat kokeneet samanlaista kohtelua.

Hva: ...ja sit mä aloin puhua niistä asioista (.) ja sit piti käydä toisella paikkakunnalla komiteassa missä piti näille vanhimille selostaa kaikkea mahdollista ... siis semmonen että mulla oli kolme tai neljä vanhinta siinä (.) ja ne ensiksi haastatteli minua ja sitte sitä miestä ... me muuten varmaan oltiin yhtä aikaa paikalla (.) ja sit piti kertoa ihan kaikki... no kyl mun mielestä yllättävän hyvin [suhtautui uhriin]ja sillai ymmärtäväisesti ja sillai (.) mutta mulle kyllä sit sanottiin siinä (.) että nää on sit sellasia asioita joista ei sit saa puhua kellekään muulle (.) ja sitte niinku (.) siinä vaiheessa ku mä lopullisesti erosin niin mulle sanottiin sillai (.) kun ne myös tiesi näistä asioista niin ne sano (.) että nyt kun tästä on kulunut näin paljon aikaa niin sinä voit itse mieltä millä tavalla sinä itse olet ollut syyllinen näihin asioihin

Hva: No tää sijaisperhe pyys ensimmäiseks sellasen lestadiolaispapin sinne niille kotiin(.) ja minut (.) mutta mä en saanu mun omaa aviovaimoakaan ottaa mukaan sinne ... ja tota niin niin minut siitä tuomittiin kuitenkin (.) niinku siitä hommasta ... siis niin siinä kävi että lähin itkien pois sieltä (.) tälle tekijälle annettiin synnit siinä anteeksi ja mä sitte häippäsin ... niin se kärjisty se tilanne ku en antanu anteeks

Hva: ... heillä ei oo minkäänlaista koulutusta näillä ihmisillä jotka hoitaa näitä vanhimman tehtäviä (.) niin esimerkiksi tohon että mikä on hyväksikäyttö (.) vaan kun kaikki haureus ja esiaviollinen seksi ja homous ja kaikki tällanen on heille niin kiellettyä ja syntistä (.) niin kuka tahansa sitä harrastaaki niin sitä pitää rankasta ... että jos sä haluat olla todistaja (.) niin yksi suurin tällanen mitä ei saa tehdä (.) niin on se että ei saa tuottaa häpeää Jehovan järjestölle (.) eli toisin sanoen negatiivisten asioiden puhuminen ulkopuoliselle ei käy (.) ja sen takia suositaan sitä että ne asiat käsitellään seurakunnan sisällä (.) asiat jotka ehottomasti vaatis poliisin tutkinnan ...

Hyväksikäyttöä kohdanneilla haastateltavilla oli se käsitys, että asia käsitellään yhteisön sisällä eikä sitä viedä poliisin tutkittavaksi. Haastateltavista Jehovan todistajista kolme oli kokenut hyväksikäyttöä, heistä kaksi oli joutunut oikeuskomiteaan selvittämään asiaa, kun taas kolmannen asia sivuutettiin yhteisössä, koska tekijää pidettiin hyvänä Jehovan todistajana, joka ei ole voinut syyllistyä hyväksikäyttöön. Oikeuskomitean eteen päätyneet haastateltavat kertoivat joutuneensa alaikäisinä ilman minkäänlaista tukihenkilöä kertomaan hyväksikäytöstä hyvin yksityiskohtaisesti kolmelle tai neljälle vanhimpiin kuuluneille miehille. Yksi haastateltava muisteli myös tekijän olleen samassa oikeuskomiteassa, eli alaikäisen uhrin ja täysi-ikäisen tekijän sanat pantiin vastakkain ja oletettiin, että alaikäinen pystyy tekijän kuunnellessa yksityiskohtaisesti kertomaan mitä hänelle on tehty.

Haastateltava, jonka ystävä oli joutunut hyväksikäytön uhriksi, toi esiin sen, ettei vanhimmilla ole minkäänlaista koulutusta, joka auttaisi heitä ottamaan vastaan tällaista informaatiota ja arvioimaan rikoksen laatua annetun informaation perusteella. Haastateltavat kertoivat oikeuskomitean eteen joutumisen olleen hyvin nöyryyttävä kokemus, ja yksi haastateltava kyseenalaisti myös vanhimpien tarkoituksetta yksityiskohtaisten kysymysten esittämisessä. Jehovan todistajien oikeuskomiteoissa käsitellään kaikkia väärintekoja kuten esiaviollista seksiä, ja ne voivat haastateltavien mukaan olla jo sinänsä hyvin järkyttäviä. Haastateltavien mukaan Jehovan todistajien yhteisöissä seksuaalisuus on hyvin tukahdutettua, eikä siitä puhuta, mutta oikeuskomiteassa onkin kerrottava kaikki hyvin tarkasti.

Hva: ...miulla oli sillon aikanaan just kolme veljeä [kolme miestä yhteisöstä] jotka piti sen kuulustelun (.) että he kysyy tosi tarkasti (.) että se pitää kyllä paikkansa että kysytään just missä asennossa on seksiä harrastettu, onko niinku tullu siemensyöksy ja onko ollu kivaa ja hirveesti kaikkea

Hva: ...että jos sä harrastat vaikka seksiä niin ne mittaa sitä katumuksen määrää sillä miten paljon sinä kerrot siitä asiasta(.) et miten nöyrästi sä vastaat niihin nöyryyttäviin kysymyksiin ...

Haastateltavista Jehovan todistajista kolme oli joutunut oikeuskomitean eteen: kaksi alaikäisenä käsittelemään hyväksikäyttöä ja yksi täysi-ikäisenä käsittelemään avioliiton ulkopuolista suhdetta.

Kaikissa haastateltavieni hyväksikäyttökokemuksissa rikosoikeudellinen prosessi oli ohitettu, vaikka seurakunnan johto oli tiennyt hyväksikäytöstä. Yhteisön johtohenkilöt olivat sanoneet kahdelle haastateltavalle, ettei asioista saa puhua kellekään. Myös uhreista oli tehty seurakunnassa osasyllisiä hyväksikäyttöön, ja heitä oli syyllistetty tapahtuneesta. Haastateltavani toivat esiin sen, että koska esiaviollinen seksi on kiellettyä ja syntistä, on myös hyväksikäytön uhri toiminut syntisesti osallistuessaan seksuaaliseen tekoon. Haastateltavieni mukaan yhteisössä ei ymmärretä hyväksikäytön uhrin asemaa, koska seksuaalisuus on kiellettyä ja tukahdutettua. Yksi haastateltavistani kertoi ymmärtäneensä vasta monen vuoden terapian jälkeen, ettei hän ole syyllinen hyväksikäyttöön vaikka oli itse usean vuoden ajan nähnyt itsensä syyllisenä, niin kuin hänelle yhteisön sisällä uskoteltiin. Hyväksikäyttöä kokeneista haastateltavista ainoastaan yhtä ei ollut syytetty hyväksikäytöstä, mutta hänen tapauksessaan koko hyväksikäyttökin ohitettiin, koska tekijästä ei uskottu sellaista. Kaikki muut hyväksikäyttöä kohdanneet kertoivat syyllistämistä. Erään haastateltavan ystävä oli joutunut hyväksikäytön uhriksi, ja ystävälle annettiin oikeuskomiteassa sanktioita synneistään, toista haastateltavaa oli kehoitettu miettimään, miten hän on itse aiheuttanut hyväksikäytön, yksi haastateltava erotettiin yhteisöstä hyväksikäytön seurauksena, koska hänen ei katsottu katuvan syntejään, ja myös neljättä haastateltava pidettiin yhteisössä syyppäänä hyväksikäyttöön.

Hva: ... nythän mä ymmärrän sen että oon uhri (.) mutta siellä en ois ikipäivänä ymmärtäny sitä että mä olin uhri (.) mä oisin vaan pitäny itteeni syntisenä koko lopun elämäni

Yli puolet haastateltavista entisistä jäsenistä oli itse kokenut seksuaalista hyväksikäyttöä lapsuudessaan, mutta se ei kerro hyväksikäytön yleisyydestä yhteisöissä. Hyväksikäytettyjen kokemukset asioiden käsittelystä ovat melko samanlaiset kuin kirjallisuuskatsauksessani. Pirkko Brusilan ym. (2009, 31) mukaan yhteisössä opittu terve suhtautuminen seksuaalisuuteen auttaa lasta tai nuorta suojautumaan hyväksikäytöltä. Haasta-

teltavani toivat esiin, että yhteisön sisällä seksuaalisuus oli hyvin tukahdutettua ja osittain jopa vääristynyttä.

Hva: ...eikä sitä seksuaalisuutta edes näytetä niin laajasti ku maailmassa (.) siitä osataan tehdä sellanen tosi ahistava asia

Haastateltavieni kokemusten mukaan yhteisön toimintamallit aiheuttavat sen, että tietyistä asioista vaietaan. Vaikenemista aiheuttaviksi tekijöiksi haastateltavat nimesivät yhteisön ja jäsenten tarpeen pitää yllä hyvää kuvaa ulkopuolisille, turvallisten aikuisten puuttumisen yhteisön sisällä ja ulkopuolella, käsityksen jonka mukaan kunnan uskovaiset eivät tee mitään pahaa ja Jehovan todistajien opin siitä, että jokaisella joka tietää toisen todistajan väärinteosta, on velvollisuus kertoa asiasta vanhimmille. Haastateltavat nostivat esiin pitkälti samoja asioita, joita tutkijat kirjallisuuskatsauksessani painottivat vaikenemiselle altistavina tekijöinä (alisteisuus auktoriteetille, yhteisön nostaminen yksilön yläpuolelle, anteeksianto ja elitismi). Esimerkiksi yhteisön nostaminen yksilön yläpuolelle näkyy haastateltavien kertomuksissa hyvän kuvan ylläpitämisestä, ja elitismi siinä, ettei hyvistä uskovaisista uskota pahaa. Alisteisuus auktoriteeteille tulee esiin puheina lapsen huonosta asemasta ja pelkona johdon antamista rangaistuksista.

Hva: ...että jo se kun tiedetään että jos sä teet jotain pahaa (.) niin silloin se seuraus on yleensä se oikeuskomitea tai nuhtelu tai joku tällanen ... kyl mä niinku koen että mä salasin asioita enkä uskaltanu sanoa niitä ääneen sen takia että pelkäsin niitä seurauksia mistä ne on kiinnostuneita (.) on se että se ei oo sellanen asia joka tuo sille yhteisölle huonoa mainetta

Hva: ...en mä todellakaan niille yhteisön sisäpuolella oleville turvallisille aikuisille ois voinu puhua mistään ongelmista meidän perheen sisällä (.) siis ei ois tullu kuulonkaan ... varmaan sen ulkokuoren kiillottamisen takia (.) se oli tavallaan niin sisäänrakennettua (.) että mitään negatiivista ei saa näyttää ulospäin (.) että jos illalla on hajotettu paikat niin aamulla on herätty ja siivottu hiljaa kaikki (.) menty kouluun ja tehty normaaliaskareet (.) ei niistä voinu meillä kotonakaan koskaan puhua (.) mutta yhteisön ulkopuolelle ei ... kyl mä luulen et laajemminki Jehovan todistajaperheissä on hirveen tärkeä näyttää muulle maailmalle että me ollaan maailman onnellisimpia ja puhtain kansa ja meillä menee niinku hyvin ja meillä ei oo sellasia ongelmia

Hva: ... ja sit se anteeksiantoperiaate joka siellä on (.) ja muutenki niin se suojelee sairaita yksilöitä ja tota muutenki niin se syyllisyyskulttuuri mikä sieltä syntyy ... periaattees-

sa jos joku pyytää sulta anteeks jotain tollasta niin sun on annettava se anteeksi ... mutta onhan se selvää että toi tollanen yhteisö tukee tai siis suojelee noita ... mutta noi tollaset on tosiaan noita yhteisöjä joissa tollanen [hyväksikäyttö] on hyvin mahdollista ku on tällaset hiljentämiset

Haastateltavat toivat esiin, että tietyistä asioista heidän lapsuudessaan oli vaiettu yhteisön sisällä. Useat haastateltavat kertoivat, ettei heillä ollut lapsena yhtään turvallista aikuista ihmistä, jolle olisi voinut kertoa huolista tai ongelmista. Margaret Kennedyn (2005, 125–131) mukaan synnin painottaminen yhteisöissä aiheuttaa häpeää ja vaikeumista, mutta omassa aineistossani haastateltavat painottivat sitä, että vaikeumista aiheuttivat alistaisuus auktoriteeteille ja pelko rangaistuksista. Haastateltavani toivat esiin myös sen, että hyväksikäytön uhreja pidettiin syntisinä, mutta kukaan ei maininnut sitä vaijentavana tekijänä. Tutkijat korostivat hyväksikäytölle ja kaltoinkohtelulle altistavana tekijänä sitä, etteivät lapset saa hakea ulkopuolista apua. Haastateltavistani osa kertoi, että apua saa hakea, mutta epäili lapsen mahdollisuuksia oikeasti puhua ja kertoa avunantajalle ongelmista. Toinen osa koki, ettei ulkopuolista apua voinut hakea, ja ensisijainen hoito ongelmiin oli rukoilu ja raamatun lukeminen. Kaikki haastateltavat pitivät lapsen mahdollisuuksia kertoa huolistaan huonoina. Näiden vaijentavien tekijöiden lisäksi molemmat haastatellut entiset vanhoillislestadiolaiset ottivat esiin uhrien vaijentamisen anteeksiannon kautta.

Muun muassa Hannu Lauerma (2007, 259) mukaan hyväksikäyttöä ei yhteisöissä ehkä nähdä hyväksikäyttönä, ja joidenkin tutkijoiden mukaan hyväksikäyttöä pyritään yhteisöissä oikeuttamaan vetoamalla uskontoon. Oma aineistoni ei suoraan tukenut näitä teorioita, mutta tiettyä samanlaista ajattelutapaa oli havaittavissa. Yhteisöissä ikään kuin ei nähty hyväksikäyttöä hyväksikäyttönä, sillä myös uhreja syyllistettiin ja pidettiin osasyllisinä seksuaaliseen tekoon. Lauerma totesi, että hyväksikäyttö nähdään rakkautenosoitukseksi, joka ei katso ikää, mutta omassa aineistossani painottui pikemminkin näkökulma, jonka mukaan kaikenikäiset ovat kykeneviä syntiin, joten hyväksikäytön uhri on myös syntinen ja syyllinen tekoon. Yksi haastateltava totesi, ettei yhteisöjen vanhimmilla ole koulutusta hyväksikäytön ymmärtämiseen. Kukaan haastateltavista ei kokenut, että hyväksikäyttöä olisi pyritty oikeuttamaan uskonnolla, mutta lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa Jehovan todistajat olivat haastateltujen mukaan oikeuttaneet omalla uskollaan. Kaikki haastattelemani Jehovan todistajat toivat oma-aloitteisesti esiin, että

väkivaltakuritus hyväksytään yhteisön sisällä ja he kokivat, että Jehovan todistajat kohdistavat lapsiin hyvin paljon väkivaltaa.

Hva: No tietysti on aina painotettu sitä että lakeja pitää noudattaa (.) mutta jos jokin sitte sotii sitä omaa moraalialla vastaan niin silloin on oikeus tai velvollisuus toimia sen jumalan tahdon mukaisesti (.) käytännön esimerkki on esimerkiksi että kun mä olin lapsi (.) niin meidän kokouksilla oli vessassa sellanen risu tai piiska ja siellä käytiin piiskaamassa lapsia jos ne ei käyttäytyneet (.) ja se oli tavallaan ihan ok (.) en tiedä oliko silloin joku voimassa laki että lapsia ei saa fyysisesti kurittaa [kertojan tarinat sijoittuvat lain voimaantulon jälkeen] mutta mä luulen että edelleen saattaa olla sitä ajatusta että joka vitsaa säästää se lastaan vihaa (.) mä uskon kyllä edelleen että sitä tapahtuu vaikka se on laissa kiellettyä

Hva: ... ja se on hyvin yleistä (.) oli ihan tällanen kurinpalautusmenetelmä ... he ei koe että se on fyysisistä väkivaltaa vaan he kokee että se on kurinpalautusmenetelmä

Hva: ... ja ku siellä usein vedotaan että se joka lastaan rakastaa niin se tota ei vitsaa säästä ... jollet sä kurita sun lasta fyysisesti niin sä et rakasta sun lasta (.) se kuuluu asiaan ... se ei oo todellakaan jäänyt siihen ku se laki on tullu (.) ku heillä on vähän niinku omat lait (.) he noudattaa niinku tiettyjä Suomen lakeja mut he poimii sieltä vaan ne joista he tykkää (.) sit osa laeista on sellasia et ne aattelee ettei heidän tarvii niitä noudattaa (.) et se menee niin pahasti ristiin raamatun lakien mukaan (.) se raamattu on numero yks

Hva: ...raamatussa opetetaan ei pidä kurittaa kasvaa lasten niin se on ihan normaalia... salilla ihan avoimesti naurettiin sille [lakiuudistukselle, jonka mukaan lasta ei saa fyysisesti kurittaa] et pellossako ne lapset sit pitäis kasvattaa (.) että kyllä taas nähdään että on saatana vaikuttanu näihin lain laatijoihin että (.) se oli ihan tämmönen et hah (.) muka vielä

En ollut tiennyt tällaisesta piirteestä enkä osannut siitä suoraan kysyä, mutta silti kaikki entiset Jehovan todistajat ottivat asian puheeksi ja korostivat sitä lasten asemaan vaikuttavana tekijänä. Haastateltavat toivat esiin, että Jehovan todistajat uskovat enemmän jumalan valtaan kuin valtionvaltaan, ja sillä oikeutetaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Myös yhden haastateltavan kuvaama yhteisön reaktio uuteen lakiin kuvaa yhteisön uskoa omiin oppeihinsa. Haastateltavien mukaan yhteisössä ei noudateta lakeja, jotka ovat ristiriidassa heidän omien oppiensä kanssa. Eräs haastateltava mainitsi myös, ettei väki-

valtaa nähdä väkivaltana vaan kurinpalautusmenetelmänä. Tämä tukee Lauerman teorii-
aa siitä, että yhteisö määrittelee itse, mikä on kaltoinkohtelua ja hyväksikäyttöä.

Haastateltavista sosiaalityöntekijöistä kaksi oli kohdannut asiakastapauksissaan vuosia
kestänyttä seksuaalista hyväksikäyttöä, joka oli salattu koko sen keston ajan.

*Sthva: Se oli ollu perhesalaisuus (.) ja sitten ehkä se oikean ja väärän ja normaalin ja ei-
normaalin raja oli jollain tavalla siinä perheessä hämärtynyt (.) tai näin mä niinku tulkit-
sen sen ... pikkuhiljaa kun lapset kasvoivat ... sitte rupes niinku ymmärtämään et se ei oo
normaaliala mitä heidän kotonaan on tapahtunu (.) ja sitte vasta aikuisuuden kynnyksellä
näät asiat alko tulla esille ja ne sai tukea toinen toisiltaan ja lähtivät sitte viemään sitä
asiaa eteenpäin*

*Sthva: ... me varmaan kysyttiin sitä et miten se on mahdollista et siitä ei oo koskaan
niinku ollu (.) et se hyväksikäyttö ... et se oli niinku tapahtunu monta vuotta taaksepäin
niin miten on mahdollista et siitä ei oo puhuttu tai et kukaan aikuinen ei oo huomannu et
jotain outoa on (.) niin näät lapsethan selitti sen niin että he luulivat et se on normaalia ...
et kyl siihen varmaan vaikutti se perheen kulttuuri ja se et se oli hyvin sellanen suljettu ja
sisäänpäin kääntynyt (.) ei tehty yhteistyötä ... ja se perhe myös et ne ihmiset joita se per-
he tunsi (.) niin nekin musta kaikki kuulu tähän samaan yhteisöön et he seurusteli vaan
saman seurakunnan jäsenten kanssa et ketään sellasia ... mut varmaan se suhtautuminen
vanhempien taholta oli et ne jotka ei kuulu siihen seurakuntaan niin niille ei puhuta ja ne
ei oo luotettavia*

Sosiaalityöntekijät painottivat, että normaalin ja ei-normaalin raja perheessä oli hämär-
tynyt, ja uskoivat sen mahdollistaneen hyväksikäytön. Sosiaalityöntekijöistä toinen ei
tuonut esiin mitään uskontoon tai yhteisöön liittyviä asioita, jotka olisivat voineet altis-
taa lapsia hyväksikäytölle, eikä hän myöskään suoranaisesti selittänyt normaalin rajan
hämärtymistä uskonnolla tai yhteisöön kuulumisella. Toinen taas painotti yhteisön si-
säänpäin kääntyneisyyttä hyväksikäytön mahdollistajana ja pohti sitä, kuinka hänen
asiakaslapsensa eivät olleet voineet kertoa hyväksikäytöstä kenellekään. Hän nosti esiin
myös sen, että lasten lähipiiri oli yhteisön sisältä, ja vanhemmat olivat opettaneet lapsil-
le, että ulkopuoliset eivät ole luotettavia eikä heille voi puhua. Sosiaalityöntekijän ker-
tomuksessa oli havaittavissa samoja elementtejä kuin entisten jäsenten kokemuksissa
siitä, että asioista ei voinut puhua yhteisön sisällä eikä ulkopuolella.

Sosiaalityöntekijät puhuivat myös naisen alisteisesta asemasta ja yhteisön valtaraken-
teista, ja pohtivat niiden vaikutusta hyväksikäytön jatkumiseen. Heidän kohtaamissaan

tapauksissa tekijänä oli perheen isä, ja työntekijät ihmettelivät äidin kykenemättömyyttä puuttua asiaan.

Sthva: Et siinä oli et se perhe siinä tavallaan hajosi et se varmaan äidin näkökulmasta (.) naisen näkökulmasta oli aika vaikee tilanne mutta sitten ehkä se oli häneltä se hierarkia ja alisteinen asema joka (.) säily siinä (.) kautta linjan... ja miten hän ...kuitenki jäi tukemaan sitä tekijää (.) miestään... et nämä uhrin jäi yksin (.) vaikka ne on kuitenkin omia lapsia ... että tota (.) enemmänki se ajatus että avioliitto solmitaan eliniäksi ja (.) tapahtu sitte mitä tahansa niin (.) näin pysyy

Sthva: ...vaikka äiti ei meille sitä myöntäny et olis tienny (.) niin kyl jotenki jostain niistä hänen puheistaan tuli (.) tai olis se lasten puheiden kautta (.) mut kyl meillä sellanen käsitys oli et hän tiesi (.) mut hänen asemansa siinä perheessä oli niin mitätön et ehkä hän aatteli et sillä ei oo merkitystä jos hän siitä sanoo tai sit hän ei pystyny siihen puuttumaan

Myös useat entiset jäsenet korostivat naisen alisteista asemaa yhteisössä ja perheessä ja toivat esiin sen, että naisen pääsääntöinen tehtävä on tukea miestään. Sosiaalityöntekijöiden mukaan alistetulla naisella ei ehkä ole mahdollisuutta puuttua lapsiin kohdistuvaan kaltoinkohteluun, vaikka hän tietäisikin siitä. Jos yhteisön rakenne vaatii, että vaimon on tuettava miestään, vaimon on vaikea puuttua miehen väärintekoihin. Lisäksi lapsen asema hierarkian pohjalla on riskitekijä kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön suhteen. Lapset on opetettu siihen, että he ovat hierarkiassa alimpia ja aikuisia on toteltava, eikä aikuisia vastaan voi asettua. Koska lapset on opetettu ja kasvatettu hierarkian arvoasteikkoon, heidän voi olla vaikea toimia tilanteessa, jossa he ovat kaltoinkohtelun tai hyväksikäytön uhreja. Vaikka lapsi kertoisi tapahtuneesta jollekulle, olisi yhteisön todennäköisesti uskottava korkeammassa asemassa olevaa tekijää eikä alisteisessa asemassa olevaa lasta.

Haastateltavat toivat esiin useita hyväksikäytölle ja kaltoinkohtelulle altistavia riskitekijöitä, jotka olivat linjassa kirjallisuuskatsaukseni kanssa.

5.3 Lastensuojelun erityispiirteet

Kirjallisuuskatsauksessani useat tutkijat painottivat viranomaisten haasteita yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Tutkijoiden mukaan yhteisöjä kohdattaessa viranomaistyöskentelyssä esiintyy tiettyjä erityispiirteitä, ja työskentely yhteisöjen kanssa on haastavaa

muun muassa tiedon puutteen ja salailun vuoksi. Lisäksi Johanna Hurtig (2011, 116) nosti esiin käsityksen siitä, että ongelmat jäävät helposti huomaamatta uskonnollisten perheiden näennäisen hyvän ulkokuoren vuoksi. Myös omat sosiaalityöntekijähaastattelvani olivat kokeneet, että lastensuojelussa on havaittavissa erityispiirteitä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Työntekijöillä oli kuitenkin keskenään ristiriitaiset käsitykset siitä, saisiko näin olla.

Sthva: Joo kyllä se sikäli [oli haastavampaa] että vanhemmat oli niin (.) suhtautu lastensuojeluun niin kielteisesti (.) eikä millään tavalla tullu yhteistyöhön meidän kanssa (.) niin niin siinä mielessä se eros ehdottomasti ... että se oli kyllä erittäin haasteellista luoda luottamuksellista asiakassuhdetta (.) koska meidän näkemykset siitä tilanteesta oli lähtökohtaisesti niin erilaiset (.) ja ei sitä lähentymistä juurikaan tapahtunu (.) tietysti tilanne ja se pahin kuuhu tunnekuuhu meni ohi ... aika paljon he toi esiin just tällasia niinku raamatun lauseita ja aina hyvin paljon vetosivat siihen uskontoon

Sthva: Oli varmaan selvästi [haastavampaa työskennellä](.) tietysti tässä oli se et tuli näit rajujaki asioiota esille (.) tää lapsiin kohdistunu hyväksikäyttö ja vastentahtonen huostaanotto josta vanhemmat pitkään (.) et tietysti ne toi siihen sellasen oman haasteen (.) mut kyllän se mistä mä aikasemminki sanoin ku ei niihin päässy millään tavalla sellaseen aitoon keskusteluyhteyteen tai puhumaan asioista (.) ja nimenomaan sillä tavalla et jos jostain puhutaan ja yritetään vaikuttaa niin saataisko asioita nyt menemään toivotuun suuntaan (.) ku koko ajan oli se et kaikki on päätetty ja ennalta säädettyä ja määrättyä ja yhteiskunnallinen toiminta niin se on ihan jotain jolla ei oo todellista merkitystä asioille

Sthva: Heti ensimmäisellä kotikäynnillä ku käytiin (.) niin siellä sanottiin kyllä hyvin tarkkaan että he eivät oikein hyväksy näitä meidän lakeja koska heillä on se oma yhteisönsä ... kyl siin piti olla vähän kieli keskellä suuta ettei sano mitään (.) mikä heitä ois loukannu ... siihen [uskontoon] aina vedottiin mutta sit ei taas puhuttu siitä uskosta moneen kertaan yhtään mitään (.) mutta sit taas ku tuli joku vaikee juttu niin he vetosivat siihen uskontoon (.) he kyllä jotenki suojautuivat sen varjon taakse

Kaikki sosiaalityöntekijät tunsivat työskentelyn olleen haastavaa ja pitivät myös asiakassuhteen luomista yhteisön jäsenten kanssa tavallista vaikeampana. Sosiaalityöntekijät painottivat sitä, että työntekijän ja asiakkaan lähtökohtaisesti erilaiset näkemykset asioista vaikeuttavat yhteistyötä. Toinen sosiaalityöntekijä otti esiin myös perheen uskomuksen siitä, että kaikki oli ennalta säädettyä, minkä takia perhe piti yhteiskunnan lastensuojelupalveluja merkityksettöminä. Sosiaalityöntekijä kertoi vanhempien muun

muassa ajatelleen, että lasten koulunkäyntiongelmät johtuvat siitä, että jumala on päättänyt lasten oppimisvaiheen tulevan myöhemmin.

Heikki Nenonen (2012, 147) puhuu siitä, että yhteisöissä jako ”meihin ja heihin” vaikeuttaa yhteistyötä ja suhdetta yhteisön jäseniin. Sosiaalityöntekijöistä ainoastaan yksi sanoi, että häneen suhtauduttiin huonosti siksi, että hän tuli yhteisön ulkopuolelta. Muut sosiaalityöntekijät antoivat ymmärtää, että asiakassuhteen luominen oli haastavaa nimenomaan yhteisöön kuulumisen vuoksi, sillä siihen liittyi kielteinen suhtautuminen viranomaisiin. Yksi sosiaalityöntekijä taas koki luottamuksellisen suhteen perheen äitiin hyvänä, mutta perheen isä ei arvostanut häntä yhteisön ulkopuolisuuden vuoksi, eikä isä osallistunutkaan työskentelyyn.

Sthva: ...hän [isä] ei niinku arvostanu minua koska mä en ollu heidän uskonnosta tai siitä yhteisöstä ... isäänhän ei päästy luomaan mitään tollasta suhdetta (.) hän oli vaan sellanen joka jossain siellä taustalla pyöri ja päätti asioista (.) äidin kanssa mä en tiä miten se onnistu mutta kyllä se luottamus synty heti (.) hän ymmärsi sen että hyvää yritetään tehdä ja hyvää hänen lapsille et ei heidän kuulu siellä vaipoissa juoksennella ulkona

Sthva: Mun mielestä se [yhteisöön kuuluminen] kyllä vaikutti hyvinki (.) hyvinki paljon [luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumiseen] koska ... et aika harvoja on ne asiakassuhteet joissa se yhteistyö ei oikeen taho luonnistua millään ja tää ehkä kuuluu niihin (.) et en oo kyllä kokenu samanlaista tilannetta että et et...

Sthva: Oli oli oli ilman muuta [vaikeampaa luoda luottamuksellista asiakassuhdetta] ja siis tota ja ei sen isän kanssa voi sanoa ollenkaan et synty sellasta luottamuksellista suhdetta samoin ku ei sen äidinkään kanssa ... ei se sellanen aito työskentelysuhde [vanhempien kanssa] oo oikeestaan millonkaan mitenkään ollu (.) et kyl se isän näkökulma on koko ajan varmaan ollu et he tekee nää heidän ratkasunsa ja asiat on jumalan käsissä eikä niihin voi hirveesti vaikuttaa ...ja siis oli siin kyl varmaan sitäki ajatusta et he yhteisösään ratkasee ongelmatilanteita...

Myös haastatellut entiset Jehovan todistajat toivat esiin samaa näkökulmaa kuin sosiaalityöntekijöiden asiakkaat: lastensuojelu ja yhteiskunta lakeineen ovat merkityksettä jumalan rinnalla. Haastateltavieni mukaan Jehovan todistajat opettavat, että ihminen on alisteinen esivalloille, kuten laeille, mutta ristiriitatilanteissa on noudatettava jumalan tahtoa eli raamatun oppeja.

Hva: ... että meidät on opetettu uskomaan näin ja ei me voida uskoa valtionvaltaa enemmän ku jumalan valtaa ... [keskusteltaessa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta]

Yksi sosiaalityöntekijä arveli lastensuojeluun suhtauduttavan huonosti myös siksi, että yhteisön käsityksen mukaan ongelmat ratkaistaan yhteisössä. Myös haastateltavat entiset jäsenet kertoivat, että asiat ja ongelmat pyritään ensisijaisesti hoitamaan yhteisön sisällä, mutta ulkopuolista apua ei suoranaisesti kielletä. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että yhteisössä suhtaudutaan lastensuojeluun samoin kuin yhteisön ulkopuolella, eli lastensuojelua vältetään. Kirjallisuuskatsauksessa Margaret Kennedy (2000, 137–139) tuo esiin, että yhteisöt eristäytyvät ja välttelevät lastensuojelua ja viranomaisia. Omat haastateltavani eivät kokeneet, ettei lastensuojelusta saisi hakea apua, vaan pitivät sitä perheiden omana asiana. Haastateltavat kuitenkin totesivat, että yhteisössä leimaantuu mikäli joutuu hakemaan apua lastensuojelusta. Lisäksi useat haastateltavat kokivat, ettei ulkopuolista apua nähdä ensisijaisena vaihtoehtona.

Hva: Siis kyllä vältetään [lastensuojelua] (.) niinku varmaan ihan normiperheissäki... mun mielestä jokainen perhe tekee sen ratkaisun itte (.) ettei siihen varmaan oo mitään sellasta yleistä ... mut sit kylhän meidän olis pitäny olla lastensuojelun kanssa tekemisissä aikasemmin (.) mutta siinä vaiheessa ku mun sisko huostaan otettiin niin se meni varmaan niinku aluks koulun kautta ilmotukset ...

Hva: ...ja mä luulen enemmänki että se olis jonku perheen sisäinen asia sen jälkeen (.) että yhteisössä sitä ei välttämättä sillä tavalla kiellettäis (.) toki mä uskon että jos näin kävis että tulis tällanen tilanne (.) niin siinä vaiheessa niin ne kyllä myös miettis että onko joku vanhempi kelpollinen edes Jehovan todistajaksi jos se ei kasvata lapsiaan hyvin eikä pidä niistä huolta

Hva: ... niin siitä ei välttämättä tarvii puhua seurakunnassa eikä se lähtökohtasesti varmaan kuulu niille (.) mutta kyllä tietysti voi neuvoja tulla (.) ja semmosta ehkä kakkosluokan ihmiseksi leimaantumista jos kuullaan että joku tarvii jotain sellasta apua

Vaikka apua ongelmiin saa hakea myös yhteisön ulkopuolelta, haastateltavat pohtivat, kuinka hyödyllistä työskentely on lapsen kannalta. Haastateltavat entiset jäsenet toivat esiin, että lapsi ei todennäköisesti pysty puhumaan ongelmistaan ulkopuoliselle, vaikka apua ongelmiin haettaisiinkin. Jos ongelmista ei pystytä puhumaan lastensuojelun työntekijöille, on työskentely tietysti vaikeaa.

Yhdysvaltalaiset tutkijat painottivat sitä, ettei lastensuojelu saa yhteisöjen jäsenistä tietoa, koska ulkopuolisiin ei olla yhteydessä, eikä lastensuojeluilmoituksia niin ollen tule kouluista, päivähoidosta ja terveydenhuollosta. Suomessa useimmat yhteisöjen jäsenet käyvät koulua, ja esimerkiksi erään haastateltavan lastensuojeluasiakkuus alkoi koulun tekemän lastensuojeluilmoituksen kautta. Haastateltava kuitenkin painotti, että lastensuojeluun olisi pitänyt olla yhteydessä jo aiemmin. Haastateltava ei silti nähnyt yhteisöön kuulumista tekijänä, joka olisi vaikuttanut siihen, ettei lastensuojelun asiakkuus alkanut aiemmin. Kaikki haastateltavat kertoivat, ettei yhteisössä ollut minkäänlaista yhtenäistä linjaa lastensuojelun suhteen, mutta kaksi entistä Jehovan todistajaa mainitsi, että jos henkilö tarvitsee apua lastensuojelusta, häntä ei ehkä enää nähdä hyvänä Jehovan todistajana. Toisaalta lastensuojeluun ja lastensuojelun asiakkuuteen liittyy myös yhteisöjen ulkopuolella hyvin vahva negatiivinen leima, joka saattaa saada aikaan sen, että asiakkuutta vältetään ylipäätään.

Kaikki haastattelemani sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, että työskentely yhteisöjen kanssa oli tavallista haastavampaa, ja luottamuksellisen asiakassuhteen luominen yhteisöjen jäsenten kanssa oli vaikeampaa. Yksi sosiaalityöntekijä oli onnistunut luomaan suhteen perheen äitiin, mutta koki luottamuksellisen asiakassuhteen luomisen isään mahdolltomana juuri siksi, että isä oli vahvasti sidoksissa yhteisöön. Sosiaalityöntekijöillä oli kuitenkin erilaisia näkemyksiä siitä, vaikuttiko asiakkaan yhteisötausta heidän omaan työskentelyynsä.

Sthva: No ei ainakaan tietosesti [vaikuttanut lastensuojelun työskentelyyn] et (.) kyllähän me pyritään et oli asiakkaan tausta tai tilanne ihan mikä tahansa niin se sama työ on kuitenkin tehtävä ja sama selvitys (.) ja sitte ku laki kuitenkin määrittää meidän työtä aika paljon (.)niin se on niinku se lähtökohta ja siitä lähdetään ja sen mukaan työskennellään

Sthva: ... kyl se siis sillä tavalla [vaikutti työskentelyyn] (.) siis sehän ei sais erota se työskentely et senhän pitäis olla ihan samanlaista (.)kuuluu ihminen mihin uskonnolliseen yhteisöön tai kirkkoon tahansa tai on kuulumatta (.) mut että et tota kyllähän se oli erilaista koska tän perheen elämäkatsomus oli hyvin pitkälti niinku se että (.) se on niinku jumalan säätämää miten asiat menee ja ja hoituu (.) ja ja tota ja heidän katsontansa mukaan lastensuojelu siinä väliintulevana tekijänä on aika pieni ja mitätön (.) et herra säätää ja herra päättää ja niinku se on heidän jumalansa käsissä miten asiat hoituu...

Yksi sosiaalityöntekijä kertoi, ettei kokenut asiakkaan yhteisötaustan ainakaan tietoisesti vaikuttaneen hänen ja hänen työparinsa työskentelyyn. Hän painotti, että lastensuoje-

lun lähtökohtana toimii lastensuojelulaki, eikä ketään asiakasta kohdella eri tavoin taustasta riippuen. Myös toinen sosiaalityöntekijä näki lastensuojelulain työtä määrittävänä tekijänä ja sanoi, ettei asiakkaan usko saisi vaikuttaa työskentelyyn. Siitä huolimatta haastateltava tunsi, että asiakkaan kuuluminen yhteisöön oli vaikuttanut hänen työskentelynsä. Kaksi sosiaalityöntekijä sanoi, että perheen tavallisesta poikkeava elämäntilanne pakosta vaikutti heidän työskentelynsä. Yksi sosiaalityöntekijä taas ikään kuin erotti yhteisöön kuulumisen lastensuojelun asiakkuudesta, eikä kokenut, että perheen taustat ja kulttuuri saisivat vaikuttaa hänen työskentelynsä, jonka kuuluu olla yhdenmukaista ja tasavertaista.

Kuten kirjallisuuskatsauksestani ilmeni, tutkijoiden mielestä lastensuojelun työntekijöiden on tutustuttava mahdollisimman hyvin siihen yhteisöön, jonka kanssa työskennellään. Tutkijat ehdottavat entisten jäsenten tiedon hyödyntämistä ja tarkkaa internetsivuihin tutustumista. Kaikki haastateltavat entiset jäsenet olivat sitä mieltä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on oltava yhteisöstä tietoa, jotta työskentely onnistuisi mahdollisimman hyvin. Haastateltavilla sosiaalityöntekijöillä oli tiedon tarpeesta eri näkemyksiä.

Sthva: Ei mitään [aikaisempaa tietoa yhteisöstä] ... et se [yhteisöön kuuluminen] oli tavallaan taka-alalla et en mä siihen sillai kiinnittänyt huomiota että se oli enemmän se lastensuojeluilmoituksen sisältö ...no varmaan jotain mielikuvia [loi yhteisöstä ja sen kulttuurista] ainaki siitä ja sit tarkistin sen yhteisön nettisivut (.) et nehän löytyy tuolta...aika vähän [tietoa internetsivuilta] itse asiassa mut näky ainaki et tällanen on olemassa ja koontuu säännöllisesti ... en [olisi kaivannut lisätietoa yhteisöstä] (.) ei se mun mielestä niin oleellisesti liity sit siihen itse asiaan

Sthva: No siinä ekassa työskentelyvaiheessa ei ollu [tietoa yhteisöstä ja sen kulttuurista] ja varmaan oisinki tarvinnu (.) mut en osannu ettii ... jos kaiken kaikkiaan olis alusta asti ollu enemmän tietoo (.) niin olishan se varmaan auttanu (.) mut et et sitä ei ekaks ollu ja sit ku oli niin se oli hyvin sellasta et ehkä jopa suoja itseään eikä lukenu niitä nettisivuja kauheesti (.) et vaan tiesi et mistä suunnilleen on kyse ja minkälaisesta ajattelumalleista tai ajatuksista

Sthva: Siis siitä löytyy tosi vähän tietoa ja mä aattelin et ois ollu ihan mukava (.) mä aattelin että mä ihan mielellään haluaisin perehtyä tähän jos mä sit ymmärtäisin tätä perhettä paremmin (.) mut en mä löytäny (.) tietysti ois pitäny vaikka soittaa johki heidän yhteisön jolleki gurulle ja kysyä (.) mut en mä sit halunnu sitä koska sit hän tietäis kenestä on kyse

(.) niin en mä sitä voinu tehdä ... oisin kaivannu lisätietoa mutta en löytäny muuta ku se vähä mikä netissä lukee

Sosiaalityöntekijöillä ei ollut tietoa yhteisöstä ennen työskentelyn alkua, eivätkä kaikki olisi tietoa kaivanneetkaan. Yksi sosiaalityöntekijä ajatteli, ettei asiakkaan kuuluminen yhteisöön saanut vaikuttaa hänen työskentelynsä, eikä hän kaivannut yhteisöstä ja sen kulttuurista lisätietoa. Muut sosiaalityöntekijät taas puhuivat laajemman tiedon ja ymmärryksen puolesta. Toinen heistä totesi, että työskentelyn kannalta olisi ollut hyödyllistä, jos hänellä olisi ollut yhteisöstä enemmän tietoa. Toinen taas toi esiin, että olisi ehkä voinut ymmärtää vanhempia paremmin, jos olisi tiennyt enemmän heidän uskonostaan.

Auri: No miten sit jos sä jatkossa kohtaat jonku tällasen samankaltaisen tapauksen (.) niin aiotko sä jotenki valmistautua siihen jos sä tiedät että kuuluu johonki tällaseen yhteisöön?

Sthva: En

Sthva: En mä tiää voiks siihen valmistautua et tää oli sellanen ääriesimerkki ja tää perhe tai tää isä on ollu ehkä ääriesimerkki (.) mut varmaan samojaki piirteitä on ... kyllä sitä varmaan tietoa jollain tavalla hakee mutta on ehkä sellanen ajatus myös että (.) tällasissa yhteisöissä toimii ne omat lait niin vahvasti että vaikka mä kuinka paljon siitä sinänsä tietäsin (.) niin mä en voi niinku (.) et se mun oma toiminta lastensuojelusta niin se jää aika marginaaliseksi... et ei se mun tieto niinku auta siinä et mä pystyisin työskentelee heidän kanssaan paremmin (.) tai mä en itse usko siihen ainakaan tän kokemuksen perusteella (.) et vaikka mä kuinka hyvin tietäsin et sen (.) niin mä en jaa samaa maailmankuvaa heidän kanssaan ja mä toimin lastensuojelulain mukaisesti ja jotenki aattelee et se lapsen asia on se jota täytyy ajatella (.) niin se kuitenkin harvemmin tai tuskin koskaan on näissä yhteisöissä niinku se ykkösasia

Sthva: Joo kyllä (.) silloin mä tietysti tekisin ihan eri lailla (.) pyytäisin perheeltä että sais nähdä jotain ja perehtyä heidän uskontoonsa enemmän (.) kyllä tästä olis paljon hyötyä (.) mä en ymmärrä miksen mä tehny niin silloin ... musta olis ihanaa jos olis jonkinlaisena kulttuuritulkkina joku uskonnollinen tulkki (.) joka tietäs niinku joko näistä kaikista uskonnoista vähäsen tai sit että olis sellasia et vois vaan soittaa johonki että mä tarvii lisätietoa tämmösestä (.) tai että tuutko sä mun työpariks tai jotain (.) se olis tosi hyvä

Ensimmäinen sosiaalityöntekijä erotti yhteisöön kuulumisen selvästi lastensuojeluasiakkuudesta eikä kokenut, että hänellä olisi minkäänlaista tiedontarvetta yhteisöstä.

Toinen toi jo aikaisemmin esiin tiedontarpeen ja tiedon tuottaman hyödyn, mutta pohti kuitenkin sitä, minkälainen arvo hänen tiedollaan yhteisöstä ja sen kulttuurista oikeastaan on. Haastateltava painotti, että työntekijän ja asiakkaan näkemykset ovat lähtökohdaisesti niin erilaiset, ettei tieto asiakkaan kulttuurista ehkä kuitenkaan paranna työskentelyn lähtökohtia. Kolmas taas pohti tiedontarvetta ja sen merkitystä oman ymmärryksensä kannalta ja ajatteli ymmärtävänsä asiakasta paremmin, jos olisi paremmin perillä asiakkaan toimintaan vaikuttavasta uskonnosta. Kyseinen sosiaalityöntekijä ei tuonut esiin, että voisi hyväksyä jonkinlaisen kyseenalaisen toiminnan uskonnon perusteella, vaan uskoi että voisi ymmärryksensä myötä tuoda esiin asiat tavalla, jonka asiakasperhe hyväksyy. Hän mainitsi myös ajatuksen ”kulttuuritulkista”, joka ymmärtäisi molempia osapuolia. Sosiaalityöntekijä pohti haastattelussa sitä, ettei perheen isä hyväksynyt häntä yhteisön ulkopuolisena, ja hän toivoi että olisi olemassa joku henkilö, joka ymmärtäisi yhteisön uskontoa ja voisi esittää asiat yhteisön jäsenille tavalla, jonka he ottavat vastaan. Sosiaalityöntekijä ei siis halunnut eriarvoista työskentelyä, vaan piti tehokkaan työskentelyn kannalta tärkeänä, että osapuolet ymmärtävät toisiaan.

Kaikki entiset jäsenet olivat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijällä olisi oltava tietoa yhteisöstä, pystyäkseen työskentelemään sen jäsenten kanssa.

Hva: Minusta ois ihan hyvä että olis nää perusasiat ja periaatteet tiedossa ... tietenki on hyvä tietää eri lakeja ja mihin usko ja mitä ei saa tehdä (.) perusperiaatteet ois hyvä tietää ... pitää tiedostaa että lapsia on voitu pelotella (.) ja just voi olla se kuolemanpelko ... ja se että väkivaltaa käytetään uskonnossa (.) et osaa vaikka kysyä lapselta niistä (.) jos on Jehovan todistajalapsen kanssa tekemisissä niin olis tosi hyvä huomioida nää väkivallat ja pelko (.) saattaa olla hirvee jumalanpelko ja sit lapsi saattaa puhua sille uskonnollisesti

Hva: No varmaan aika laajaa tietämystä (.) kyllä varmaan sellasia tiettyjä samanlaisia piirteitä näissä täntyyppisissä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on (.) et tavallaan pitäis ymmärtää sitä toimintatapaa ja ajattelumaailmaa ja (.) ja sitä älyttömyyttä (.) että siis se on välillä niin järjetöntä se ajattelu (.) että ei sitä pysty arkijärjellä ymmärtämään miten sen uskonnon takia tehdään tyhmiä asioita ...ja ylipäättään että tollanen asia käy ilmi (.) niin on varmaan aika harvinaista (.) että sitä pystytään niinku peittämään tosi hyvin (.) ja sitten varmaan se oman maineen suojelu ja sen yhteisön maineen suojelu on niin tärkeitä (.) että sen nimissä varmaan tiedostamattakin vältetään puhumasta mitään negatiivista tai olemaan rehellisiä niistä ongelmista mitä on

Hva: ... siihen kiinnitetään paljon huomiota et kaikki näyttää aina paremmalta ulospäin ku mitä se onkaan (.)ja se on ihan tarkoituksellista ja siihen pyritään (.) et jos miettii jos on jotain lastensuojelullista ongelmaa niin siihen kyl lycka till

Hva: Joo siinä jää ihan yksin (.) ku sä kysyt tässä et miten sosiaalityöntekijä voi puuttua (.) niin jos ei ees poliisille saa puhua raiskauksesta (.) niin ei kyllä sosiaaliviranomaiset et ne on varmaan viimenen (.) ku mitään seurakunnan sisäisiä asioita ei saa puhua ulos (.) se on yks suurimmista synneistä mitä jehovan todistaja voi tehdä on puhua negatiivisia asioita ulospäin

Entiset jäsenet olivat sillä kannalla, että sosiaalityöntekijät tarvitsevat tietoa, ymmärtääkseen asiakastaan ja asiakkaan lähtökohtia paremmin. Kolme haastateltavaa sanoi myös, ettei sosiaalityöntekijöille ehkä näytetä perheen todellista tilaa, ja he olivat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöiden on hyvä tiedostaa se. Kyseiset haastateltavat ajattelivat, että työntekijöille näytetään jonkinlaiset kulissit, joiden taakse työntekijän on hyvin vaikea nähdä. Johanna Hurtigin (2011, 116) mukaan uskonnollisen perheen hyvä ulko-kuori voi olla paljon paksumpi kuin muiden perheiden. Kaksi haastateltavaa toi esiin näkökulman, että sosiaalityöntekijällä on oltava yhteisöstä tietoa, mutta tieto ei saa muuttaa tilannetta siten, että yhteisön toimintaa alettaisiin sen avulla oikeuttaa. Eräs haastateltava nosti esiin myös sen, ettei tieto yhteisöstä saa luoda työntekijälle negatiivista kuvaa asiakkaista, eikä työntekijä saa yleistää kaikkia yhteisön negatiivisia piirteitä asiakkaisiinsa. Nämä entiset jäsenet kokivat, että tiedontarve on ilmeinen, mutta samalla he painottivat sitä, ettei tieto saa kääntyä työntekijän työskentelyä vastaan.

Yksi entinen jäsen mainitsi, että sosiaalityöntekijöiden on pystyttävä keskustelemaan asiakkaiden uskosta. Kirjallisuuskatsauksessa mainitsin, että Johanna Hurtigin (2011, 119) mukaan työntekijöiden on pystyttävä keskustelemaan asiakkaan kanssa asiakkaan tilanteeseen vaikuttavista asioista, kuten uskonnosta. Hurtigin mielestä muuten on vaarana, että ote kehittyy liian kulttuurisensitiiviseksi, eikä työntekijä saa tietoa muista asioista kuin niistä joista hän kysyy. Sosiaalityöntekijöillä oli asiasta keskenään erilaiset näkemykset.

Sthva: Ei [yrittänyt asiakkailta kysyä heidän yhteisöstään] (.) kyl me pitäydyttiin siinä lastensuojelun asiakkuuteen liittyvissä asioissa

Sthva: Kyl se oli koko ajan avointa ja ... et hän toi niinku sitä omaa yhteisöelämäänsä paljon esiin (.) eikä sitä mitenkään salannu...

Kahden sosiaalityöntekijän asiakastapauksissa yhteisöön kuulumisen oli ollut avoimesti keskustelun aiheena työskentelyssä. Eräs sosiaalityöntekijä toi luvun aikaisemmassa otteessa esiin sen, että vanhemmat perustelivat valintojaan uskonnolla ja yhteisöön kuulumisella ja kertoivat yhteisöön kuulumisesta heti ensimmäisellä tapaamisella. Työntekijän mukaan uskonto nostettiin useimmiten esiin, kun joitain negatiivisia asioita kuten lasten laiminlyöntiä piti perustella jotenkin.

Stthva: ...he sano että se kuuluu heidän uskoon ja uskontoon

Sosiaalityöntekijöistä kaksi oli melko samoilla linjoilla sen suhteen, oliko tieto yhteisöstä tarpeen ja vaikuttiko se työskentelyyn. Kolmannen kokemukset ja mielipiteet erosivat hyvin paljon kahden muun sosiaalityöntekijän ajatuksista. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin periaatteessa jossain määrin sitä mieltä, että lastensuojelua pitäisi kehittää suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa työskenneltäessä.

Stthva: En mä tiää onks se ees mahdollista [kehittää lastensuojelun työskentelyä yhteisöjen kanssa] (.) niin en mä (.) enpä oo miettiny sitä kyllä (.) mut tietenki sitä aina hätkähtää ku esimerkiks tän asiakkuuden jälkeen on lukenu lehdistä (.) näistä yhteisöistä ja mitä siellä on tapahtunu niin kyllä sitä aina hätkähtää et miten tää on mahdollista ja miten tää on voinu jatkua näin pitkään ja miksei tää oo tullu esille missään .... mut tota onhan se tosi tärkeetä et siellä missä lapset elää ja liikkuu niin siellä ollaan hereillä ja tartutaan (.) jos on huolta jostain lapsesta ... mm (.) musta tää on niin sellanen marginaali-ilmiö sit aikalaila kuitenkin et tota (.) jaa jaa lähtökohdat työskentelyyn on kuitenkin lastensuojelulaki oli sitte tapaus mikä tahansa

Stthva: Joo oishan se hyvä (.) mut aika ei riitä kaikkeen (.) mut hyvä unelma

Stthva: No kyl mä ainaki toivon et se olis sillä tavalla mahdollista et jotenki niinku se lasten asema pystyttäis nostaa jotenki eri tavalla esiin ku mitä se on ollu usein ja useimmiten näissä yhteisöissä (.) ja myös se tietosuus siellä siitä että lastensuojelulla on oikeus ja velvollisuus puuttua tiettyihin asioihin ja se mihin lapset on oikeutettuja niinku tavalliseen arkeen ja hoitoon ja se että me ei voida jäädä odottamaan sitä että jos lapsella on jotain kehitysviivästymiä tai tarpeita että jumala hoitaa sitte aikanaan ... mut en mä tiää miten se tapahtuis (.) että kyllähän nää yhteisöt on sillä tavalla sisäänpäin lämpiäviä niin jos mietin että jotain opaskirjasta niin kyl se varmaan jätettäis lukematta tai jätettäis noudattamatta sen ajatukset (.) et en mä tiedä mikä se tapa on koska näiden yhteisöjen tapa toimia (.) tai mä nään ainaki et näiden yhteisöjen tapa toimia on se että katkastaan

välit ulkopuolelle ja ulkomaailmaan aika pitkältiki että (.) ei sillon lastensuojelulla oo sen enempää keinoja ku millään muullakaan tulla siihen

Eräs sosiaalityöntekijä toi esiin sen, että on tärkeää olla valppaana ja tarttua asioihin kaikkialla missä lapset liikkuvat, mutta hän kuitenkin kyseenalaisti kehittämistarpeet yhteisöjen kanssa työskenneltäessä, koska se tuntui hänestä marginaali-ilmiöltä. Hän nosti myös esiin lastensuojelulain työtä määrittävänä tekijänä. Toinen sosiaalityöntekijä mainitsi aikaisemmin, että väliintuloja voisi kehittää ”kulttuuritulkin” ja yhteisen ymmärryksen parantamisella. Hän koki kuitenkin, että yksittäisen sosiaalityöntekijän mahdollisuudet työskennellä asian puolesta ovat hyvin rajalliset, joten kehityksen pitäisi lähteä muualta. Kolmas sosiaalityöntekijä otti puheeksi lasten näkökulman parantamisen yhteisöissä ja toivoi myös, että lastensuojelu pystyisi tarkemmin informoimaan yhteisöjä omista velvollisuuksistaan ja lasten oikeuksista. Haastateltava kyseenalaisti kuitenkin tavat, joilla kehittäminen tapahtuisi ja nosti samalla esiin yhteisöjen kanssa työskentelemisen haasteet. Kaksi sosiaalityöntekijää puhui myös lastensuojelun kehittämistarpeista työntekijöiden kannalta ja pohti jonkin konsultoitavan asiantuntijatahon käyttöä.

*Sthva: ... Ainaki jos ei oo mahdollista jonku toisen työntekijän kanssa mahdollista tällas-
ta työstää ja hoitaa niin kylhän olis tosi hyvä et olis joku asiantuntija tai verkosto tai joku
mistä vois saada lisätietoa ja pohdintaa ... mut et ainaki pitäis olla joku paikka et jos täl-
lasia tässä työssä kohtaa niin on jonku kanssa mahdollisuus käydä sitä läpi ... koska mä
uskon että aina ku tällasen kanssa tekee töitä niin tulee hirveen paljon kysymyksiä ja
epäilyksiä mieleen ... et jokaista niistä kysymyksestä on varmaan tosi tärkeä käydä läpi ja
pohtia jonku kanssa et tota (.) koska nää yhteisöt on kuitenkin niin suljettuja et jotenki se
tietohan ei tuu sieltä avoimesti ... ja varmaan just se näkökulma et jos olis tällasen asian
yhteydessä mahdollisuus konsultoida jotain niinku yhteisöstä irronneita ihmisiä (.) niin
tota sehän varmaan tois ihan oman aspektin tai näkökulman tähän*

Yksi sosiaalityöntekijä näki kehittämistarpeen työntekijöiden näkökulmasta siten, että työntekijöiden tietoa yhteisöstä parannettaisiin ja annettaisiin työntekijöille mahdollisuus keskusteluun ja tukeen. Työntekijä ei nostanut esiin työkäytäntöjen parantamista tai asiakkaan erilaista kohtaamista, vaan ainoastaan tiedontarpeen ja avoimen keskustelun mahdollisuuden. Hän pohti myös yhteisöstä irtaantuneiden konsultoimista ja toisen sosiaalityöntekijän tavoin jonkinlaisen asiantuntijatahon hyödyntämistä.

Sosiaalityöntekijöiden ja entisten jäsenten käsitykset työskentelystä erosivat toisistaan jonkin verran. Kaikki entiset jäsenet olivat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöillä on oltava laajaa tietämystä, jotta työskentely yhteisön kanssa onnistuu. Muutamat haasteltavat puhuivat yhteisön vahvoista kulisseista, joiden taakse sosiaalityöntekijän voi olla mahdollon nähdä. Sosiaalityöntekijöistä kaksi koki, että tietoa pitäisi olla enemmän, ja he pohtivat myös asiantuntijatahon konsultoimista tiedon saamiseksi. Yksi sosiaalityöntekijä ei tuntenut tarvitsevansa yhteisöstä tietoa, mutta uskoi asiakkaan yhteisötaustan kuitenkin vaikuttaneen työskentelyn haasteellisuuteen ja asiakassuhteen luomiseen. Kaikki sosiaalityöntekijät siis ajattelivat, että asiakkaan kuuluminen yhteisöön vaikutti työskentelyyn. Yksi sosiaalityöntekijä nosti kuitenkin useaan otteeseen esiin lastensuojelulain, ja totesi, että hänen työskentelyään määrittää laki, eikä perheen uskonto. Kahdella sosiaalityöntekijällä oli työskentelystä melko samanlaiset käsitykset kuin yhteisön entisillä jäsenillä, mutta yhden sosiaalityöntekijän ja entisten jäsenten ajatukset eivät kohdanneet millään tasolla.

5.4 Yhteisön käyttämä valta ja auktoriteetti

Kirjallisuuskatsauksessani kävi ilmi, että suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä saateen käyttää valtaa ja auktoriteettia, joka voi kyseenalaistaa jäsenen autonomian. Oma tutkimusaineistoni tuki tätä teoriaa. Haastateltavani kertoivat, että yhteisön johtohenkilöillä on hyvin paljon valtaa, ja heille annetaan oikeus päättää asioista, jotka liittyvät jäsenten itsemääräämisoikeuteen. Haastateltavani kokivat, että yhteisössä vallitsevat tiukat säännöt ja rangaistuksia pelätään.

Kaikki entiset jäsenet kokivat oman yhteisönsä olevan hyvin suljettu, ja he kertoivat että yhteisö rajoittaa jäsenten kontakteja yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin.

Hva: Ehdottomasti (.) aivan ehdottomasti täysin suljettu ... aina oli tämä et täytyy olla vain ja ainoastaan Jehovan todistajien kanssa (.) et kaikkien muiden ihmisten kanssa täytyy muista se et sun täytyy kertoa sitä hyvää sanomaa heille (.) et sä et saa olla niiden kaa ihan muuten vaan koska sä saat huonoja vaikutteita

Hva: ... onhan se todella suljettu sillä tavalla (.) et no teoriassa kellä tahansa on mahdollisuus tulla tilaisuuksiin jos on kiinnostunu asioista ... kyllän siihen liittyy hyvin paljon sellasta sulkeutuneisuutta (.) kritisoiminen on kielletty (.) esimerkiksi vanhimmiston ja

näiden kritisoiminen (.) ei saa sanoa mitään negatiivista eikä saa arvostella tai niinku haukkua ketään joka on johtavassa asemassa (.) ja vielä vähemmän niinku organisaation tekemiä päätöksiä...

Hva: No kyllä (.) kyllä mä itte puhuisin lahkosta (.) siinä on niinku kaikki lahkun tunnusmerkit ... että lapselle jos ajattelee (.) niin se on vaarallinen (.) suljettu yhteisö

Hva: ... Pohjois-Korea on mun mielestä hyvä vertauskuva

Haastateltavien puheissa sulkeutuneisuus näkyi siinä, että kontakteja ulkopuolisiin rajoitettiin. Muutama haastateltava kertoi pitävänsä yhteisöä lahkona ja sanoi yhteisön täyttävän laškojen tunnusmerkkejä. Lisäksi haastateltavat toivat esiin, että yhteisöä, sen oppeja tai johtohenkilöitä ei saa millään tavalla kritisoida. Haastateltavien mukaan johtohenkilöihin ja heidän tekemiin päätöksiin on luotettava.

Hva: Joo... tää vanhimmisto on niinku et niitä pelätään ja niiden sana on niinku jumalan tahto... kyl siel vanhimmisto on se joka päättää et elätkö vai kuoletko...

Hva: ...toi vanhimmille vastaan sanominen on käytännössä mahdotonta

Tutkijoiden mukaan se, ettei johtohenkilöitä tai uskonnon oppeja saa millään tavalla arvostella, johtaa helposti vallan väärinkäyttöön. Yksi haastateltava mainitsi aiemmin, ettei puheita saa arvostella, mikä johtaa siihen, että lapset eivät saa kysyä puheissa esiin tulleita askarruttavia asioita. Haastateltavien mukaan Jehovan todistajat eivät myöskään näe yhteisön ulkopuolelta tulevaa kritiikkiä varsinaisesti itseensä kohdistuvana vaan pitävät sitä todisteena vainosta, joka todistaa heidän uskontonsa olevan niin ollen ainoa oikea uskonto.

Hva: ... Jehovan todistajat vaan kihisee innossaan että tää on nyt sitä lopun aikaa (.) kuheitä pilkataan ja haukutaan (.) että tää on nyt sitä vainoa

Entiset jäsenet kertoivat, että yhteisön ulkopuoliset nähdään pahoina ihmisinä, jotka elävät saatanan vallassa. Haastateltavien mukaan yhteisössä korostetaan paljon omaa paremmuutta oikean uskonnon takia. Tämän takia varsinkin yhteisöstä lähteneet nähtiin pahoina ihmisinä, koska heillä oli ollut oikea usko, jonka he olivat kieltäneet.

Hva: ...ne muut on pahoja ihmisiä (.) tietyllä tapaa ne muut ihmiset demonisoituu sillee ...koska ne on saatanan vallassa olevaa maailmaa

Hva: ...tietysti niin se uskonasioista keskusteleminen ulkopuolisten kanssa [on kielletty] (.) koska siinä on kuitenkin se ajatus että he on ainoita jotka pelastuu

Jehovan todistajien kuuluu oppien mukaan karttaa eronneita jäseniään. Karttamiskokemukset nousivat entisten Jehovan todistajien haastatteluissa hyvin vahvasti esiin. Karttamista pidettiin vallankäyttönä, painostamisena ja henkisenä väkivaltana. Kaikki haastateltavat entiset Jehovan todistajat olivat joutuneet karttamisen kohteiksi jätettyään yhteisön. Haastateltavat olivat menettäneet ystävänsä ja verkostonsa. Haastateltavista kaksi oli joutunut perheensä karttamiksi. Yksi haastateltava ei ollut joutunut perheensä karttamaksi, koska ei ollut kertonut perheelle eronneensa yhteisöstä. Henkilö asui eri paikkakunnalla kuin perheensä, eikä tieto kulkenut perheelle. Toisen haastateltavan perhekin oli eronnut yhteisöstä, joten koko perhe joutui seurakunnan karttamaksi. Kolmas haastateltava, jota perhe ei karttanut, kertoi että hänen perheensä on toiminnassa huonosti mukana, eivätkä hänen vanhempansa siksi suostu karttamaan häntä. Eroamiskokemukset olivat todella kovia ja niiden kautta näkyi myös ote, joka yhteisöllä oli jäsenen ollut.

Hva: ... että itsemurha-ajatuksia oli ja olin tosi masentunu (.) en saanu unta öisin ja itkin paljon ja tuntu siltä että pää räjähtää ... sinulta vedetään sitte koko elämältä pohja pois ja oot täysin yksin (.) ja monet ku on vielä nuoria niin pitäis olla perheen tuki siinä (.) mutta perhe sanoo vaan että ei tarvii näkyä (.) saatetaan sanoa että sinä et oo enää minun lapsi ... koko lauma mikä mulla oli ollu ja sit ei ollu mitään (.) oon vähän niinku aikuisillä tullu orvoks ja tiputetaan vaan johonkin näin ...

Hva: ... sit mä erosin (.) ja se oliki sitte niin kova paukku että mä siinä eroamisen yhteydessä olin viikon päivystysosastolla missä ne alotti rauhottavan lääkityksen ja ohjas kriisiterapiaan...ku entinen todistaja joutuu tai lähtee pois (.) niin se hyvin usein saattaa tarvita ammattiauttajaa (.) koska jotkut tipahtaa ihan täysin tyhjän päälle (.) että kun ei oo saanu olla maailmallisten kanssa tekemisissä

Hva: ...ja mun äiti sano mulle että mee niin kauas et kukaan ei tunnista sua ... mä muistan aina sen ku mun äiti tuli sit ja sano mulle et me ei sit enää ikinä nähdä (.) ja mä itkin aivan hysterisenä et onks tää nyt tosiaan näin ... mähän olin ihan hirvittävän onneton ku mä lähin (.) ku olin menettäny kaiken (.) kaverit ja sisarukset ja vanhemmat ja ... se on aika traumaattinen kokemus et ei siitä toivu koskaan

Hva: ... mutta kyllä mä tietty joitain ystäviä kaipaisin ja se on tosi surullista että mulla ei oo lapsuudenystäviä lainkaan (.) ku ei koulussa ollu sellasia kavereita että kaikki oli seurakunnasta (.) niin ei mulla oo ketään jonka kanssa puhua omasta lapsuudesta

Haastateltavani toivat esiin, että yhteisöstä lähtevät Jehovan todistajat joutuvat todella raskaaseen tilanteeseen, kun kaikki otetaan pois. Haastateltavat kertoivat, etteivät he olleet lapsuudessaan saaneet viettää aikaa maailmallisten kanssa, eikä suurella osalla ollut tuttuja yhteisön ulkopuolella. Haastateltavat menettivät ystävänsä ja osa myös perheensä. Koska yhteisössä tukeudutaan paljon yhteisön tukeen, elämä yksin ulkomaailmassa oli joillekin suuri shokki. Yksi haastateltava kertoi, että hänestä tuntui kuin hänet olisi vain tiputettu jonnekin. Haastateltavien mukaan pelko kartetuksi joutumisesta tekee yhteisöstä lähtemisen vaikeaksi. Sillä tavoin yhteisö pitää jäseniä otteessaan ja käyttää valtaansa. Yhteisöllä on valta päättää, ettei eronneeseen/erotettuun saa olla yhteydessä. Yhteisön valta voi olla merkittävämpi kuin perheen sisäiset suhteet, sillä myös perheenjäseniä kartetaan. Haastateltavien mukaan Jehovan todistajilla on myös omat ohjeensa siihen, kuinka kohdella alaikäistä lasta, joka erotetaan tai eroaa.

Hva: Kyllä jos lapsi on kastettu hirveen nuorena ja aatellaan että tekee väärin vaikka (.) ois vaikka yläasteikänen ja tekee väärin niin kyllä voidaan erottaa (.) et eihän ne vanhemmat voi sitä lastansa kotoa laittaa pois (.) se on tavallaan ... mutta on kirjallisuudessa ollu puhetta (.) mutta sitte tietysti niin ei vietetä sen kanssa paljon aikaa ... mutta sit tavallaan jonkilainen sellanen väli pidetään siihen lapseen (.) ... siitäki on ihan omat säännöt (.) ja on tapauskohtasta ja riippuu niin paljon vanhemmista

Hva: Jehovan todistajien virallinen kanta on se että lapsesta huolehditaan (.) mutta epävirallisesti se menee niinkin että jännästi lapsi lähteekin opiskelemaan ja muuttaa opiskelemaan siellä nurkilla että (.) ja se riippuu niin paljon (.) koska tavallaan jos sä niinkun vaikka hylkäätkin täysin sun 16-vuotiaan lapsen (.) joka on erotettu (.) niin kukaan seurakunnassa ei paheksu sitä...

Karttaminen näyttäytyi haastateltavien puheissa vallankäyttönä, ja kaksi haastateltavaa kertoi, ettei toipuisi siitä koskaan. Kahdella haastateltavalla oli keskenään eri käsitykset siitä, kuinka karttamista sovelletaan alaikäiseen lapseen. Molemmat sanoivat, että oppien mukaan lasta ei saisi hylätä, koska vanhemman tehtävä on joka tapauksessa huolehtia lapsestaan. Yksi haastateltava oli silti sitä mieltä, että yhteisössä hylätään myös alaikäisiä lapsia, ja hän kertoi, ettei kukaan yhteisössä paheksuisi tällaista. Omista haastatelta-

vistani yksi erotettiin täysi-ikäisyyden kynnyksellä, ja kaikki hänen läheisensä katkaisivat yhteydenpidon häneen.

Kaksi haastateltavaa entistä Jehovan todistajaa oli itse jäänyt yhteisöön sen jälkeen, kun hänen äitinsä oli eronnut/erotettu yhteisöstä. Toinen haastateltavista oli tällöin täysi-ikäinen ja toinen alaikäinen. Karttamisperiaatteen vuoksi haastateltavat asetettiin ikävään asemaan, ja kumpaakin yritettiin eristää äidistään.

Hva: ... niin mä oon aina ollu hyvin läheinen mun äidin kanssa (.) kun mun äiti erosi niin mä hyvin säännöllisesti kävin hänen luonaan ku asuin sen yhden perheen luona (.) niin sit se perhe istutti mut alas yks ilta ja totes että he on vähän tuumannu (.) että sä vietät liikaa aikaa sun äidin kanssa ... että kun sä oot äidin kanssa niin sä näytät sen että hyväksyt sen että hän lähti pois ... ja sit mä muistan että he soitti mun äitillekin ja puhu siitä miten mun ois parempi muuttaa heille kokonaan eikä olla äitiin yhteydessä...

Hva: vanhemmalla iällä äitipuoli ja isä sano sitte että onko sun pakko käydä [äidin luona kylässä](.) ku äitis on kuitenkin erotettu uskosta (.) mutta minä sanoin että kyllä minä käyn äitiä tapaamassa (.) monethan ois kieltäny ku olin jo kasteella käyny sillon

Molemmat haastateltavat pitivät kuitenkin puolensa ja olivat yhteydessä äitiinsä yhteisön kannanotoista huolimatta. Karttaminen saattaa siis myös vaikuttaa lapsen perhesuhteisiin ja lapsen oikeuksiin vanhempansa. Haastateltavien mukaan yhteisön periaatteet karttamisesta nähdään tärkeämpinä kuin yksittäiset perhesuhteet, jotka hajoavat sen myötä.

Muutamat entiset Jehovan todistajat kertoivat, että yhteisö käyttää valtaa velvoittamalla jäseniä kertomaan muiden väärinteosta seurakunnan johdolle. Väärinteosta seuraavaksi usein oikeuskomitean puhuttelu, jossa kuulusteltavat ihmiset joutuvat kertomaan omista henkilökohtaisista asioistaan. Vanhoillislestadiolaiset ovat käyttäneet hieman samoihin periaatteisiin perustuvia hoitokokouksia.

Hva: ...että ei mulla ollu koskaan ollu Jehovan todistaja-aikoina ollu ketään sellasta johon oisin voinu luottaa (.) ku siellähän oli niin (.) että jos oli tehny jotain oikein väärin (.) niin et voinu kertoa kellekään(.) koska sillä oli heti vastuu sillä toisella mennä kertomaan vanhimmille jos oot vaikka polttanu tupakkaa tai ollu kännissä tai ollu jonku miehen kanssa (.) et ei ollu ketään johon luottaa Jehovan todistaja-aikoina ja sit hirveen vaikee nyt luottaa kehenkään ihmiseen

*Hva: ... munhan olis pitäny niitten lakien mukaan käydä kertomassa et tämmöstä tapah-
tuu (.) mutta enhän mä voinu (.) et eihän se oo mikään hirveen normaali tilanne että mä
lähen kantelee mun kavereista...*

Yksi haastateltava kertoi, ettei pystynyt luottamaan kehenkään yhteisön sisällä, koska pelkäsi, että hänestä kannellaan vanhimmistolle. Pelko oikeuskomitean eteen joutumista oli entisten Jehovan todistajien puheessa paljon esillä. Kaikki entiset Jehovan todistajat mainitsivat oikeuskomiteat ja niihin liittyvän vallankäytön. Haastateltavista entisistä Jehovan todistajista kolme oli joutunut oikeuskomitean kuulusteluun, ja yhtä haastateltavaa oli lapsena epävirallisesti kuulusteltu kotona, kun hän oli koristellut sis-
konsa kanssa joulukuusen. Kaikki oikeuskomiteassa olleet pitivät kuulustelua hyvin ahdistavana ja yksityisyyttä loukkaavana. Yhden haastateltavan mukaan yhteisön johto puuttuu jäsenten elämään hyvin paljon ja pyrkii kontrolloimaan sitä säännöillä, joiden noudattamatta jättämisestä seuraa oikeuskomitean kuulustelu.

Hva: ... ne säännöthän on niin tiukat että teet niin tai näin niin aina ollaan käsittelemässä sun asioita mitä oot tehny väärin

Haastateltavat kokivat yhteisön käyttävän valtaa ja auktoriteettia jäseniinsä. Vallanjako yhteisössä on haastateltavien mukaan selvä, ja alimpana hierarkiassa ovat naiset ja lapset. Haastateltavien puheiden perusteella vahva hierarkia ja vallankäyttö näyttävät huonontavan ala-asemissa olevien henkilöiden asemaa. Päätöksiä tehdään heidän puolestaan, eikä heillä ole sananvapautta. Johtohenkilöitä, puheita ja yhteisöä ei saa arvostella, ja arvosteleminen saattaa johtaa siihen, että jäsen erotetaan ja hän menettää kaiken. Yksittäinen jäsen on tilivelvollinen tekemisistään yhteisön johdolle, jolla on suuri vaikutusvalta jäsenten elämään. Haastateltavien mukaan yhteisöt ovat hyvin autoritaarisia.

5.5 Yhteisöllisyyden hyvät puolet

Vaikka haastateltavillani oli paljon huonoja kokemuksia yhteisössä elämisestä, ja huonot puolet korostuivat haastatteluissa, kaikki löysivät jotain hyvääkin sanottavaa yhteisöllisyydestä. Kirjallisuuskatsauksessani painotettiin uskonnollisten yhteisöjen terveitä elämäntapoja, yhteisöllisyyttä ja uskoa, jotka saattavat suojata esimerkiksi masennukselta ja yksinäisyydeltä. Omat haastateltavani painottivat näistä terveitä elämäntapoja ja yhteisöllisyyttä hyvinä asioina. Suurin osa haastateltavista korosti yhteisön arvoja, mo-

raalia, terveellisiä elämäntapoja, yhteenkuuluvuutta ja samanhenkisten ihmisten kanssa olemista. Lisäksi yksi haastateltava kertoi uskon kannatelleen hänet vaikeiden asioiden yli.

Hva: ...onhan siinä se että jos on hyvä seurakunta niin autetaan ja ollaan läsnä (.) voit saada sieltä tukea (.) ja jos oot hyvä Jehovan todistaja niin sie saati tukea ... ite mie oon siitä tyytyväinen että en oo tupakanpolttua alkanu tai huumeita käyttää (.) mitään tällasta (.) vaikka se oliki hankala se lapsuus niin se usko jumalaan kannatti sen minun lapsuuden ylitse (.) mulla oli kuitenkin sellanen odotus että asiat muuttuu paremmiksi ... kyllähän siellä pyritään opettamaan hyvää perhe-elämää ja hyviä käytöstapoja ja on sitte tietenki tällasta ...

Hva: No mun mielestä silloin ku menee hyvin niin siellä on ihan hyvä olla ... hyvä moraalili, hyvät arvot ja toisten kunnioittaminen ja (.) yhteinen tulevaisuuden odote ja toivo ja kaikki semmonen (.) mut sit jos menee huonosti (.) tai sit jos halua lähteä sieltä ... se [yhteisö]ei pysty käsittelemään semmosta (.) et sit tulee niitä negatiivisia asioita ... mutta sit toisaalta mun on pakko ajatella sillä tavalla että se on ollu kuitenkin sellanen voima mikä on pakottanu meidän isän pysymään jossain järjessä (.) ja pitämään jonkinlaista kulissia edes (.) että jos sitäkään ei ois ollu (.) niin oisko se sitte rapajuoppo ollu

Hva: ...jos sattuu niin et on hyvä tasapainonen perhe ja tasapainonen seurakunta (.) niin onhan siinä sellanen tietty yhteisöllisyys ehkä (.) tai voi olla... et aika hyvin kyllä vahditaan et mitä lapsi tekee (.) aika hankala ois lähteä pahoille teille vaikka haluaiski

Hva: No siellä on se että jos ihmiset on samanhenkisiä ja muuta (.) niin sä voit sieltä löytää sen ystäväpiirin jonka kanssa teet kaikkea (.) et sehän on parhaimmillaan sitä ... kyl-lähän se yhteisö sit taas suojelee (.) et mua se on ainaki päihteiltä suojanu ja tietyllä tavalla se elämä on kuitenkin sellasta et löytää ihmisiä...

Yhteisöllisyydessä oli siis kaikkien haastateltavieni mukaan myös hyviä puolia ja tekijöitä, jotka suojaavat lapsia esimerkiksi päihteiltä. Useat kokivat saaneensa yhteisöstä hyvät käytöstavat ja korkean moraalikäsityksen.

5.6 Keskeiset tulokset

Haastattelujen keskeiset tulokset on esitetty taulukoissa 3 ja 4. Taulukkoon 3 on koottu entisten jäsenten esiin nostamat asiat, ja taulukkoon 4 sosiaalityöntekijöiden näkemyk-

siä. Haastatteluissa esiin tulleet asiat olivat osittain hyvin linjassa kirjallisuuskatsauksen kanssa. Esimerkiksi kaikki taulukossa 3 esiintyvät keskeiset tulokset löytyvät myös kirjallisuuskatsauksesta. Suurin osa taulukon 4 keskeisistä tuloksista löytyy myös kirjallisuuskatsauksesta, mutta koska aihetta ole juurikaan tutkittu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, aiempia tutkimustuloksia on vain niukasti.

TAULUKKO 3. Entisten jäsenten haastattelujen keskeiset tulokset

Lasten asema	Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön riski	Lastensuojelun erityispiirteet
<ul style="list-style-type: none"> • Alisteinen asema hierarkian pohjalla • Ei uskonnonvapautta • Maailmanlopulla ja helvetillä pelottelu • Syyllisyys siitä, ettei ole tarpeeksi hyvä uskovainen • Lapsia ei suojata lapsille kuulumattomilta asioilta • Ei ikätasoista toimintaa tai vapaa-ajanviettoa • Eristäminen ulkopuolisista • Uskonnon ensisijaisuus suhteessa kaikkeen • Mahdolliset suuret perhe-koot, jos ehkäisykielto 	<ul style="list-style-type: none"> • Rikosoikeudellisen prosessin ohittaminen • Hyvistä uskovaisista ei haluta uskoa pahaa • Eristäminen - apua ei saa hakea uskonnon ulkopuolelta • Anteeksiannon korostaminen • Asian nöyryyttävä käsittely yhteisön sisällä • Uhri nähdään syntisenä ja osasyllisenä • Rangaistukset synneistä • Vaiettu seksuaalisuus – lapset ja nuoret eivät opi suojautumaan, normaalin ja epänormaalin rajan ymmärtäminen • Lasten ja naisten alisteinen asema • Raamatun ja yhteisön omien oppien ensisijaisuus suhteessa lakeihin • Epätieto siitä mitä hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelu on 	<ul style="list-style-type: none"> • Näennäinen hyvä ulkokuori – ongelmat jäävät piiloon • Näkemykset eivät ehkä kohtaa • Lastensuojelu saatetaan nähdä merkityksettömänä suhteessa jumalan tahtoon • Lapset on opetettu pitämään yllä hyvää ulkokuorta – eivät pysty puhumaan ongelmista • Yhteisössä saatetaan ajatella, etteivät lastensuojelun apua tarvitsevat ole hyviä uskovaisia • Yhteisön tunteminen ja ymmärtäminen etuna työskentelyssä

TAULUKKO 4. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen keskeiset tulokset

Lasten asema	Kaltoin kohtelun ja hyväksikäytön riski	Lastensuojelun erityispiirteet
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsia ei suojata lapsille kuulumattomilta asioilta • Ei ikätasoista toimintaa tai vapaa-ajanviettoa • Eristäminen ulkopuolisista • Uskonnon ensisijaisuus suhteessa kaikkeen 	<ul style="list-style-type: none"> • Eristäminen - apua ei saa hakea uskonnon ulkopuolelta • Vaiettu seksuaalisuus – lapset ja nuoret eivät opi suojautumaan, normaalin ja epänormaalin rajan ymmärtäminen • Lasten ja naisten alisteinen asema 	<ul style="list-style-type: none"> • Haasteet luottamuksellisessa suhteessa • Näkemykset eivät ehkä kohtaa • Lastensuojelu saatetaan nähdä merkityksettömänä suhteessa jumalan tahtoon • Yhteisön tunteminen ja ymmärtäminen etuna työskentelyssä • Kehittäminen - konsultatioavun käyttäminen

Taulukoista 3 ja 4 on nähtävissä, että entisten jäsenten ja sosiaalityöntekijöiden näkemykset olivat osittain hyvin samanlaisia. Entiset jäsenet ehkä kuitenkin pohtivat asioita laajemmasta näkökulmasta, ja heidän vastauksissaan oli enemmän syvyyttä kuin sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Sosiaalityöntekijät ja entiset jäsenet näkivät joitain samoja asioita lasten asemaan vaikuttavina tekijöinä. Molemmat ryhmät korostivat sitä, ettei lapsia suojata ikään kuulumattomilta asioilta, lapsilla ei ole ikätasoista toimintaa eikä vapaa-ajanviettoa, lapsia eristetään ulkopuolisista ja uskonto näyttäytyy ensisijaisena suhteessa kaikkeen muuhun. Näiden lisäksi entiset jäsenet näkivät lapsen aseman huonontuvan alisteisesta asemasta hierarkian pohjalla, siitä ettei lapsilla ole uskonnonvapautta sekä pelottelusta ja syyllistämisestä. Asiat, joita ainoastaan entiset jäsenet painottivat, ovat juuri niitä, joita ulkopuolisen on vaikea nähdä. Näin ollen on ymmärrettävää, etteivät sosiaalityöntekijät korostaneet niitä.

Myös kaltoin kohtelun ja hyväksikäytön riskissä entiset jäsenet ja sosiaalityöntekijät painottivat osittain samoja asioita, mutta entiset jäsenet korostivat lisäksi asioita, jotka he tiesivät oman kokemuksensa kautta. Molemmat ryhmät painottivat hyväksikäytön ja kaltoin kohtelun riskitekijänä eristämistä ja sitä, ettei apua saa hakea. Molemmat ryhmät pohtivat myös lasten ja naisten alisteista asemaa. Alisteinen asema voi tehdä lapsista helppoja uhreja. Lisäksi sosiaalityöntekijät totesivat, että hyväksikäyttöä kohdanneiden epänormaalin ja normaalin raja oli hälvennyttä. Entiset jä-

senet totesivat, että yhteisöissä seksuaalisuus on tukahdutettua, joten normaalia seksuaalisuutta ei opita. Lisäksi entiset jäsenet olivat kokeneet, että yhteisön sisällä rikosoikeudellinen prosessi ohitetaan, hyvistä uskovaisista ei uskota paha, anteeksiantoa korostetaan, asia käsitellään nöyryyttävällä tavalla yhteisön sisällä ja uhri nähdään myös osasyllisenä ja syntisenä. Synneistä uhri saattaa saada rangaistuksia.

Lastensuojelun erityispiirteistä entisillä jäsenillä ja sosiaalityöntekijöillä oli paljon samoja näkemyksiä. Molemmat ryhmät ajattelivat luottamuksellisen suhteen luomisen olevan haasteellista ja molemmat ryhmät epäilivät, etteivät sosiaalityöntekijöiden ja yhteisön jäsenten näkemykset kohtaa. Molemmat ajattelivat, että yhteisössä lastensuojelu nähdään merkityksettömänä suhteessa uskontoon. Lisäksi kaikki entiset jäsenet pitivät sosiaalityöntekijöiden laajaa tietoa yhteisöstä ehdottoman tärkeänä, ja sosiaalityöntekijöistä kaksi kolmesta piti sitä myös työskentelyä helpottavana tekijänä. Kaikki sosiaalityöntekijät pitivät lastensuojelun kehittämistä jossain määrin tarpeellisena suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa työskennellessä. Kaksi sosiaalityöntekijää näki kehittämistarpeen suhteessa tietoon ja osaamiseen ja ajatteli tiedon lisäämisen onnistuvan jonkinlaisen konsultaatiopalvelun kautta. Entiset jäsenet painottivat, että yhteisössä pidetään yllä näennäistä hyvää ulkokuorta, jonka taakse sosiaalityöntekijöiden on vaikea nähdä. Tähän liittyy entisten jäsenten mielestä myös se, että lapset on opetettu olemaan puhumatta ongelmista. Lisäksi entisten jäsenten mukaan yhteisössä saatetaan ajatella, ettei lastensuojelun apua tarvitseva henkilö ole hyvä uskovainen, mikä saattaa aiheuttaa lastensuojelun välttämistä.

Kuten taulukoista 3 ja 4 on havaittavissa, entiset jäsenet ja sosiaalityöntekijät painottivat vastauksissaan osittain samoja ja osittain eri asioita. Kaksi sosiaalityöntekijää painotti pitkälti samoja seikkoja kuin entiset jäsenet, mutta yksi sosiaalityöntekijöistä taas ei nähnyt tiedontarvetta tai konsultaatiota työskentelyn kannalta olennaisena. Tulosten luotettavuuden kannalta en pidä entisten jäsenten ja sosiaalityöntekijöiden jokseenkin eroavia vastauksia huolestuttavana. Kaikilla sosiaalityöntekijöillä ja kaikilla entisillä jäsenillä oli hyvin samat näkemykset lasten altistamisesta ikään kuulumattomille asioille, lasten eristämisestä sekä työskentelyn lisähaasteista. Lisäksi kaksi sosiaalityöntekijää ja kaikki entiset jäsenet olivat samaa mieltä tiedontarpeesta ja lastensuojelun kehittämistarpeista. Tässä ainoastaan yhden sosiaalityöntekijän mielipide erosi kaikkien muiden haastateltavien mielipiteestä. Entiset jäsenet

ja sosiaalityöntekijät tietysti painottivat vastauksissaan hieman eri asioita, mikä johtunee omasta asiantuntijuudesta. Entiset jäsenet pystyivät kertomaan sosiaalityöntekijöitä yksityiskohtaisemmin lasten asemaan vaikuttavista asioista sekä kokemuksistaan esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön käsittelemisestä. Tässä mielessä haastatteluryhmät tuottivat juuri sellaista tietoa kuin olin toivonut. Toivoin entisten jäsenten tarjoavan asiantuntijatietoa lasten asemasta ja sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta työskentelystä ja sen mahdollisista haasteista. Asetelmassa toimi myös asiantuntijaryhmien yhteinen rajapinta, sillä molemmilla ryhmillä oli näkemyksiä lasten asemasta ja lastensuojelun työskentelymahdollisuuksista.

Tulokset vastasivat hyvin asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tulosten mukaan lasten asema yhteisöissä voi olla verrattain huono, yhteisöissä on havaittavissa riskitehtäviä, jotka saattavat altistaa lapsia kaltoinkohtelulle. Lisäksi lastensuojelun työskentelyssä yhteisöjen kanssa on tiettyjä erityispiirteitä ja lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin olisi hyvä kehittää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Omasta aineistostani ja kirjallisuuskatsauksestani löytyi paljon yhtäläisyyksiä, ja aineistoni tuki aiempia tutkimustuloksia. Entiset jäsenet olivat keskenään melko samaa mieltä asioista, mutta sosiaalityöntekijöistä yksi oli monista asioista täysin eri mieltä kuin muut sosiaalityöntekijät ja entiset jäsenet.

Haastateltavieni puheiden perusteella lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä näyttöytyi verrattain huonona. Haastateltavieni mukaan lapsilla ei ole uskonnonvapautta eikä mahdollisuutta tehdä omaan elämäänsä vaikuttavia päätöksiä. Haastateltavat kertoivat, että lapsia pelotellaan helvetillä, harmagedonilla ja ihmissuhteiden menettämisellä. Lapsille annetaan jo varhain hyvin selvä kuva siitä, minkälainen on hyvä uskovainen, ja lapsi joutuu kokemaan syyllisyyttä, koska hyvän uskovaisen kuva tuntuu olevan saavuttamattomissa. Useat haastateltavat olivat kokeneet syyllisyyttä siitä, etteivät olleet riittävän hyviä uskovaisia, ja he olivat eläneet lapsuutensa ja nuoruutensa tietoisina siitä, etteivät pääsisi paratiisiin. Lasten elämä yhteisöissä ei näiden puheiden perusteella vaikuta kovin huolettomalta eikä vapaalta. Lapsen on varmasti ahdistavaa joutua kantamaan syyllisyyttä ja huolta siitä, onko hän riittävän hyvä paratiisiin, jotta ei menehtyä perhettään ja muita läheisiään.

Haastateltavani kertoivat, että varsinkin Jehovan todistajien yhteisössä lapsia pyrittiin eristämään yhteisön ulkopuolisista lapsista. Haastateltavieni mukaan he eivät saaneet viettää aikaa maailmallisten lasten kanssa, ja heille opetettiin jo varhain, että Jehova tulee tappamaan kaikki koulutoverit, jotka eivät ole Jehovan todistajia. Miten väite koulutoverien lähestyvistä kuolemasta vaikuttaa lapseen? Haastateltavieni mukaan lapsilta ei sensuroida mitään, vaan pelottavimmatkin opit opetetaan jo aikaisin. Entiset Jehovan todistajat kertoivat, että lapsille on tehty oma kirja, jossa on hyvin havainnollisia kuvia siitä, kuinka Jehova tappaa kaikki maailmalliset. Myös entiset vanhoillislestadiolaiset kertoivat, että lapset joutuvat kuuntelemaan samat puheet kuin aikuisetkin. Haastateltavieni mukaan puheet saattavat olla hyvin pelottavia ja ahdistavia, eikä lapsi saa jälkeensä edes keskustella niistä, sillä puheiden kritisoinnista ei suvaita. Haastateltavieni kertoman perusteella syntyi kuva, että lapsille annetaan liian paljon tietoa, jota he eivät pysty käsittelemään millään tavalla.

Kasvatuksessa saatetaan käyttää pelottelua ja uhkailua keinona saada lapset käyttäytymään hyvin. Useimmiten lasten uhkailu näkyy kasvatuksessa esimerkiksi uhkana viikorahojen menetyksestä, mutta tutkimissani yhteisöissä uhka oli jumalan epäsuosioon joutuminen ja niin ollen ikuinen kuolema tai helvettiin joutuminen. Lapsille jumalan epäsuosioon joutuminen oli todellinen vaara ja sitä käytettiin haastateltavieni mukaan usein uhkana. Kuolemalla ja helvetillä pelotteleminen vaikuttavat kovilta kasvatuskeinoilta.

Entiset Jehovan todistajat kertoivat, että maailmanlopun odottaminen vaikuttaa myös muihin valintoihin. Jehovan todistajien oppien mukaan kouluttautuminen ei kannata, koska harmagedon tulee pian. Tällaiset rajoitteet vaikuttavat lasten itsemääräämisoikeuteen ja mahdollisuuteen vaikuttaa omaan tulevaisuuteen, ja ne sotivat lapsen oikeuksia vastaan. Eräs alaikäisenä avioitunut haastateltava kertoi halunneensa mennä nuorena naimisiin, jotta ehtisi harrastaa seksiä ennen maailmanloppua. Pelko, jossa yhteisön lapset elävät, vaikuttaa niihin suuriin valintoihin, jotka ovat merkittäviä tulevaisuuden kannalta. Haastateltavien kertoman perusteella syntyi kuva, että yhteisön lasten tulevaisuus ja elämänvaiheet päätetään heidän puolestaan.

Toinen ongelma lasten aseman kannalta näyttää olevan se, ettei ongelmista voida puhua. Haastateltavien mukaan ongelmiin haetaan apua ensisijaisesti uskonnon kautta, rukouksella ja lukemalla raamattua. Haastateltavani kertoivat, että apua ulkopuolelta kyllä saa hakea, mutta kaikki toivat esiin, ettei lapsi puhu ongelmistaan ulkopuolisille. Lapsille on pienestä pitäen opetettu, että heidän uskonsa on ainoa oikea, ja ulkopuolisia demonisoidaan. Tämä jo itsessään eriyttää yhteisöä yhteiskunnasta, koska esimerkiksi Jehovan todistajille opetetaan jo lapsena, että nykyinen yhteiskunta tuhoutuu pian, ja ainoastaan Jehovan todistajat selviytyvät. Näin ollen lapsi ei pysty puhumaan ongelmistaan ulkopuolisille. Sama asetelma näkyi myös kahden sosiaalityöntekijän asiakastapauksissa, joissa lapset eivät olleet kertoneet vuosia jatkuneesta hyväksikäytöstä kenellekään. Entiset jäsenet toivat esiin myös, ettei yhteisön sisälläkään pystytä puhumaan ongelmista, koska hyvän perheen kulisseeja on pidettävä yllä myös yhteisön sisällä.

Pohdittaessa lasten asemaa suhteessa yhteisöön on huomioitava myös, että perheiden sitoutuneisuus yhteisöön ja sen sääntöihin oletettavasti vaikuttaa lapsen asemaan. Haastateltavani eivät itse tuoneet tätä aspektia esiin lasten asemaan vaikuttavana tekijänä, mutta esimerkiksi entisillä Jehovan todistajilla oli osittain hyvin erilaisia kokemuksia

karttamisesta. Joidenkin eronneiden/erotettujen perheet eivät olleet karttaneet heitä, koska olivat yhteisön toiminnassa vain löyhästi mukana. Tämä osoittaa sen, että eri perheet soveltavat yhteisön sääntöjä eri tavalla riippuen siitä, kuinka vankasti he uskovat yhteisön oppeihin. Näin ollen on myös oletettavissa, että lapsen asema eroaa perheittäin. Jotkut vanhemmat saattavat haluta antaa lapsilleen vapauden itse valita uskontonsa, vapauden valita opiskelupaikka tai vapauden päättää keiden kanssa viettää aikaa. Toisaalta myös haastateltavat, jotka olivat kasvaneet ”liberaaleissa” perheissä, painottivat lapsen asemassa samoja asioita kuin ne haastateltavat, joiden alkuperäisperheessä oli noudatettu vankasti yhteisön oppeja. Voi olla, että lapsen asema on sitä huonompi, mitä kietoutuneempi lapsen perhe on yhteisöön ja sen oppeihin. Mikäli perhe ei ole kovin kietoutunut yhteisöön ja sen sääntöihin, lapsen asema voi olla hyvin samanlainen kuin valtavirran väestön perheissä. Näin ollen yhteisöön kuuluminen ei yksiselitteisesti tarkoita, että lapsen asema olisi todella huono.

Haastateltavat kertoivat, että yhteisöissä lastensuojelua yritetään ehkä välttää, koska asiakkuus leimaa henkilöitä yhteisön sisällä. Lastensuojelun asiakkuudella on yleensä negatiivinen leima, joka saattaa aiheuttaa asiakkuuden välttelemistä ylipäätään. Ero näyttää kuitenkin olevan siinä, että muussa maailmassa saatetaan ajatella lastensuojelun palveluja tarvitsevaa vanhempaa riittämättömäksi, mutta haastateltavien mukaan yhteisössä ajatellaan, ettei lastensuojelun apua tarvitseva vanhempi ole hyvä uskovainen.

Avun ensisijainen hakeminen uskonnon kautta näyttäytyy huolestuttavana myös terveydenhuollon asioissa. Muutamalla haastatellulla entisellä jäsenellä oli kokemusta siitä, että vaikeaa masennusta pyrittiin hoitamaan rukoilemalla, koska mielialalääkkeet saavat ihmisen unohtamaan jumalan. Kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet tapauksia, jossa terveydenhuoltoa laiminlyötiin uskonnollisin perustein. Kahden sosiaalityöntekijän asiakastapauksissa vanhemmat eivät olleet hoidattaneet lapsensa kehitysviivästymiä ja oppimisvaikeuksia, koska odottivat jumalan hoitavan ne aikanaan. Yhden sosiaalityöntekijän asiakasvanhemmat taas odottivat jumalan parantavan äidin mielen-terveysongelmat. Jehovan todistajilla terveydenhuollon laiminlyönti voi vaatia jopa ihmishenkiä, koska verensiirtoja ei hyväksytä. Jos lapselta pyritään kieltämään verensiirto, on lastensuojelun puututtava asiaan, ja verensiirto annetaan lapselle kielloista huolimatta. Miten se vaikuttaa lapseen, jos hän kokeekin olevansa huono uskovainen saatuaan uskonnon kieltämän verensiirron? Lapsella voi olla valmiiksi hirvittävä syyllisyys siitä, ettei hän ole riittävän hyvä uskovainen ja pelko siitä, ettei hän pääse paratiisiin.

Mitä verensiirron saaminen aiheuttaa lapsen psyykelle, kun hänen on annettu ymmärtää, ettei Jehova hyväksy sitä?

Vanhoillislestadiolaisissa perheissä lapsen asemaan vaikuttavat suuret perhekoot. Lapset joutuvat ottamaan vastuuta, joka heille ei kuulu. Suurissa perheissä vanhempien huomio ei voi riittää kaikille lapsille, eikä lapsilla ehkä ole turvallisia aikuiskontakteja. Lisäksi lapsen asema on hankala, jos vanhemmat eivät saa itse päättää milloin he ovat valmiita perustamaan perheen. Tämä näkyi myös yhden sosiaalityöntekijän asiakastapauksessa. Asiakkaiden yhteisössä oli myös ehkäisykielto, ja lapsia kuului syntyä perheeseen vuoden välein. Asiakasperheessä tämä johti siihen, että 2-vuotias joutui huolehtimaan 1-vuotiaasta. Sosiaalityöntekijän mukaan 2-vuotiaalla oli jo aikuisen vastuu, ja 2-vuotias oli muun muassa aiheuttanut tulipalon yrittäessään laittaa ruokaa. Se, että lapset joutuvat ottamaan liian suuren vastuun, vaarantaa kaikkien lasten turvallisuuden ja hyvinvoinnin. Vanhempaa lasta rasitetaan ikäkauteen sopimattomalla vastuulla ja nuorempi lapsi on riippuvainen hoitajasta, joka ei ole kykenevä huolehtimaan hänestä.

Haasteltavieni tuottaman tiedon valossa lapsen asema yhteisössä näyttäytyy huonona. Usko näyttää olevan yhteisössä ykkösasia, myös lapsiperheen vanhemmille. Prioriteetit ovat yhteisön sisällä hyvin erilaiset kuin lapsiperheissä yleensä, sillä tärkeintä ovat usko ja sen oppien mukaan eläminen. Lapsia pelotellaan yhteisössä, ja he joutuvat elämään syyllisyydessä ja ahdistuksessa. Lapsia pyritään eristämään, eikä heillä ole samoja mahdollisuuksia tehdä valintoja kuin yhteisön ulkopuolisilla. Asioista ei voi puhua, koska pelkona on syntiseksi leimautuminen. Lisäksi lapsi on yhteisön hierarkiassa alin, ja lasta voidaan helposti polkea. Tietysti lapsen asema riippuu myös perheestä, johon hän syntyy, mutta yhteisössä lapsen asema on haastateltavieni mukaan huono.

Hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelu suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä ovat olleet viime aikoina paljon esillä. Kaksi haastateltavaa toi esiin sen, että yhteisössä on helppo päästä lasten lähelle kaikkien ollessa veljiä ja siskoja, ja he uskoivat sen mahdollistavan hyväksikäytön. Muut haastateltavat eivät sitä maininneet. Oman tutkimusaineistoni valossa näyttää kuitenkin siltä, että yhteisön valtarakenteet ja asioiden käsittelykulttuuri saattavat altistaa lapsia hyväksikäytölle ja kaltoinkohtelulle. Tästä huolimatta ei ole syytä olettaa, että hyväksikäyttöä tapahtuisi suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä määrällisesti enemmän kuin valtaviirran väestön keskuudessa.

Kaikki hyväksikäyttöä kohdanneet haastateltavani kertoivat, että rikosoikeudellinen prosessi oli ohitettu ja kaikissa tapauksissa, joissa hyväksikäyttöä oli yhteisön sisällä käsitelty, myös uhrista oli tehty syyllinen. Jehovan todistajien keskuudessa uhrit olivat joutuneet oikeuskomiteoihin kertomaan tapahtuneesta, ja vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä asia oli hoidettu puhujan kanssa. Osaa uhreista oli rangaistu hyväksikäytöstä, yksi erotettiin yhteisöstä, yhden ystävä sai rangaistuksena vastauskiellon kokouksessa, yhtä oli kehoitettu pohtimaan omaa osallisuutta hyväksikäyttöön, ja yhdelle tehtiin selväksi, että hänet nähtiin syyllisenä hyväksikäyttöön. Näyttää siltä, että yhteisö ei ymmärrä, mikä on hyväksikäyttöä, ja yhteisön tapa kohdella uhria on todella vahingollinen, traumatisoiva ja nöyryyttävä. Uhrit eivät saa oikeutta ja heille uskotellaan, että he ovat osasyllisiä hyväksikäyttöön. Näiden toimintamallien valossa on syytä epäillä, että uhrit helposti vaikenivat hyväksikäytöstä, koska taakan kantaminen yksin voi olla helpompaa, kuin asioiden puiminen oikeuskomiteassa tai puhujan kanssa. Haastateltavani toivat esiin, ettei yhteisöjen keskustelukulttuuri yleensä ole avoin. Pelko rangaistuksista on varmasti myös suuri. Esimerkiksi Jehovan todistajan erottaminen rangaistuksena, tarkoittaa, että häntä kartetaan, ja hän menettää läheisensä ja entisen elämänsä. Myös entiset vanhoillislestadiolaiset pitivät anteeksiantokulttuuria asiana, joka aiheuttaa vaikenemista. Jos tekijä pyytää syntejään anteeksi, on hänelle annettava anteeksi ja vaiettava teoista. Esimerkiksi yksi haastateltavani nähtiin syntisenä ja huonona uskovaisena, kun hän ei suostunut antamaan hyväksikäyttäjänsä tekoja anteeksi. Tällöin asetelma kääntyi niin, että tekijä olikin uhrin toiminnan uhri.

Yksi hyväksikäytölle altistava tekijä on yhteisön tukahdutettu seksuaalisuus. Haastateltavani kertoivat, ettei ihmisen kuulu yhteisössä olla seksuaalinen ja seksuaalisuudesta tehdään erittäin paha asia. Näin ollen seksistä ei yhteisössä todennäköisesti juuri keskustella, eikä seksuaalisuuteen liittyvä ilmapiiri ole avoin. Lapsi tai nuori ei siis ehkä opi suojaamaan itseään epäterveeltä seksuaaliselta käytökseltä ja uhriksi joutumiselta samalla tavalla kuin nuoret yhteisön ulkopuolella. Jos yhteisössä ajatellaan, että kaikki seksuaalisuuteen liittyvä on paha ja huonoa, ei lapsi tai nuori ehkä erota normaalia seksuaalisuutta hyväksikäytöstä ja häntä vahingoittavasta toiminnasta. Jos kahden nuoren välinen, omasta tahdosta tapahtuva seksuaalinen kanssakäyminen nähdään samanlaisena syntinä kuin aikuisen alaikäiseen kohdistama hyväksikäyttö, normaalin ja epänormaalin raja saattaa hämärtyä, kuten Brusila ym. (2009) mainitsivat. Lisäksi lapsen alisteinen asema on riskitekijä kaltoinkohtelulle ja hyväksikäytölle. Lapsille on opetettu, että ai-

kuiset ovat oikeassa, ja heidän mielipiteensä ja tekonsa ovat oikeita. Näin ollen lapsen voi olla vaikea kyseenalaistaa aikuisen toimintaa, vaikka se vahingoittaisi lasta. Lapsen on vaikea asettua aikuista vastaan ja lähteä hakemaan oikeutta, koska hänen asemansa suhteessa aikuiseen on hyvin heikko.

Yhteisön tavat käsitellä hyväksikäyttöä poikkeavat yhteiskunnan normikäytännöistä. Alaikäisiä Jehovan todistajia veloitetaan menemään yksin vanhimmiston eteen ja kertomaan yksityiskohtaisesti kaikesta, mitä heille on tehty. Kuinka vahingollista on joutua kertomaan hyväksikäytöstä yksityiskohtaisesti henkilöille, jolla ei ole mitään koulutusta tai edellytyksiä ottaa vastaan tai ymmärtää tunneryöppyä, joka hyväksikäyttöön liittyy? Johtohenkilöiden reaktio asiaan saattaa olla syyllistäminen. Haastateltavieni mukaan hyväksikäytön uhria ei nähdä uhrina vaan syntiä tehneenä ihmisenä. Vaikuttaa siltä, että yhteisössä alaikäinen lapsi nähdään tasavertaisena seksuaalisena toimijana aikuisen hyväksikäyttäjän rinnalla. Jos vanhimmisto pitää lasta osasyllisenä hyväksikäyttöön, on heidän käsityksensä lapsen seksuaalisesta kehityksestä puutteellinen. Seksuaalisuuden korostunut tabuluonne saattaa vaikuttaa siihen, että myös lapsen normaali seksuaalinen kehitys nähdään pahana ja syntisenä, ja niin ollen myös lasta saatetaan pitää syyllisenä hyväksikäyttöön. Margaret Kennedyn (2000, 137–139) mukaan lapsia painostetaan vaikeanomaan hyväksikäytöstä painottamalla syntiä. Yhteisön johdon tapa painottaa syntiä saattaa aiheuttaa vaikenemista.

Merja Laitinen (2012, 158–159) puhuu hoivaavasta vallasta, jolloin katsotaan, että hyväksikäyttö on molemminpuolinen rakkaudenosoitus. Haastateltavien mukaan yhteisön johto osallistuu hoivaavaan valtaan, sillä hyväksikäytön nähdään tapahtuvan molemminpuolisesta synnistä. Lisäksi yhteisössä oli huomattavissa uhriuttavaa valtaa, joka Laitisen mukaan tuottaa salaisuuden, jota vahvistetaan häpeän ja syyllisyyden tunteilla. Yhteisössä nämä tunteet saattavat olla vielä voimakkaammat, sillä yhteisö pyrkii syyllistämään myös uhreja, joita pidetään syntisinä. Näin ollen hyväksikäytetty tuntee olevansa syntinen ja paha. Karin Persson (2007) mainitsi myös, että jos lapsi ei saa puhua hyväksikäytön traumasta, trauma kääntyy sisäänpäin. Tämäkin riski yhteisöissä on.

Haastateltavat entiset Jehovan todistajat kertoivat, että Jehovan todistajat noudattavat mieluummin raamattua kuin lakeja, jos niiden välillä on ristiriita. Tämä näkyy haastateltavien mukaan muun muassa lasten pahoinpitelyssä. Se, että yhteisö oikeuttaa uskollaan omaa laitonta toimintaansa, joka vahingoittaa lapsia, on hyvin huolestuttavaa. Yhteisöil-

le on tehtävä selväksi, miten lasten pahoinpitely lapsiin vaikuttaa ja kerrottava, ettei lakeja voi rikkoa raamatun ja lakien ristiriitoihin vedoten.

Yhteisössä voidaan havaita kaltoinkohtelulle altistavia tekijöitä: epätietoa kaltoinkohtelun luonteesta, tapaa käsitellä asioita, jäsenten eristämistä ulkopuolisista, lapsen alisteista asemaa sekä tukahdutettua seksuaalisuutta. Yhteisöjen käsittelykulttuuri vaikuttaa siihen, etteivät tekijät joudu vastuuseen teoistaan, yhteisö saattaa oikeuttaa esimerkiksi lasten pahoinpitelyä raamatun lauseilla, eikä yhteisö ymmärrä, mitä pahoinpitely on tai mitä se lapselle aiheuttaa. Lapsen on vaikea kyseenalaistaa aikuisten toimintaa alisteisen aseman vuoksi, ja yhteisö saattaa asettua hierarkiassa korkeamman aikuisen puolelle. Uhrin eivät ehkä pysty puhumaan kokemuksistaan yhteisön ulkopuolisille, koska heitä on eristetty, eikä yhteisössä kasvavalla lapsella tai nuorella välttämättä ole käsitystä normaalista seksuaalisuudesta.

Myös haastatteleman lastensuojelun sosiaalityöntekijät pitivät lasten asemaa yhteisöissä huonona. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tunsivat asiakkaidensa yhteisötaustan tehneen työskentelystä haastavampaa. Kaikki työntekijät kokivat, että luottamuksellisen asiakassuhteen luominen oli yhteisöön kuulumisen vuoksi haastavaa ainakin toisen vanhemman kanssa. Yksi sosiaalityöntekijä oli osittain hyvin eri mieltä kuin muut sosiaalityöntekijät ja entiset jäsenet. Kaksi sosiaalityöntekijää oli sitä mieltä, että työskentelyn kannalta olisi hyvä tuntea yhteisön kulttuuria, ja molemmat tunsivat kaivanneensa lisätietoa yhteisöstä. Myös kaikki entiset jäsenet puhuivat laajan tiedon puolesta. Yksi sosiaalityöntekijä ajatteli, ettei tarvinnut yhteisöstä tietoa ja koki lastensuojelulain määrittävän työskentelyä niin paljon, ettei yhteisötaustaa voi huomioida. Tutkijoiden mukaan ja entisten jäsenten haastattelujen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että työntekijän olisi hyvä tietää yhteisöstä ainakin ne seikat, jotka vaikuttavat lapsen asemaan.

Tutkimukseni mukaan lastensuojelussa on havaittavissa erityispiirteitä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Haastateltavien mukaan perheiden näennäisen hyvän ulkokuoren taakse on vaikea nähdä, ja lapset on opetettu vaikenemaan ikävistä asioista. Tämä tekee lastensuojelun sosiaalityöstä vaikeampaa. Yhteisöissä lastensuojelu saatetaan nähdä merkityksettömänä suhteessa uskontoon ja jumalaan, ja työntekijällä ja asiakkaalla voi näin ollen olla hyvin erilaiset näkemykset. Lisäksi luottamuksellisen asiakassuhteen luominen voi tuottaa vaikeuksia. Tutkimukseni mukaan nämä erityispiirteet olisi huomioitava työskentelyssä, ja yhteisön oppeihin olisi hyvä

perehtyä. Kirjallisuuskatsauksessa kävi ilmi, että työntekijä saattaa tehdä vääriä johtopäätöksiä, jos ei tunne kulttuuria. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden olisi tutkimukseni mukaan hyvä huomioida lastensuojeluun vaikuttavat asiat ja pyrittävä ymmärtämään yhteisön mahdollisia vaikutuksia lapseen. Näin lastensuojelu voi auttaa lasta parhaalla mahdollisella tavalla.

Yhteisöön tutustuminen voi auttaa lastensuojelua kehittämään tehokkaampia keinoja lasten auttamiseksi. Yksi sosiaalityöntekijä oli hyvin vahvasti sitä mieltä, ettei tarvinnut mitään tietoa yhteisöstä ja sen kulttuurista, ja hän halusi pysytellä lastensuojelun asiakkuudessa. Johanna Hurtigin (2011, 119) mukaan vääränlainen kulttuurisensitiivisyys johtaa siihen, ettei asiakasta ymmärretä kokonaisvaltaisesti. Margaret Kennedyn mukaan työntekijöiden on osattava ottaa huomioon lapsen uskonto, sillä muuten työskentelystä saattaa koitua haittaa esimerkiksi hyväksikäytön uhrille. Myös Kirsi Juhila (2005, 108–110) totesi, että jos asiakkaiden eroja ei huomata, ei nähdä myöskään heidän erityistarpeitaan. Juhilan mukaan erot ovat kohtaamisissa läsnä, vaikka niitä ei huomioitaisikaan. Myös Talentian ammattieettisen ohjeiston mukaan asiakas on kohdattava huomioiden kaikki elämänalueet. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että asiakkaan kanssa työskenneltäessä on huomioitava myös yhteisöön kuuluminen. Yhteisötausta ei tietenkään saa vaikuttaa sosiaalityöntekijän työskentelyyn eriarvottavasti, mutta asiakkaan kokonaisvaltainen huomioiminen saattaa vaikuttaa siihen, että työntekijä ymmärtää asiakasta ja hänen tilannettaan paremmin. Työskentely ja ratkaisujen löytäminen voi olla helpompaa ja asiakas tuntee tulevansa kuulluksi.

Kaksi sosiaalityöntekijää totesi, ettei asiakkaan uskonto saisi vaikuttaa työskentelyyn millään tavalla. Uskontoon kuuluminen ei saa vaikuttaa asiakkaan kohteluun, mutta olisi kuitenkin hyvä nähdä yhteisöön kuuluminen lapsen elämään vaikuttavana tekijänä. Esimerkiksi maahanmuuttajatyössä painotetaan usein sitä, että perheen kulttuuria on ymmärrettävä jossain määrin, joten miksei sitten uskonnollisia yhteisöjä kohdattaessa? Voi olla, että uskonto nähdään niin henkilökohtaisena asiana, ettei siitä keskustelemista pidetä asiallisena, ja niin ollen saatetaan tuottaa vääränlaista kulttuurisensitiivisyyttä. Jos uskonto ja yhteisöön kuuluminen vievät suurimman osan perheen ajasta, on kyseenalaista sivuuttaa ja jättää se huomioimatta. Varsinkin entiset jäsenet olivat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijän on tunnettava yhteisön kulttuuria ainakin siinä määrin, että hän ymmärtää lapsen asemaa ja osaa huomioida työskentelyssään ne asiat, joita hänen ilman kulttuurin tuntemusta on vaikea tietää.

Kaksi sosiaalityöntekijää mainitsi tarpeen konsultoida asiantuntevaa tahoja neutraalin faktatiedon saamiseksi yhteisöjä kohdattaessa. Yksi sosiaalityöntekijä toivoi, että jokin asiantunteva taho osaisi ilmaista asiat tavalla, jonka asiakasperheen isä ymmärtää ja ottaa vastaan. Kahden sosiaalityöntekijän kuvauksissa tuli usein esiin se, ettei yhteisymmärrystä löytynyt suurien kulttuurierojen vuoksi. Heikki Nenosen (2012, 147) mukaan yhteisön jäsenten usko omaan korkeaan moraaliinsa saattaa aiheuttaa ristiriitoja tilanteessa, jossa ulkopuolisen tulisi neuvoa yhteisön jäsentä. Yhden sosiaalityöntekijän asiakastapauksessa ongelma oli ollut juuri tämä.

Sosiaalityöntekijöiden ideat konsultoitavasta asiantuntijatahosta kuulostavat tarpeellisilta ja kehityskelpoisilta. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat periaatteessa, sillä kannalla että yhteisöjen kohtaamisessa on kehittämistarpeita. Yksi sosiaalityöntekijöistä mainitsi kuitenkin, että yhteisöt ovat marginaali-ilmio, ja hän kyseenalaisti kehittämistarpeet. Sosiaalityöntekijät saavat lastensuojelussa paljon koulutusta muun muassa seksuaalisen hyväksikäytön ja muiden marginaali-ilmioiden kohtaamiseen, joten mielestäni voisi olla tarpeellista kehittää väliintuloja myös yhteisöihin liittyvissä marginaali-ilmioissa. Yhteisöissä elää kuitenkin paljon alaikäisiä lapsia.

Jäin pohtimaan joka tapauksessa, miksi yhden sosiaalityöntekijän mielipiteet ja kokemukset erosivat niin huomattavasti kaikkien muiden haastateltavien näkemyksistä. Mietin paljon, mistä näin erilaiset katsantokannat voivat johtua ja totesin kahden muun sosiaalityöntekijän toimineen lastensuojelussa jo pitkään ennen yhteisöön kuuluvan asiakasperheen kohtaamista. Eri mieltä oleva sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa aloittaneensa työt lastensuojelussa melko vähän aikaa ennen kohdattua asiakastapausta, mikä ehkä saattoi vaikuttaa lastensuojelulain painottamiseen. Aloitteleva työntekijä ehkä kiinnittyy lujemmin lastensuojelulakiin, joka määrittää ja ohjaa työskentelyä, kun taas työkokemusta karttuessa henkilö näkee myös asiakkaiden taustat vaikuttavina tekijöinä. Lastensuojelulaki tietysti määrittää ja ohjaa kaikkien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työskentelyä, mutta aloitteleva työntekijä hakee ehkä laista enemmän tukea. Tietysti jokainen työntekijä käsittää työnsä omalla tavallaan ja suhtautuu siihen myös eri lailla, eikä työkokemus ole tässä välttämättä ratkaiseva tekijä.

Uskon, että sosiaalityöntekijöiden ja yhteisön lapsen yhteisen kielen löytäminen voi olla vaikeaa. Esimerkiksi Jehovan todistajilla on hyvin paljon sanoja, joita käytetään heidän arkikielessä, ja joita ulkopuolisen on vaikea ymmärtää. Jo se että muista Jehovan todis-

tajista puhutaan veljinä ja siskoina saattaa aiheuttaa hämmennystä ihmiselle, joka ei ymmärrä puhetapaa. Haastateltavistani yhdeksän kymmenestä haastateltavasta oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijällä on oltava yhteisöstä tietoa, jotta työskentely onnistuu. Myös referoimani tutkijat ovat tätä mieltä. Näyttääkin siltä, että työntekijän on tunnettava lapsen asemaan vaikuttavaa kulttuuria, jotta hän voi työskennellä lapsen kanssa parhaalla mahdollisella tavalla.

Tutkimuksessani lasten asema suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä vaikutti huonolta. Lapsilla ei ole samoja mahdollisuuksia kuin yhteisön ulkopuolisilla lapsilla, ja he ovat hierarkiassa alimpia. Tutkimustuloksia ei voi yleistää kattamaan kaikkia suljettuja uskonnollisia yhteisöjä, mutta niissä yhteisöissä, joissa lapsen asema on yhteisön rakenteen takia alisteinen, lapsen asema on heikko. Tutkimukseni mukaan tietyt piirteet yhteisöissä saattavat altistaa lasten kaltoinkohtelulle: yhteisön tavat käsitellä asioita yhteisön sisällä, uhrien syyllistäminen, asioista vaikeneminen, tukahdutettu seksuaalisuus, lasten alisteinen asema ja epätieto kaltoinkohtelun luonteesta. Tutkimukseni mukaan lastensuojelussa on havaittavissa erityispiirteitä suljettujen uskonnollisten yhteisöjen kanssa työskenneltäessä. Erityispiirteitä ovat muun muassa haasteet asiakassuhteessa, lähtökohtaisesti erilaiset näkemykset, uskonnon painottuminen ja lastensuojelun merkityksettömyys. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät välttämättä tarvitse erityisosaamista yhteisöjä kohdattaessa, mutta he tarvitsevat tietoa yhteisön kulttuurista ja sen vaikutuksista lapsiin. Laajan tiedon kautta yhteistyö ja ymmärrys saattavat myös helpottaa. Lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin olisi hyvä kehittää niin, että lastensuojelun työntekijöillä olisi mahdollisuus laajempaan tietoon yhteisöistä. Olisi hyvä jos lastensuojelulla olisi mahdollisuus konsultoida jotain asiantuntevaa tahoa, joka tarjoaisi neutraalia faktatietoa yhteisöstä, jotta sosiaalityöntekijä saisi luotettavaa informaatiota yhteisön kulttuurista. Käsitykseni mukaan oikea informaatio saattaa vaikuttaa myös siihen, missä määrin yhteisötaustainen asiakas tuntee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi.

Lasten asemaa suomalaisissa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä on tutkittu hyvin vähän. Pro gradu -tutkielman tulokset ovat aina melko suppeat, ja vaikka kymmenen haastateltavaa on pro gradu -tutkielmassa paljon, se on laajemmassa yhteydessä vähän. Haastateltavat myös valikoituivat tietyin kriteerein, ja tutkimustulokset kuvaavat ainoastaan heidän kokemuksiaan. Aihetta olisi siis syytä tutkia Suomessa perusteellisemmin ja laajemmin nimenomaan lastensuojelullisesta näkökulmasta, sosiaalityön tutkimuksen keinoin. Lastensuojelu on ainoa viranomaistaho, joka pystyy puuttumaan lasten olosuh-

teisiin yhteisöissä, joten laajempi tutkimus lasten olosuhteista on tarpeen, jotta lastensuojelu saa kattavampaa tietoa tärkeästä aiheesta. Laajemman tiedon myötä lastensuojelliset väliintulot yhteisöihin voisivat olla myös helpompia lasten sekä heidän perheidensä kannalta. Näin ollen lasten asemaa yhteisöissä voitaisiin myös pyrkiä parantamaan.

LÄHTEET

Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008.

Antikainen, Jorma 1994. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö – Ammatilliset haasteet ja työorientaatiot. Helsinki: STAKES tutkimuksia 46.

Arasola, Kai 1995. Suomen adventtikirkko. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 110–114.

Bardin, Livia 2009. Recognizing and Working with an Underserved Culture: Child Protection and Cults. *Journal of Public Child Welfare* 2009 (3), 114–138.

Bottoms, Bette L. & Shaver, Phillip R. & Goodman, Gail S. & Qin, Jianjian 1995. In the Name of God: A Profile of Religion-Related Child Abuse. *Journal of Social Issues* 1995 (2), 85–111.

Bourlet, Chris & Miller, Hannah 2005. Act of Faith? *Community Care* 2005 (1580), 30–31.

Brusila, Pirkko & Hyvärinen, Salla & Kallio, Maaret & Porras, Kirsi & Sandberg, Tarja 2009. Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Helsinki: Väestöliitto.

Child maltreatment 2010. WHO. Saatavilla [www-muodossa: http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/](http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/) Haettu 12.5.2012

Coates, Dominiek D. 2011. Counselling former members of charismatic groups: considering pre-involvement variables, reasons for joining the group and corresponding values. *Mental Health, Religion & Culture* 14 (3), 191–207.

Dobash, Russel P. & Carnie, James & Waterhouse, Lorraine 2003. Lasten hyväksikäyttäjät. Tunnistaminen ja reaktiot. Teoksessa Waterhouse, Lorraine (toim.) 2003. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja hyväksikäyttäjät. Suomi: Oy UNIpress Ab, 119–144.

Galanter, Marc 1999. *Cults: Faith, healing and coercion*. Oxford: Oxford University Press.

Gilligan, Philip 2009. Considering Religion and Beliefs in Child Protection and Safeguarding Work: Is Any Consensus Emerging? *Child Abuse Review* 2009 (18), 94–110.

Heino, Harri 1995. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 122–126.

Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hurtig, Johanna 2012. Usko ja uskonyhteisö väkivallan tapahtumaympäristönä. Teoksessa Hurtig, Johanna & Leppänen, Mari (toim.) 2012. Maijan tarina. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Helsinki: Kirjapaja, 118–145.

Hurtig, Johanna 2011. Loukattu lapsuus. Teoksessa Kouros, Kristiina (toim.) 2011. Iloisen talon kellareissa. Helsinki: Into kustannus, 107–136.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino

Järvå, Håkan (toim.) 2009. Sektsjuka – Bakgrund – uppbrott – behandling. Malmö: Holmbergs.

Kangas, Urpo 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 105–114.

Kennedy, Margaret 2000. Christianity and Child Sexual Abuse – the Survivors' Voice Leading to Change. Child Abuse Review 2000 (9), 124–141.

Kirkkolaki 1993/1054

Kouros, Kristiina 2011. Johdanto. Teoksessa Kouros, Kristiina (toim.) 2011. Iloisen talon kellareissa. Helsinki: Into kustannus, 5–14.

Kouros, Kristiina 2011. Kuka on vastuussa? Teoksessa Kouros, Kristiina (toim.) 2011. Iloisen talon kellareissa. Helsinki: Into kustannus, 137–146.

Lagerspetz, Eerik, 1998. Yhteisö, laki ja poliittinen velvoite. Teoksessa Kotkavirta, Jussi & Laitinen, Arto (toim.) 1998. Yhteisö: filosofian näkökulmia yhteisöllisyyteen. Jyväskylä: SoPhi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 16, 164–176.

Laiho, Mari (toim.) 2007. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat – Moniammatillinen yhteistyö. Forssa: Pelastakaa Lapset ry.

Laitinen, Merja 2012. Seksuaalisen hyväksikäytön tiedetyksi tuleminen. Teoksessa Hurtig, Johanna & Leppänen, Mari (toim.) 2012. Maijan tarina. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Helsinki: Kirjapaja, 156–168.

Laitinen, Merja 2004. Häväistyt ruumiit, rikutut mielet. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna 2007. Varjojen jäljillä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) 2007. Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 192–198.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus 15 (4), 316–332.

Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna 2011. Eettiset haasteet lastensuojelutyön sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) 2011. Jyväskylä: PS-kustannus. 163–187.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785.

Lalich, Janja 2008. The Violent Outcomes of Ideological Extremism: What Have We Learned Since Jonestown? *Cultic Studies Review* 8 (3), 281–302.

Lalich, Janja 2004. *Bounded choice: True believers and charismatic commitment*. Berkeley: University of California Press.

Lapintie, Kimmo 1998. Asuinyhteisö utopiana. Teoksessa Kotkavirta, Jussi & Laitinen, Arto (toim.) 1998. *Yhteisö: filosofian näkökulmia yhteisöllisyyteen*. Jyväskylä: SoPhi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 16, 265–280.

Lastensuojelulaki 2007/417

Lauerma, Hannu 2007. Usko, toivo ja huijaus – Rohkaisusta johdattelun kautta psykoterroriin. Helsinki: Duodecim.

Lehtonen, Heikki 1990. *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.

Leinonen, Veikko 1995. Jehovan todistajat. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina (toim.) 1995. *Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka*. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 78–84.

Lewis Arredondo, Tamara N. 2008. Toward a Viable Policing Model for Closed religious Communities. *American Journal of Criminal Law* 35 (2), 107–144.

Malcarne, Vanessa L. & Burchard, John D. 1992. Investigations of Child Abuse/ Neglect Allegations in Religious Cults: A Case Study in Vermont. *Behavioral Sciences and the Law* 10 (), 75–88.

Martin, John Levi & Van Gunten, Tod & Zablocki, Benjamin D. 2012. Charisma, Status, and Gender in Groups With and Without Gurus. *Journal for the Scientific Study of Religion* 51 (1), 20–41.

Metsämuuronen, Jari 2009. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Oy.

Metsämuuronen, Jari 2008. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: International Methelp Ky.

Murken, Sebastian & Namini, Sussan 2007. Childhood Familial Experiences as Antecedents of Adult Membership in New Religious Movements. A Literature Review. *Nova Religio: The journal of Alternative and Emergent Religions* 10 (4), 17–37.

Nenonen, Heikki 2012. Omakohtainen usko, yhteinen omatunto? Teoksessa Hurtig, Johanna & Leppänen, Mari (toim.) 2012. *Maijan tarina. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana*. Helsinki: Kirjapaja, 146–155.

Nylund, Karl-Erik 1998. Att leka med elden – om livet på sektens villkor. Stockholm: Sellin & Partner & Bok.

Parrish, Margarete 2010. Social Work Perspectives on Human Behaviour. Berkshire: Open University Press.

Persson, Karin 2007. Relation och trauma – en bruksbok om mötet mellan hjälpare och offer för våld och övergrepp i nära relationer. Klintehamn: Krilon.

Perttula, Juha 2007. Yksilön ja yhteisön vaikea suhde. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) 2007. Pahan kosketus. Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–167.

Rikoslaki 1889/39

Roto, Pekka 1995. Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 95–103.

Schwartz, Lita Linzer & Kaslow, Florence W. 2001. The Cult Phenomenon: A Turn of the Century Update. *The American Journal of Family Therapy* 29 (1), 13–22.

Sorri, Hannu 1995. Uskonnollisuus ja mielenterveys tutkimuksessa. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 57–62.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, ammattieettinen lautakunta 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka – Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia.

Suomen perustuslaki 1999/731.

Swantko, Jean A. 2000. The Twelve Tribes' Communities, the Anti-Cult Movement, and Government's Response. *Social Justice Research* 12 (4), 341–364.

Söderholm, Annlis 2004. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitielä, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 10–14.

Toikko, Timo 2009. Tapauskohtainen sosiaalityö. Teoksessa: Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) 2009. Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Upanne, Mauri 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa: Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 341–345.

Uskonnonvapauslaki 2003/453.

Vaarallinen lahkko. Muutos 1/2004, 12.

Vilkkä, Hanna 2011. Seksuaalinen häirintä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virkamäki, Pekka 1995. Krishna-liike. Teoksessa Heino, Harri & Lahti, Pirkko & Salonen, Kristina 1995. Uskonnon kahdet kasvot - Mielenterveyden tuki vai taakka. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 90–94.

Väestö uskonnollisen yhdyskunnan mukaan 2003–2010. Tilastokeskus. Saatavilla www-muodossa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_tau_008_fi.html Haettu 23.7.2012.

Väestö uskonnollisen yhdyskunnan, iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2010. Tilastokeskus. Saatavilla www-muodossa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2009/01/vaerak_2009_01_2010-09-30_tau_007_fi.html Haettu 23.7.2012.

Väkivallan muodot ja rikoslaki. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Saatavilla www-muodossa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vakivallanmuodot/> Haettu 23.3.2011

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948.

YK:n julistus kaikenlaiseen uskontoon ja vakaumukseen kohdistuvan suvaitsemattomuuden ja diskriminoinnin poistamiseksi, 1981.

YK:n lasten oikeuksien sopimus, 1989.

LIITTEET

LIITE 1 Suljettujen uskonnollisten yhteisöjen entisten jäsenten haastattelupyyntö

Olen Itä-Suomen yliopiston maisterivaiheen sosiaalityön opiskelija ja etsin vapaaehtoisia haastateltavia tutkimushaastatteluun. Kyseessä on sosiaalityön pro gradu -tutkielmani, jonka työnimi on ”lasten asema ja lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä.” Tutkimus toteutetaan Itä-Suomen yliopiston, Kuopion kampuksen yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Tutkimuksen tarkoitus on tutkia lasten asemaa yhteisön entisten jäsenten näkökulmasta. Haastattelujen kautta pyrin selvittämään, miten entiset jäsenet kokevat lasten aseman uskonnollisissa yhteisöissä, ja miten lapsia yhteisöissä kohdellaan. Haastattelussa käsitellään haastateltavan omia kokemuksia yhteisöstä. Haastateltavan kokemuksia käytetään selvittämään lasten asemaa suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä ja selvittämään tarvetta kehittää lastensuojelua yhteisöjen kanssa työskennellessä. Haastateltavaksi etsin henkilöitä, jotka ovat kuuluneet johonkin suljettuun uskonnolliseen yhteisöön, ja haluavat jakaa kokemuksiaan.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja se kestää noin tunnin ja nauhoitetaan myöhempiä litterointia varten. Litteroinnin yhteydessä haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien muiden henkilöiden nimet muutetaan peitenimiksi. Äänite tuhoetaan litteroinnin valmistuttua ja litteroitu aineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusjulkaisussa ei mainita haastateltavien nimiä. Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisuissa tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Haastatteluun suostuminen on vapaaehtoista ja haastateltavilla on myös oikeus perua jo antamansa lupa tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Haastattelut toteutetaan haastateltavalle sopivassa paikassa haastateltavalle sopivaan aikaan.

Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa kokemuksista lasten asemasta suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Tutkimuksessa haastatellaan myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja selvitetään heidän kokemuksiaan työskentelystä yhteisön jäsenten kanssa. Aihetta ei ole Suomessa tutkittu juuri lainkaan, joten aiheesta on tärkeä saada tutkimustietoa.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani puhelimitse tai sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Auri Bützow

LIITE 2 Sosiaalityöntekijöiden haastattelupyyntö

Olen Itä-Suomen yliopiston maisterivaiheen sosiaalityön opiskelija ja etsin vapaaehtoisia sosiaalityöntekijöitä tutkimushaastatteluun. Kyseessä on sosiaalityön pro gradu – tutkielmani, jonka työnimi on ”lasten asema ja lastensuojelun erityispiirteet suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä.” Tutkimus toteutetaan Itä-Suomen yliopiston, Kuopion kampuksen yhteiskuntatieteiden laitoksella. Tarkoitus on tutkia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia suljettuihin uskonnollisiin yhteisöihin liittyvistä lastensuojelutapauksista. Tutkimuksen tavoite on selvittää miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat kokeneet väliintulot suljettuihin uskonnollisiin yhteisöihin ja miten yhteistyö yhteisöjen jäsenten kanssa on sujunut. Suljetuksi uskonnolliseksi yhteisöksi määritellään yhteisö, joka täyttää tietyt kriteerit. Näitä kriteereitä ovat esimerkiksi, että yhteisön uskonto eroaa valtavirran uskonnosta ja ulkopuolisiin suhtaudutaan yleensä kielteisesti. Yleensä suljetut uskonnolliset yhteisöt vaativat vahvaa sitoutumista jäseniltään. Tutkimus ei kohdistu yksittäisiin sosiaalityöntekijöihin ja heidän asiakkaisiin, vaan yleisesti sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin mahdollisuuksista puuttua ja tehdä väliintuloja lastensuojelullisissa ongelmissa, jotka liittyvät suljettuihin uskonnollisiin yhteisöihin.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja se kestää noin tunnin ja nauhoitetaan myöhempiä litterointia varten. Litteroinnin yhteydessä haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien muiden henkilöiden nimet muutetaan peitenimiksi ja haastateltavien nimi- ja osoitetiedot hävitetään. Äänite tuhotaan litteroinnin valmistuttua ja litteroitu aineisto tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusjulkaisussa ei mainita haastateltavien nimiä. Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisuissa tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Haastatteluun suostuminen on vapaaehtoista ja haastateltavilla on myös oikeus perua jo antamansa lupa tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Haastattelut toteutetaan haastateltavalle sopivassa paikassa haastateltavalle sopivaan aikaan.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani puhelimitse tai sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Auri Bützow

Lisätietoja tutkimuksesta

Viime aikoina mediassa on ollut paljon keskustelua lasten asemasta suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Paljon on myös puhuttanut ulkopuolisten viranomaistahojen mahdollisuus puuttua yhteisön sisällä tapahtuviin asioihin. Aihe on ajankohtainen ja siksi haluan tutkia sitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat kohtaamiset yhteisöjen jäsenten kanssa. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen kautta on tarkoitus selvittää:

- Erosiko työskentely valtavirran väestön kanssa työskentelystä?
- Miten asiakassuhde kehittyi työskentelyn aikana?
- Olisiko työntekijä kaivannut enemmän tukea työskentelyyn asiantuntevalta taholta?
- Pitäisikö lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin kehittää jollain tavalla?
- Miltä lasten asema työntekijän näkökulmasta näyttäytyi?

Tutkimuksessa haastatellaan lisäksi myös suljettujen uskonnollisten yhteisöjen entisiä jäseniä.

LIITE 3 Teemahaastattelun runko yhteisöjen entisten jäsenten haastatteluun

1. Taustatiedot

- mihin yhteisöön kuuluit?
- kuinka kauan olit mukana?
- miten liityit yhteisöön?
- milloin ja miksi erosit/erotettiin?

2. Yhteisö

- Minkälainen yhteisö on rakenteeltaan?
- Kuinka hierarkkinen yhteisö on? Kuka käyttää valtaa?
- Minkälainen on tavallisen jäsenen asema?
- Koetko, että yhteisö on suljettu?

3. Lasten asema

- Minkälaisena sinä olet kokenut lapsen aseman yhteisössä?
- Tuntuuko sinusta, että lapsi voisi kertoa huolistaan yhteisön ulkopuolisille henkilöille?
- Voidaanko lapsi erottaa yhteisöstä? Miten hänen käy, jos erotetaan?
- Pelotellaanko lapsia uskontoon liittyvillä asioilla?

4. Yhteisön aatteet ja periaatteet

- Koetko, että yhteisössä pyritään oikeuttamaan tekoja vetoamalla uskontoon?
- Painotetaanko yhteisössä syntiä? Saattaako se aiheuttaa vaikenemista?
- Tuottaako yhteisö mielestäsi asioista vaikenemista?
- Minkälainen suhtautuminen yhteisössä on anteeksiantoon ja anteeksi pyytämiseen?
- Voiko seurakunta antaa uhrin puolesta anteeksi?
- Saako ongelmiin tai kriiseihin hakea maallista tukea tai apua yhteisön ulkopuolelta?

- Miten yhteisössä suhtaudutaan seksuaalisuuteen?

5. Lastensuojelun asema

- Miten yhteisön sisällä suhtaudutaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin?
- Tarvitsevatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät jonkinlaista erityisosamista työskennellessään yhteisön jäsenten kanssa?

6. Yhteisöt mediassa

- Mitä mieltä olet yhteisöjen saamasta huomiosta ja viimeaikaisesta keskustelusta sekä lehtikirjoittelusta?

7. Hyvät puolet

- Mitä hyviä puolia yhteisössä ja yhteisöllisyydessä mielestäsi on?
- Kerro, mitä myönteistä olet saanut yhteisöstä elämääsi.

LIITE 4 Teemahaastattelun runko sosiaalityöntekijöiden haastatteluun

1. Yleisesti kohdatusta tapauksesta ja sen taustoista
2. Yhteisön kohtaamiseen liittyvät asiat ja valmistautuminen
  - Tiesitkö yhteisöön kuulumisesta ennen kuin tapasit perheen?
  - Olitko jollain tavalla valmistautunut yhteisön kohtaamiseen? Millä tavalla?
  - Erosiko työskentely valtavirran väestön kanssa työskentelystä? Millä tavalla?
3. Asiakassuhteen kehittyminen
  - Miten asiakassuhde kehittyi työskentelyn aikana?
  - Erosiko luottamuksellisen suhteen luomisen haastavuus muiden asiakkaiden kanssa työskentelystä? Miten?
  - Kertoiko asiakas avoimesti asioistaan ja yhteisöön kuulumisesta?
4. Haasteellisuus
  - Oliko työskentely jostain syystä haastavampaa? Millä tavalla? Miksi?
  - Vaikuttiko yhteisöön kuuluminen työskentelyyn jollain tavalla? Millä tavalla?
  - Perusteliko asiakas jotain toimintaansa yhteisöön kuulumisella?
5. Aikaisempi kokemus ja tieto
  - Oliko sinulla aikaisempaa tietoa yhteisöstä ja sen ”kulttuurista”? Mitä tietoa?
  - Olisitko kaivannut lisätietoa yhteisöstä? Minkälaista
  - Aiotko jatkossa valmistautua jotenkin jos kohtaat samankaltaisen tapauksen? Miten?

6. Tuki tilanteissa

- Olisitko kaivannut enemmän tukea työskentelyyn asiantuntevalta taholta? Minkälaista? Kuka sitä olisi voinut tarjota?
- Olisitko kaivannut lisätietoa yhteisöstä?

7. Lasten asema

- Miltä lasten asema yhteisössä näyttäytyi?
- Erosiko lasten asema yhteisössä mielestäsi valtavirran väestön lasten asemasta?

8. Kehittämistarpeet

- Pitäisikö lastensuojelun väliintuloja yhteisöihin mielestäsi kehittää jollain tavalla?
- Pitäisikö sosiaalityöntekijöiden tuottaa aiheesta lisää tietoa?

LIITE 5 Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Osallistun Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen, sosiaalityön opiskelijan Auri Bützowin pro gradu -tutkielmaan liittyvään haastatteluun. Suostun haastattelututkimukseen, jossa kerätään kokemuksia lasten asemasta ja lastensuojelun erityispiirteistä suljetuissa uskonnollisissa yhteisöissä. Haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan analysointia varten. Äänitettyä haastattelua ja haastattelusta tehtyjä muistiinpanoja käsitellään luottamuksellisesti eikä henkilöllisyyteni niiden analysoinnissa tai lopullisessa tutkimusraportissa tule esille. Tiedän, että kommenttejani voidaan käyttää aineiston esittelyssä, mutta henkilöllisyyttäni tai muita tietoja, joista minut voisi tunnistaa, ei tuoda esille.

Tutkielmaan liittyvä teemahaastattelu toteutetaan helmi-elokuussa 2012. Haastattelut käsitellään luottamuksellisesti eikä haastatteluun osallistuvan henkilöllisyys tule muiden kuin tutkijan käyttöön. Minulle on kerrottu tutkimuksen tarkoitus ja olen saanut tutkimusta esittelevän saatekirjeen. Tutkimus on vapaaehtoinen ja voin halutessani peruuttaa suostumukseni.

Tämä suostumus on tehty kahtena kirjallisena kappaleena, joista toinen jää haastateltavalle ja toinen haastattelijalle.

Tutkimukseen osallistuvan yhteystiedot:

Nimi _____

Puh _____

Allekirjoitus _____

Paikka ja aika _____